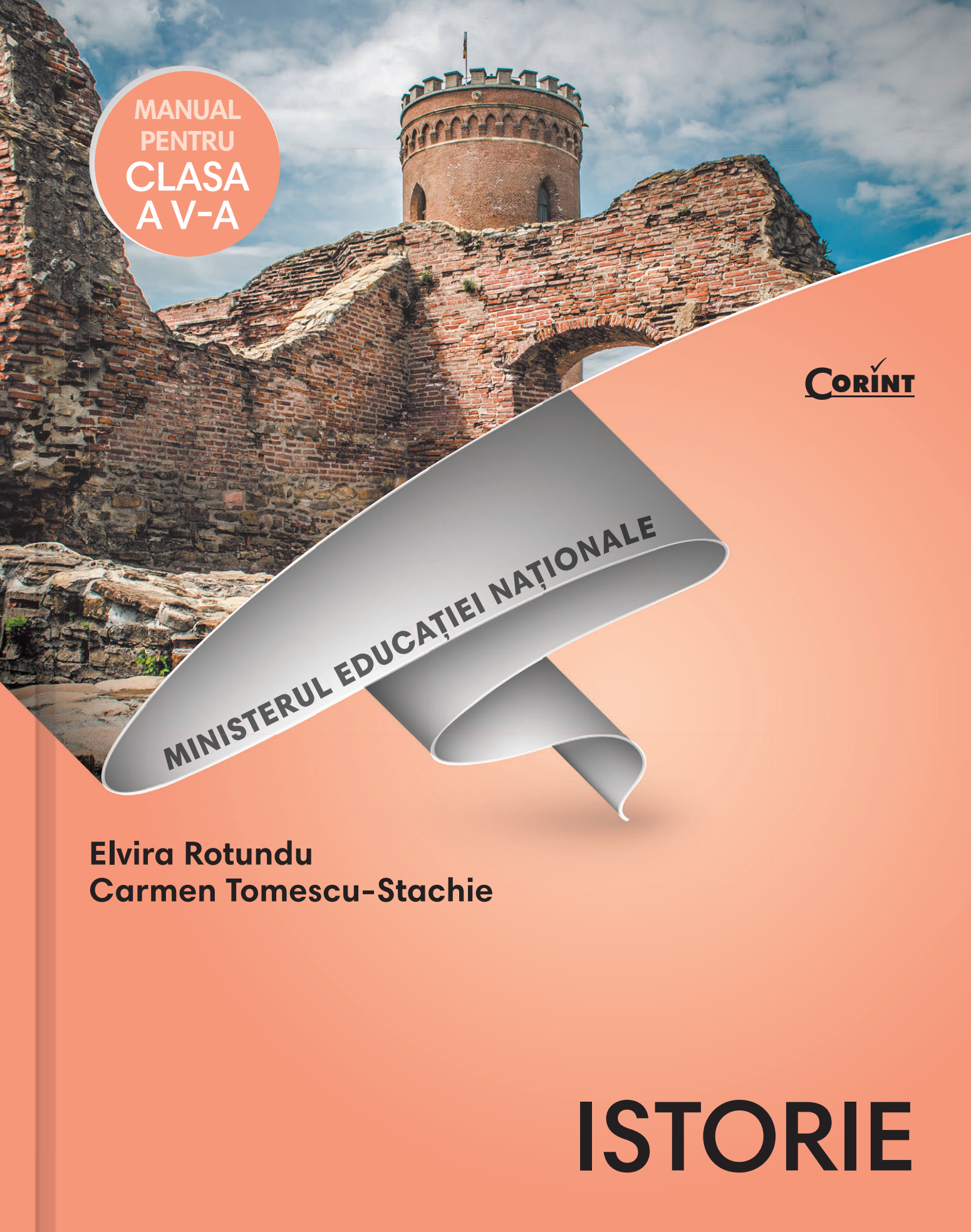

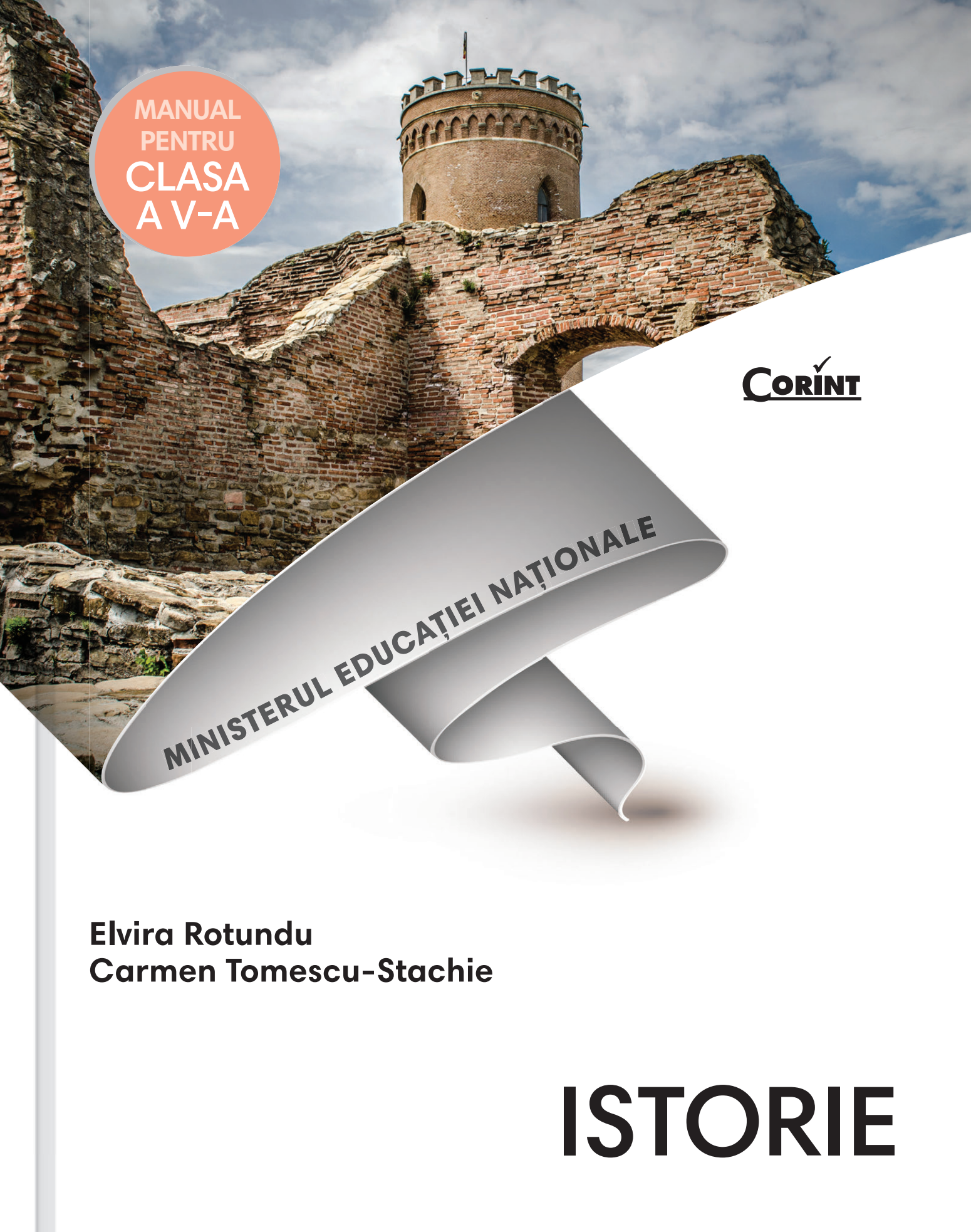
MANUAL
PENTRU
CLASA
A V-A

CORINT

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Elvira Rotundu
Carmen Tomescu-Stachie**

ISTORIE

MANUAL
PENTRU
CLASA
A V-A

CORINT

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Elvira Rotundu
Carmen Tomescu-Stachie**

ISTORIE

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației Naționale.

Manualul școlar a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației naționale nr. 4864/06.09.2017 în urma evaluării, și este realizat în conformitate cu programa școlară aprobată prin OM nr. 3393 din 28.02.2017.

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând cu anul școlar 2017–2018.

Inspectoratul școlar

Școala / Colegiul / Liceul

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

*Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou**, **bun**, **îngrijit**, **neîngrijit**, **deteriorat**.

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

116.111 - numărul de telefon european de asistență pentru copii

Elvira Rotundu – profesoară de istorie, gradul didactic I, Colegiul Național „Costache Negruzzi” din Iași, doctor în Științele Educației, profesor-asociat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Profesor metodist, coordonator de practică pedagogică la Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”.

Carmen Tomescu-Stachie – profesoară de istorie, gradul didactic I, Școala Gimnazială „Ion Ghica” din Iași. Profesor metodist, coordonator de practică pedagogică la Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, responsabilă a cercului metodic al profesorilor de istorie – grupa IV, școli gimnaziale, Iași.

REFERENȚI:

Prof. univ. dr. **Călin Felezeu**, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Mirela Popescu, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Spiru Haret” din București

Redactare: **Flori Bălănescu**

Tehnoredactare computerizată: **Mihaela Ciufu**
Lorena Ionică

Design copertă: **Dan Mihalache**

Credite foto: shutterstock.com

Hărțile au fost reproduse după M. Manea, A. Pascu, *Atlas școlar de istorie universală*, Ed. Corint, 2015, Minodora Perovici, *Istorie universală. Atlas școlar ilustrat*, Ed. Corint, 2015 și *Istoria României. Atlas școlar ilustrat*, Ed. Corint, 2014.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României **ROTUNDU, ELVIRA**

Istorie : manual pentru clasa a V-a / Elvira Rotundu, Carmen Tomescu-Stachie. - București : Corint Logistic, 2017

ISBN 978-606-94044-7-8

I. Tomescu-Stachie, Carmen

94

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate EDITURII CORINT LOGISTIC, parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București,
cod poștal 010517. Tel./Fax: 021.319.47.97;
021.319.48.20

Depozit

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, București,
cod poștal 060012. Tel.: 021.310.15.30

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Deșteaptă-te, române!

Versuri: Andrei Mureșanu

Muzica: Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertatea și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

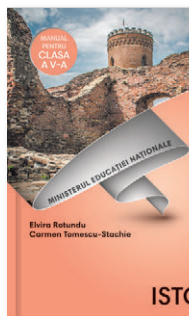
Cuprins

Unitatea 1 – ALFABETUL ISTORIEI – RECONSTITUIREA TRECUTULUI.....	7	Viața cotidiană în lumea romană	60
Izvoare istorice	8	Studiu de caz: Orașul și monumentele publice..	62
Perceperea timpului și a spațiului	10	Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii	63
Evaluare	12	Studiu de caz: Pompei	64
Unitatea 2 – PREISTORIA.....	13	Studiu de caz: Armata romană.	65
Primii oameni	14	Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele	66
Revoluția neolitică	16	Studiu de caz: Creștinismul	67
Inventarea metalurgiei.	18	Romanizarea	68
Evaluare	20	Evaluare	70
Unitatea 3 – CIVILIZAȚIA ORIENTULUI ANTIC... ..	21	Unitatea 6 – GETO-DACII.....	71
Mediul natural și viața cotidiană	22	Geții și dacii. Rânduiești, obiceiuri, credințe	72
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon.	24	Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane. .	74
Studiu de caz: Temple și piramide.	25	Evaluare	76
Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic ..	26	Unitatea 7 – CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ.....	77
Studiu de caz: Chinezii	28	Apariția Islamului. Credința musulmană.	78
Studiu de caz: Evreii	29	Expansiunea militară și culturală a Islamului. .	80
Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet	30	Evaluare	82
Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgameș	32	Unitatea 8 – EUROPA MEDIEVALĂ.....	83
Studiu de caz: Codul lui Hammurabi	33	Formarea popoarelor europene	84
Evaluare	34	Etnogeneza românească	86
Unitatea 4 – CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ	35	Europa creștină în mileniul I	88
Mediul natural și ocupațiile grecilor	36	Studiu de caz: Creștinarea francilor.	
Studiu de caz: Ceramica între utilitate și artă ...	38	Carol cel Mare	90
Adevăr și legendă: legendele Olimpului.		Studiu de caz: Imperiul Bizantin	91
Războiul troian	39	Viața cotidiană în Evul Mediu.	92
Polisul – organizare internă: Atena și Sparta.		Studiu de caz: Domeniul feudal.	94
Procesul de colonizare	41	Studiu de caz: Orașul medieval –	
Studiu de caz: Histria, Tomis și Callatis	43	spațiu al libertății	95
Războaiele grecilor	44	Studiu de caz: Cavalerism și onoare	96
Studiu de caz: Bătălia de la Maraton	46	Studiu de caz: Cruciadele	97
Alexandru Macedon și civilizația elenistică.	47	Studiu de caz: Catedrale și universități	98
Frumos și cunoaștere în lumea greacă	49	Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul	
Studiu de caz: Acropola ateniană	51	Romano-German.	99
Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești	52	Studiu de caz: Lumea românească și statele	
Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate. .	53	medievale în secolele XIV-XV. Târgoviște,	
Evaluare	54	Suceava.	101
Unitatea 5 – LUMEA ROMANĂ	55	Studiu de caz: Diversitate culturală în lumea	
Fondarea Romei: istorie și legendă	56	românească: Brașov și Cluj	102
Statul roman	58	Evaluare	103
		Recapitulare finală	104
		Evaluare finală.	107
		Dicționar selectiv de personalități istorice	111

GHID DE UTILIZARE A MANUALULUI

MANUALUL CUPRINDE varianta tipărită varianta digitală

Simboluri folosite în varianta digitală

Rezolvă

Privește

Vizionează

Manualul este structurat în unități de învățare, care cuprind:

lecția propriu-zisă

aplicații (activități de învățare)

titlul lecției

textul lecției

idei principale

vocabular cu termeni istorici

În zilele noastre

surse istorice

Știați că?

STUDIU DE CAZ

RECAPITULARE FINALĂ

EVALUARE

DICTIONAR SELECTIV

Studiu de caz

ORAȘUL-STAT BAHILION

Regina în timpul 1790-1791 și în timpul 1791-1792, când a călătorit în regiunea Așut, în apropierea orașului Bahilion, a văzut o cetate cu ziduri de apărare, cu un sistem de apă și un sistem de canalizare. În timpul vizitei sale, a văzut și o cetate cu ziduri de apărare, cu un sistem de apă și un sistem de canalizare.

Activități

1. Citește textul și completează tabelul următor.

2. Desenează o hartă a orașului Bahilion, indicând locurile menționate în text.

3. Scrie o scurtă descriere a orașului Bahilion, bazându-te pe informațiile din text.

Recapitulare finală

1. LEVANTUL ISTORIC

LEVANTUL ISTORIC	LEVANTUL MODERN	LEVANTUL GLOBAL
• Levantul istoric este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.	• Levantul modern este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.	• Levantul global este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.

2. PREZENTUL ISTORIC

Prezentul istoric	Prezentul modern	Prezentul global
• Prezentul istoric este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.	• Prezentul modern este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.	• Prezentul global este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.

3. VIȘTEVĂZAREA

Viștevăzarea	Viștevăzarea modernă	Viștevăzarea globală
• Viștevăzarea este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.	• Viștevăzarea modernă este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.	• Viștevăzarea globală este o regiune din Orientul Mijlociu, care include Siria, Liban, Israel și Iordania.

Evaluare

1. Activități de învățare

1. Citește textul și completează tabelul următor.

2. Desenează o hartă a orașului Bahilion, indicând locurile menționate în text.

3. Scrie o scurtă descriere a orașului Bahilion, bazându-te pe informațiile din text.

DICTIONAR SELECTIV DE PERSONALITĂȚI ISTORICE

A. ALEXANDRU (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

B. BACIU (1918-1984) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

C. CĂLĂBREȘ (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

D. DIMITRIE (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

E. ENE (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

F. FLORENTIN (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

G. GHEORGHE (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

H. HIRSI (1878-1944) a fost un mare scriitor român, membru al Academiei Române. A scris numeroase romane, povestiri și eseuri. Este cunoscut pentru romanele sale, în special pentru "Viața lui Ștefan cel Mare".

MANUAL DE ISTORIE PENTRU CLASA A V-A

Competențe generale și specifice

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice

2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice

- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite

3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale

- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice

4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente

- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării.

1 ALFABETUL ISTORIEI RECONSTITUIREA TRECUTULUI

LECȚIA 1: IZVOARE ISTORICE

LECȚIA 2: PERCEPEREA TIMPULUI ȘI A SPAȚIULUI

CUNOȘTINȚE

În acest capitol vei descoperi informații interesante despre modul în care se scrie istoria, despre instrumentele și metodele care ajută la descoperirea urmelor vieții oamenilor din trecut, despre cât de importantă este activitatea cercetătorilor din diverse domenii care-i ajută pe istorici în munca lor.

COMPETENȚE

Prin realizarea activităților propuse, vei avea ocazia să analizezi și să compari urme ale vieții și activității oamenilor din diferite perioade ale istoriei, să folosești unitățile de măsurare a timpului istoric, să localizezi pe hartă spațiile în care au trăit primii oameni și să descrii modul în care viața și activitatea lor au fost influențate de mediul natural-geografic.

Ceasul solar
a fost inventat
de egipteni.

Clepsidra cu
apă,
Antichitate

Primul ceas
public datează
din 1335 d. H.

Ceasul astro-
nomic din
Praga, secolul
al XV-lea d. H.

Pendulul este
folosit din
1656 d. H.

Ceasul de mână
este purtat din
timpul Primului
Război Mondial.

Pictură rupestră
din peștera Lascaux, Franța.

Izvoare istorice

Povestea unei surse istorice

În septembrie 1940 Marcel Ravidat se plimba cu câinele său, Robot, într-o regiune din sud-estul Franței. Câinele i-a atras atenția stăpânului asupra intrării într-o grotă. Marcel a decis să exploreze grotă împreună cu alți trei prieteni ai săi. După ce au înaintat aproximativ 15 metri în interiorul peșterii, au descoperit picturi rupestre de o frumusețe rară. S-a dovedit că au fost realizate de oameni care au trăit cu peste 17 000 de ani în urmă. Descoperirea lor a reprezentat o adevărată comoară pentru reconstituirea istoriei din acele vremuri îndepărtate.

DE REȚINUT!

- a. Istoria, împreună cu alte discipline auxiliare (arheologie, cronologie), reconstituie trecutul omenirii.
- b. Sursele primare, sursele secundare și istoria orală sunt principalele instrumente de lucru ale istoricului.
- c. Studiul istoriei ne ajută să înțelegem prezentul și să ne pregătim pentru viitor.

VOCABULAR

Arheologie = disciplină care se ocupă cu descoperirea și valorificarea științifică a urmelor materiale ale vieții și activității oamenilor din trecut.

Artefact = obiect, produs al activității umane.

Fosilă = rest sau urmă de organism animal sau vegetal, conservat în pământ.

De la Preistorie la istoria scrisă este un drum lung. Preistoria este cea mai îndepărtată și mai îndelungată perioadă din evoluția omenirii. Informațiile despre viața oamenilor preistorici sunt obținute doar pe baza cercetării izvoarelor nescrise, care sunt scoase la lumină de către arheologi. Aceștia pot fi considerați detectivi care caută urme ale prezenței omului: fosile sau obiecte ascunse în pământ, în peșteri sau în ape. Arheologii colaborează cu alți specialiști pentru a stabili vechimea obiectelor descoperite și pentru a le încadra în perioadele de timp corespunzătoare. După ce sunt datate, devin surse importante pentru scrierea istoriei și sunt expuse în muzee.

Odată cu apariția scrisului, sursele istorice s-au diversificat și au fost mai ușor de descifrat. Literatura, documentele oficiale, scrisorile oferă o imagine mult mai clară asupra vieții oamenilor din trecut.

Istoria orală. De-a lungul timpului, cunoștințele și experiențele umane s-au transmis din generație în generație și pe cale orală. Legende, miturile, poveștile, cântecele reprezintă surse pentru cercetarea istorică. Mărturiile și amintirile unor oameni care au fost implicați în diferite evenimente pot completa sau corecta aspecte mai puțin cunoscute, care nu apar în alte tipuri de surse istorice.

Importanța studiului istoriei. Sunt multe motive pentru care studiem istoria. Ea ne prezintă marea poveste a omenirii, de la origini până în zilele noastre. Pentru scrierea ei, istoricii analizează și interpretează *izvoare* sau *surse istorice*. Acestea pot fi informații scrise, urme materiale și alte tipuri de dovezi ale vieții și activității oamenilor din trecut. Cunoașterea istoriei ajută la înțelegerea prezentului. Evenimentele și realizările din trecut devin lecții de viață. Istoria ne oferă exemple de succes și modele de urmat, dar și greșeli care nu trebuie repetate. Prin cunoașterea trecutului, extragem învățăminte pentru acțiuni și decizii din viitor, pentru noi și familia noastră, dar și pentru comunitatea din care facem parte.

A. Instrumente de lucru ale istoricilor

Surse primare: provin de la persoane care au luat parte sau au fost martore la un eveniment.

Surse secundare: provin de la persoane care nu au fost martore la eveniment, dar se bazează pe informațiile oferite de sursele primare. Când istoricii au la dispoziție doar surse secundare, este foarte important să fie atent selectate, analizate și comparate.

• Pornind de la definițiile de mai sus, menționați trei exemple de surse istorice primare și trei exemple de surse istorice secundare. Explicați diferența dintre ele.

B. „Dacă ne îndreptăm spre răsărit, în Grecia, Asia Mică, Palestina, Egipt sau Irak, sau spre sud, în Mexic, Guatemala și Peru, vom găsi oameni care răscolesc ruinele frumoase și triste. Ei vor să reînvie civilizații pierdute și pe acei oameni aproape legendari – regi, preoți, ostași, artiști și unii meșteșugari – care, înainte de a fi dispărut, au lăsat opere care ne uimesc și astăzi. Acești oameni se numesc arheologi.”

(Anne Terry White, *Lumi dispărute*)

• Precizează, pe baza textului, scopul muncii arheologilor. Compară munca arheologilor cu cea a istoricilor. Menționează o asemănare și o deosebire.

C. „În rostul cunoașterii faptelor omenești, învățătura va fi temeinică și rodnică, dacă afli într-o faptă strălucită o pildă luminoasă și un îndemn puternic, ca să-ți zidești o viață nouă, adevărată, pentru binele și propășirea ta, dar mai ales a patriei tale, și să te ferești de ceea ce a fost rușinos și urât la începutul ei dintâi, și dăunător și meritând osândă, prin sfârșitul josnic al faptelor.”

(Titus Livius, *De la întemeierea Cetății*)

1. Precizează, pe baza sursei C, două avantaje ale cunoașterii faptelor omenești.

2. Imaginați-vă că lucrați într-un grup de cercetători alcătuit din arheologi, geografi, istorici, muzeografi. Alegeți fiecare dintre voi un rol. Descrieți cum veți proceda, în funcție de rolul pentru care ați optat.

D. Asociază activitatea din imaginea alăturată cu unul din rolurile de mai sus.

✓ Progresul științific și tehnologic contribuie la perfecționarea metodelor folosite de cercetători în descoperirea, analiza și interpretarea dovezilor trecutului.

✓ Prin cunoașterea diversității de credințe și civilizații învățăm să-i acceptăm pe ceilalți și să respectăm idei și opinii diferite de ale noastre.

Șantier arheologic complex: cea mai veche construcție religioasă realizată de om, mileniul al X-lea î. H., sud-estul Anatoliei (Turcia).

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Umbra Obeliscului din Luxor arăta trecerea timpului?

✓ Până în secolul al XIV-lea nu au existat ceasuri în casele oamenilor?

✓ Orologiul din Praga afișează poziția Soarelui și a Lunii, semnele astrologice și numele sfântului din ziua respectivă?

✓ Primul ceas de buzunar a fost inventat de un german în 1510 și nu indica decât ora, fără minute?

Primul calculator științific din lume, vechi de 2000 de ani. Măsoară poziția soarelui, a lunii sau a planetelor după introducerea unor date.

DE REȚINUT!

- a. Erele sunt delimitate prin raportarea la un eveniment important.
- b. Evenimentele care s-au produs înainte de anul 1 fac parte din era de înainte de Hristos (î. H.) și sunt plasate pe axa timpului în ordine descrescătoare, de la cel mai îndepărtat la anul 1.
- c. Evenimentele care s-au produs după anul 1 fac parte din era de după Hristos (d. H.) și sunt în ordine crescătoare, de la anul 1.

VOCABULAR

Continent = suprafață vastă de pământ, mărginită total sau parțial de mări sau oceane.

Cronologie = de la *cronos* – timp și *logos* – știință, disciplina care se ocupă cu datarea evenimentelor și măsurarea timpului.

Eră istorică = perioadă care are ca reper un eveniment real sau imaginar, pentru numărarea anilor.

Spațiu istoric = teritoriu sau zonă geografică în care a avut loc un eveniment istoric.

Perceperea timpului și a spațiului

Primul calendar

Se pare că primul „calendar” din lume a fost realizat cu 17 000 de ani în urmă pe un os de vultur, pe care un vânător din Epoca de Piatră a însemnat fazele Lunii. Era un ceas rudimentar, după care primele comunități umane se orientau și își organizau activitățile. Cu ajutorul acestor însemnări, primii oameni anticipau migrațiile păsărilor, identificau perioadele cele mai potrivite pentru vânătoare și stabileau anumite ritualuri și ceremonii religioase.

Timpul istoric. Oamenii au fost preocupați dintotdeauna de ritmul vieții. Însă, în trecut timpul nu era calculat și măsurat cu exactitatea din zilele noastre. La început, s-au orientat în funcție de schimbarea anotimpurilor și de alternarea luminii cu întunericul. Pe măsură ce ocupațiile oamenilor s-au diversificat, au fost realizate primele calendare. Acestea se bazau pe fenomene naturale cu o anumită periodicitate sau pe rotația Lunii în jurul Pământului. Calendarul solar, utilizat în zilele noastre, are în vedere rotația Pământului în jurul Soarelui.

Cum măsurăm timpul istoric? Pentru istorici, stabilirea succesiunii evenimentelor pe axa timpului are o mare importanță. Ei apelează la cronologie pentru măsurarea timpului și pentru datarea evenimentelor istorice. Încă din cele mai vechi timpuri, astronomia a oferit unitățile fundamentale pentru măsurarea timpului: ziua, luna și anul. Pentru o datare mai precisă, specialiștii au folosit și unități de timp mai mici decât ziua (*ora*, *minutul*, *secunda*), precum și unități mai mari decât anul: *deceniul*, *secolul* sau *veacul* și *mileniul*. Pentru perioadele foarte mari de timp se folosește cea mai mare unitate de măsură – *era istorică*.

Spațiul istoric. Istoria nu se desfășoară doar în timp, ci și în spațiu. Pentru a explica modul în care omenirea a evoluat în interacțiune cu mediul înconjurător, istoricii au nevoie și de cunoștințe de geografie. Ei trebuie să identifice locul unde s-au petrecut evenimentele și să explice modul în care cadrul natural geografic a influențat viața și activitatea oamenilor. Geografia vine în sprijinul istoriei cu hărți, pe care sunt reprezentate continentele, formele de relief, oceanele, mările, cursurile de ape ș.a.

Trăsăturile culturale și comportamentale ale oamenilor se diferențiază și în funcție de spațiul istoric din care provin, precum și de timpul istoric în care au trăit.

ACTIVITĂȚI

A. Planiglobul.

- Studiază harta cu atenție și localizează continentele și oceanele reprezentate. Precizează trei continente și trei oceane identificate.

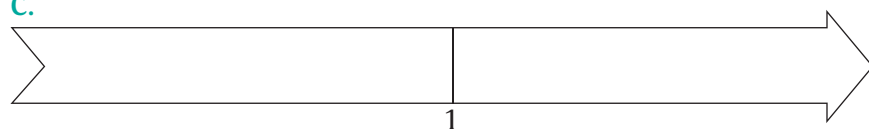
B. Unități de măsurare a timpului.

- Folosind unitățile de măsurare a timpului din piramida de mai sus, completează secolele și mileniile în care se încadrează datele de mai jos:

Data	Mileniul	Secolul
271		
1989		
2017		

C.

- Desenează o friză cronologică după modelul de mai sus. Colorează cu roșu perioada corespunzătoare erei de înainte de Hristos și cu albastru era de după Hristos. Caută semnificația istorică a următoarelor date și plasează-le pe axă, în ordinea cronologică a desfășurării lor: 44 î. H.; 753 î. H.; 1918; 106; 2007.

ÎN ZILELE NOASTRE:

- ✓ Progresele înregistrate în tehnologiile de informare și comunicare i-au determinat pe unii specialiști să afirme că omenirea a intrat într-o nouă eră a Internetului, dat fiind numărul tot mai mare al orelor petrecute în mediul on-line.
- ✓ Dezvoltarea tehnologiei GPS (Global Positioning System) vine în ajutorul oamenilor cu date mult mai exacte și ne ajută să utilizăm hărțile pentru a ne orienta în locuri mai puțin cunoscute.

Calendarul cu 12 luni pe care îl folosim în zilele noastre a fost folosit de romani în Antichitate și avea la început 10 luni. Lunile ianuarie și februarie au fost introduse mai târziu. Prima zi a anului – 1 ianuarie – a fost stabilită de Iulius Caesar (100–44 î. H.). De aceea, se numește **calendarul iulian**.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Dacii, strămoșii românilor, aveau cunoștințe înaintate de astronomie și foloseau un calendar anual foarte apropiat de cel din zilele noastre?
- ✓ Intervalul de 5 ani se mai numește cincinal sau lustru?

Evaluare

Fosile preistorice.

A. „Arheologia nu mai poate fi considerată, deja de multă vreme, o știință legată de anticari, ea reprezentând un cuprinzător mănunchi de direcții de cercetare, în care, de exemplu, științele naturii joacă un rol de seamă. De la fizică așteptăm datări precise ale resturilor organice, obținute pe baza măsurărilor cu radiocarbon. (...) Științele geografice înlesnesc reconstituirea schimbărilor peisajului în decursul ultimelor milenii. Biologia este o parte componentă a oricărui șantier arheologic, oferindu-ne explicații asupra speciilor de animale vâdate și de animale domestice crescute, asupra speciilor de plante culese și cultivate, dar și asupra felului în care oamenii tratau problema resurselor naturale.”

(Svend Hansen, *Descoperiri arheologice din Germania*)

- Citește cu atenție textul. Completează un tabel după modelul dat:

Disciplina/domeniul de cercetare	Cum contribuie la cercetarea istorică?
Fizica	
Biologia	
Geografia	

B. Tipuri de calendare

Nume	tip	Număr de luni într-un an	Număr de zile într-un an	Număr de zile într-o lună	Număr de zile într-o săptămână	Zile în plus	Luni în plus
Gregorian	Solar	12	365 sau 366	28, 29, 30 sau 31	7	da	nu
Iulian	Solar	12	365 sau 366	28, 29, 30 sau 31	7	da	nu
Evreiesc	Solar și lunar	12 sau 13	353, 355, 383 sau 385	29 sau 30	7	da	da
Islamic	Lunar	12	354 sau 355	29 sau 30	7	da	nu

1. Citește informațiile din tabel și notează două asemănări și două deosebiri între două dintre calendarele prezentate.

2. Construiește o axă a timpului, pe care să notezi două momente mai importante din viața personală. Stabilește care dintre acestea este mai apropiată de ziua în care realizezi exercițiul.

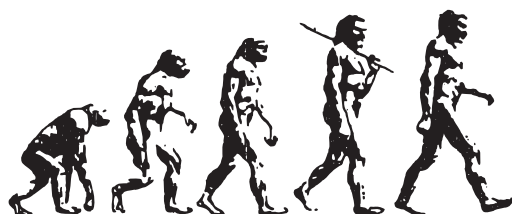
3. Imaginează-ți că ești muzeograf. Trebuie să realizezi o expoziție cu titlul *Instrumente de măsurare a timpului*. Precizează trei astfel de instrumente și ordonează-le cronologic, conform folosirii lor de-a lungul istoriei.

Calendarul evreiesc.

2 PREISTORIA

LECȚIA 1: PRIMII OAMENI

LECȚIA 2: REVOLUȚIA NEOLITICĂ

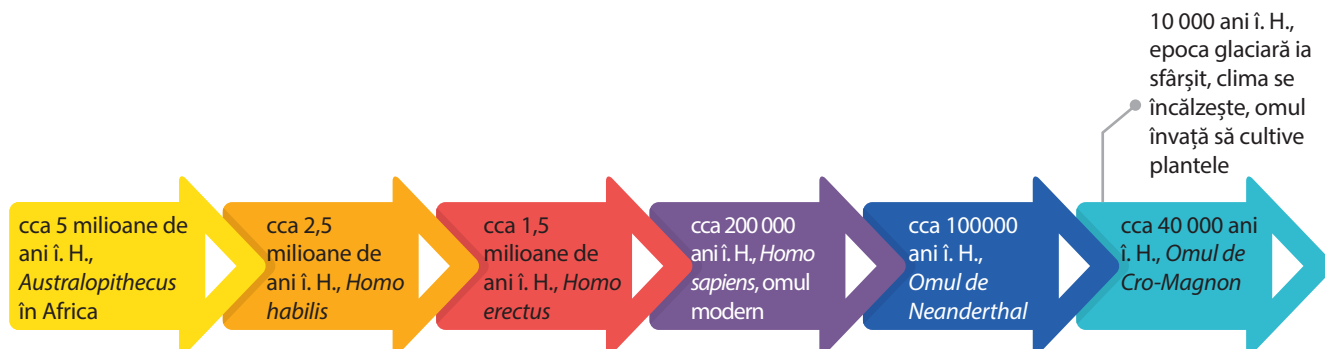
LECȚIA 3: INVENTAREA METALURGIEI

CUNOȘTINȚE

În acest capitol vei afla informații despre cei mai vechi strămoși ai omului modern, despre modul în care primii oameni au reușit să supraviețuiască într-un mediu neprietenos și să creeze primele opere de artă.

COMPETENȚE

Prin analiza surselor istorice vei reuși să descoperi noi informații privind viața oamenilor în Preistorie, să te orientezi pe hărțile istorice, să utilizezi corect limbajul istoric și să apreciezi realizările primelor comunități umane în domeniul artelor și al credințelor religioase.

Primii oameni

Australopithecus afarensis – „Lucy”.
Reconstituire digitală.

DE REȚINUT!

- a. Primii oameni au trăit în Africa, de unde s-au răspândit apoi în întreaga lume.
- b. Oamenii au evoluat ca urmare a nevoii de adaptare la mediul înconjurător.
- c. În Paleolitic, oamenii au creat unelte simple, au învățat să producă focul, au utilizat limbajul și au manifestat primele preocupări artistice.

VOCABULAR

Antropogeneză = procesul apariției și evoluției speciei umane.

Nomad = persoană sau grup de persoane care se mută dintr-un loc în altul, nu are o așezare stabilă.

Paleolitic = de la *palaio* – vechi, *lithos* – piatră, prima perioadă din evoluția omenirii, numită și *Epoca Veche a Pietrei*.

Poveste începe cu „Lucy”

... într-o dimineață de duminică de la sfârșitul lunii noiembrie 1974, cercetătorii săpau într-un loc izolat din regiunea Afar, Etiopia de astăzi. La un moment dat, antropologul Donald Johanson a descoperit o mică bucată de schelet, care se va dovedi mai vechi de 3 milioane de ani. În urma cercetării acestuia, s-a ajuns la concluzia că este vorba despre o femelă, care a fost numită „Lucy”, după o melodie a formației Beatles, pe care o ascultau în acel moment. „Lucy” părea să se afle la jumătatea drumului între maimuțe și oameni: avea forma și dimensiunea craniului de maimuță, dar putea să meargă biped.

Africa – „leagănul omenirii”. Cele mai importante descoperiri arheologice realizate până în prezent demonstrează faptul că primii oameni au trăit pe continentul african. În părțile de sud și de est ale Africii au fost descoperite numeroase fosile, printre care și *Lucy*. Acestea au aparținut celor mai îndepărtați strămoși ai omului modern, hominizilor ***Australopithecus***. Cu o înfățișare apropiată de cea a maimuței, aceștia aveau mersul aproape vertical și utilizau membrele superioare pentru a-și asigura hrana. Tot în Africa, au fost descoperite fosilele primului om capabil să producă unelte, ***Homo habilis***. El avea o capacitate craniană mai mare și a produs primele unelte cu ajutorul cărora s-a adaptat la condițiile de mediu.

Răspândirea primilor oameni. Mersul biped și poziția complet verticală a lui ***Homo erectus*** au fost pași importanți în evoluția omului. Căutând noi surse de hrană, oamenii au migrat și dincolo de spațiul Africii, ajungând în zone din Asia și Europa. ***Omul inteligent, Homo sapiens***, cu o capacitate craniană sporită, a făcut progrese noi în dezvoltarea limbajului și a manifestat primele preocupări artistice. În această etapă, oamenii au ajuns la înfățișarea actuală și erau răspândiți în întreaga lume, din America până în Oceania.

Primii oameni și mediul înconjurător. Viața primilor oameni era în totalitate dependentă de natură. O lungă perioadă de timp, denumită și **Paleolitic**, oamenii s-au hrănit cu ceea ce le oferea natura: plante, rădăcini, semințe, fructe, pești, animale ș.a. Pentru a-și procura mai ușor hrana, ei și-au confecționat primele unelte din lemn, piatră cioplită, os și corn. Descoperirea focului a însemnat hrană mai gustoasă, căldură, lumină, dar și un important mijloc de apărare. Primii oameni erau nomazi și trăiau sub cerul liber sau în adăposturi oferite de natură: peșteri, caverne, maluri înalte ale râurilor ș.a. Mediul înconjurător a reprezentat și sursa de inspirație pentru primele manifestări artistice. Desenele descoperite pe pereții peșterilor înfățișează animale, păsări, reptile, pești, uneori și siluete umane.

ACTIVITĂȚI

A. „Este foarte probabil ca Africa să fi fost inițial populată de maimuțe superioare, astăzi dispărute, înrudite strâns cu gorila și cimpanzeul: și cum aceste două specii sunt astăzi cele mai apropiate rude ale omului, este mai plauzibil să presupunem că strămoșii noștri timpurii au trăit pe continentul african decât în altă parte.”

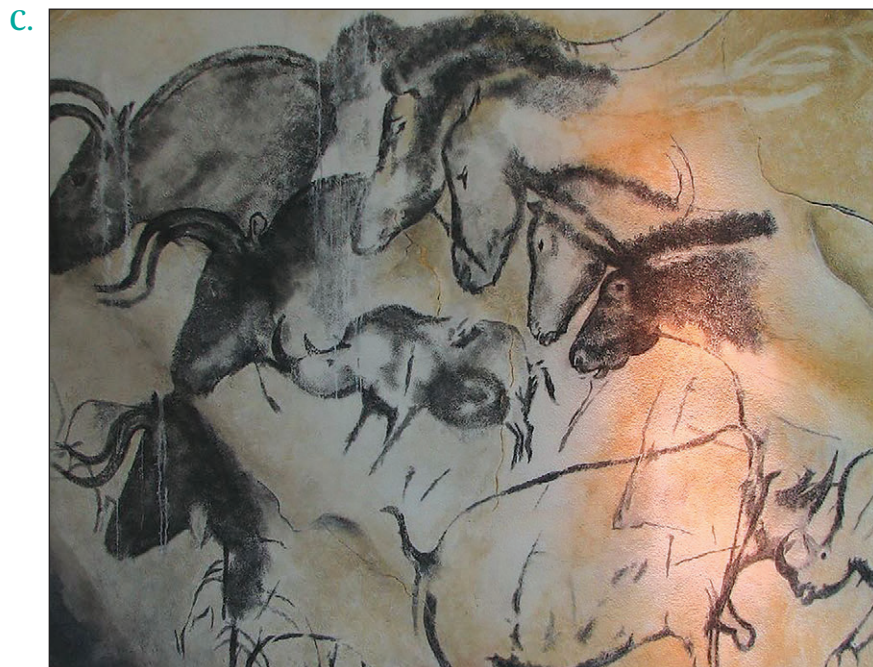
(Ch. Darwin, *Originea speciilor*)

- Precizează zona geografică în care au trăit primii oameni. Menționează două motive pentru care primii oameni au trăit în această zonă.

B. „Apariția artei este, în primul rând, rezultatul observației de către omul *sapiens* a mediului înconjurător, a ceea ce îi condiționează mai mult existența, a animalelor pe care le vâna, a grupului în care trăia. (...) Desenele și inciziile de pe pereții peșterilor reprezintă foarte rar figuri umane; încă și mai rar păsări, reptile sau pești; iar plante, deloc. În schimb, abundă figurile de animale: mamut, urs, bizon, cal, cerb, ren, țap de munte.”

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

- Menționează tipul uman care manifestă primele preocupări artistice. Identifică paragraful din lecție în care este precizat acest aspect.

Peștera Chauvet, sudul Franței, descoperită de Jean-Marie Chauvet în 1994.
Cele mai vechi picturi rupestre cunoscute, datând de 32 000 de ani.

1. Compară imaginea din sursa C cu informațiile oferite de sursa B. Precizează două asemănări în privința primelor manifestări artistice ale oamenilor preistorici.

2. Menționează trei animale pe care le recunoști.

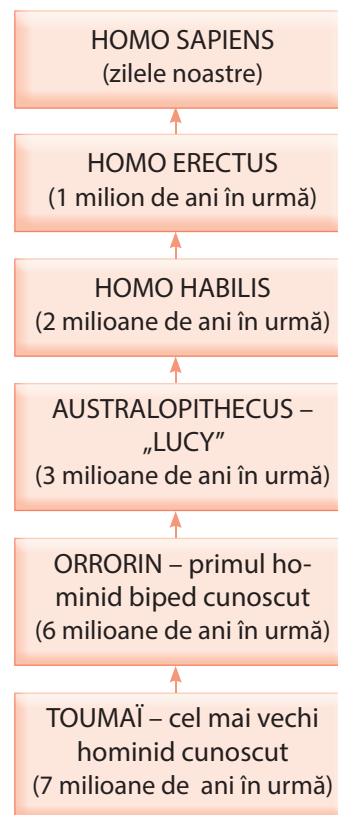

ÎN ZILELE NOASTRE:

- ✓ Este important să înțelegem că avem un început comun, iar asemănările dintre oameni sunt mult mai numeroase decât diferențele.

- ✓ Cercetările privind apariția și evoluția omului continuă. Pot apărea interpretări noi sau pot fi făcute alte descoperiri care să completeze sau chiar să schimbe teoriile actuale.

Evoluția omului.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Pământul a cunoscut perioade când mari suprafețe ale planetei au fost acoperite de gheață? Perioadele de îngheț, care puteau dura și mii de ani, se numesc *glaciațiuni*. Între glaciațiuni, clima se încălzea. Extinderea, deplasarea sau retragerea ghețarilor au determinat modificarea faunei și florei pe glob.

Revoluția neolitică

Arta culturii neolitice Cucuteni.

Istoria agriculturii

... începe la „Cornul Abundenței”, într-o regiune din vestul Asiei. Expresiile „Corn al Abundenței” și „Semilună Fertilă” au fost utilizate prima oară în 1900 de către arheologul american James Henry Breasted, de la Universitatea din Chicago. Regiunea a fost numită astfel datorită solului fertil și formei sale de corn sau semilună. În prezent, țările care dețin teritorii din fostul Corn al Abundenței sunt: Irak, Siria, Liban, Israel, Iran, Turcia,

DE REȚINUT!

a. Primii oameni au învățat să se adapteze la mediul natural, au confecționat și perfecționat unelte, au descoperit noi surse de hrană.

b. Primele așezări umane stabile sunt urmări ale noilor ocupații: cultivarea plantelor și creșterea animalelor.

c. Creativitatea oamenilor s-a manifestat prin dezvoltarea limbajului, a credințelor și a primelor realizări artistice.

Schimbări în viața oamenilor. „Revoluția neolitică” a însemnat trecerea la o nouă etapă în evoluția omenirii. Încălzirea climei a produs schimbări importante în evoluția plantelor și animalelor, dar și în viața oamenilor. Omul a început să controleze mediul în funcție de nevoile de hrană, adăpost și apărare. A selectat din natură plante, pe care a început să le cultive, a domesticit animale pentru hrană, îmbrăcăminte, apărare sau pentru a servi la transport. Credințele oamenilor erau strâns legate de viața de zi cu zi. Pentru a obține recolte bogate, au început să divinizeze elemente ale naturii: pământul, soarele, apa.

Sedentarizarea grupurilor umane. Noile ocupații au determinat trecerea comunităților umane de la viața nomadă la viața sedentară. S-au întemeiat primele așezări umane și s-au perfecționat tehnicile de construcție a locuințelor. Cei mai mulți oameni s-au așezat în apropierea cursurilor de apă. Primele locuințe erau sub formă de colibe cu pereți de lut, piatră sau lemn, bordeie parțial îngropate în pământ, locuințe lacustre. Înmulțirea așezărilor umane a dus la formarea orașelor.

Economia. Principalele ocupații. După o lungă perioadă în care au vânat și cules, oamenii au început să producă hrană. Cultivarea plantelor și creșterea animalelor au determinat perfecționarea uneltelor prin noi tehnici de prelucrare a pietrei, precum șlefuirea și perforarea. Inventarea ceramicii a îmbunătățit modul de viață: cerealele

puteau fi depozitate, iar hrana rezista mai mult. Un alt progres a fost utilizarea pietrelor de moară pentru măcinarea grânelor și producerea făinii. Au început să fie realizate obiecte de îmbrăcăminte, prin tehnica torsului, a împletirii și a țesutului.

Case neolitice, Marea Britanie.

VOCABULAR

Ginta = grup de oameni cu un strămoș comun.

Lacustră = locuință construită pe stâlpi, deasupra apei.

Neolitic = din greacă: *neos* – nou, *lithos* – piatră, adică Epoca Nouă a Pietrei, caracterizată prin folosirea noilor tehnici de prelucrare a pietrei, șlefuitul și perforatul.

Sedentar = persoană, grup uman care se stabilește într-un loc.

Trib = comunitate umană alcătuită din mai multe ginți sau familii, care locuiesc pe un anumit teritoriu, sub autoritatea unui conducător.

A. Originile agriculturii.

B. „Originea ei pare a se situa în momentul când omul a acoperit recipientele naturale (de ex., un dovleac sau o nucă de cocos) ori un mic coș împletit din nuiele, cu un strat de argilă spre a-l face impermeabil, și când apoi a putut în felul acesta să încălzească la foc conținutul lor. (...) Avantajele pe care le prezenta recipientul de lut (la început uscat la soare, apoi ars într-un cuptor) erau multiple: argila era un material la îndemână, modelarea ei era ușoară.”

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

• Precizează două avantaje ale utilizării vaselor de ceramică și două întrebări din zilele noastre.

C. „Este probabil că exploatarea vitelor s-a limitat la început la carnea de consum și că numai cu timpul s-au descoperit și celelalte resurse pe care le oferea (...) recolta era mai abundentă pe pământurile păscute de vite. (...) Mai târziu, s-au gândit să folosească lâna oilor și a caprelor (...) că poate fi țesută sau bătută la puiă.”

(V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*)

1. Menționează două motive pentru care oamenii au domesticit și crescut animale.

2. Studiază harta. Identifică două animale domestice.

3. Imaginează-ți că trăiești în perioada *revoluției neolitice*. Realizează o scurtă descriere a vieții de zi cu zi, având în vedere:

a. locuința în care trăiești și tipul de așezare (oraș, sat); b. hainele pe care le porți; c. activitățile pe care le desfășori; d. unelte și armele pe care le folosești; e. hrana pe care o consumi.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Obsidianul, un material din care erau confecționate unelte și arme în Epoca Pietrei, este folosit în chirurgie.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ *Cultura Cucuteni* poartă numele unei localități din județul Iași? Este pictată în alb, roșu sau negru, fiind specifică sfârșitului Neoliticului?

✓ *Gânditorul și femeia* sa au fost descoperiți la Hamangia? Bărbatul este în „poziție gânditoare”, iar femeia este în poziție de odihnă.

Inventarea metalurgiei

Arme și obiecte din Epoca Bronzului, descoperite pe teritoriul României.

„Metalul paradisului”

Explorând mormintele egiptenilor antici, arheologii au descoperit unelte și bijuterii din fier, datând din anii 4000 î. H. Se pare că acest metal provenea din meteoriți („stele căzătoare”). Egiptenii credeau că metalul care cobora din cer era un dar al zeilor și l-au numit „metalul paradisului”. Primele obiecte din fier erau rare și la fel de prețioase precum cele din aur.

Inventarea metalurgiei și trecerea la epoca metalelor. Primele obiecte de podoabă din aur și cupru au fost folosite din Neolitic. Acestea erau realizate din bucăți de metal preluate din natură și prelucrate rudimentar prin tehnica lovirii cu ciocanul. Prin turnarea metalului topit în diverse forme (matrițe) s-au obținut unelte și arme mai bune și mai rezistente decât cele din piatră: brăzdare pentru plug, seceri, coase, topoare, săbii. Primul metal folosit a fost cuprul (arama), urmat de bronz și fier. Inventarea noii tehnologii, metalurgia, a favorizat trecerea de la epoca pietrei spre epoca metalelor.

Metalurgia bronzului și a fierului. Cuprul era un metal moale și ușor de modelat, dar uneltele și armele nu erau rezistente. Oamenii au descoperit că prin amestecarea cuprului cu alte metale (cositor, plumb) se obține un material mai rezistent. Metalurgia bronzului a contribuit la îmbunătățirea și diversificarea uneltelor și a armelor. Rezervele naturale de cupru și cositor nu erau mari, bronzul ajungând în posesia unui număr mic de persoane. Căutarea de noi surse și modalități de prelucrare a metalelor au dus la descoperirea metalurgiei fierului. Deși presupunea tehnici mai complicate, fierul a fost preferat bronzului și a devenit materia primă folosită pentru unelte și arme. Zăcămintele se găseau din abundență, nu era necesară combinarea cu alte metale, iar fierul avea o rezistență sporită față de bronz.

„Revoluția metalurgică” a influențat viața oamenilor. Nevoia tot mai mare de obiecte din metal a condus la specializări în tehnicile de obținere și prelucrare. Surplusul de produse a încurajat schimbul de mărfuri și apariția monedei. Perfecționarea armelor a îmbunătățit tehnicile de luptă și de apărare. Astfel, au apărut diferențieri de avere și de statut în cadrul comunităților umane. Unii oameni au reușit să acumuleze bogății în urma participării la război, să stăpânească pământuri mai roditoare, devenind mai puternici. Alții s-au impus prin calitățile lor militare. O altă categorie cu autoritate era a celor care practicau ritualuri magico-religioase. S-a diferențiat astfel categoria dominantă a aristocrației, reprezentată de stăpânii de pământuri, războinici și preoți. Restul populației, producătorii de bunuri, era formată din agricultori, meșteșugari, păstori.

DE REȚINUT!

- Metalele se extrag din zăcămintele prin operațiunea de topire sau separarea de alte metale.
- Prelucrarea metalelor a însemnat un progres în dezvoltarea comunităților umane, dar și o împărțire a acestora pe criteriul specializării și puterii.
- Fierul rămâne o materie primă importantă în viața oamenilor.

VOCABULAR

Aristocrație = din greacă, *aristos* – cei mai buni; *kratos* – putere, grup de oameni care își impun autoritatea asupra celorlalți prin bogăție, competențe, origine socială.

Bronz = aliaj între aramă (cupru) și staniu (cositor).

Metalurgie = tehnica extragerii metalelor din zăcămintele care se găsesc în natură și a prelucrării acestora în stare pură sau în diferite aliaje; presupune topirea și turnarea metalului în matrițe (forme).

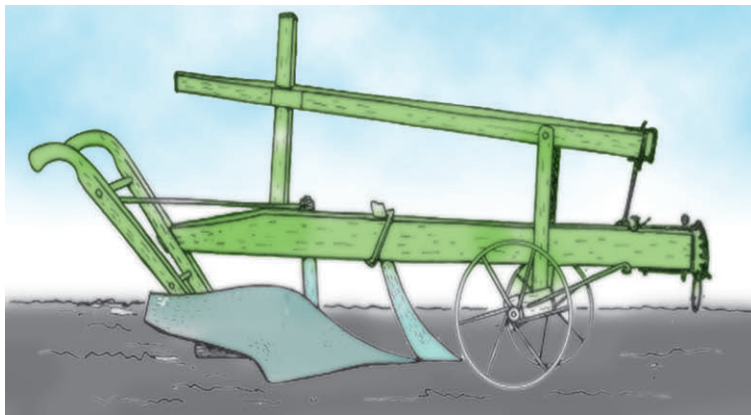
ACTIVITĂȚI

A. Se știe că *primitivii*, ca și populațiile preistorice, au prelucrat fierul meteoritic cu mult înainte de a fi învățat să utilizeze minereurile fieroase superficiale. (...) Metalurgul, ca și fierarul, și ca și mai înainte olarul, este un «stăpân al focului». El operează prin foc trecerea de la o stare la alta a materiei. În ce-l privește pe metalurg, el accelerează «creșterea» minereurilor, le face «coapte» într-un interval miraculos de scurt. (...) Acesta este motivul pentru care în societățile arhaice topitorii și fierarii sunt renumiți ca «stăpâni ai focului», alături de șamani, vindecători și magicieni».

(Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*)

1. Precizați o deosebire între modul în care era prelucrat fierul meteoritic și tehnica metalurgiei.
2. Menționați două avantaje ale „revoluției metalurgice”.

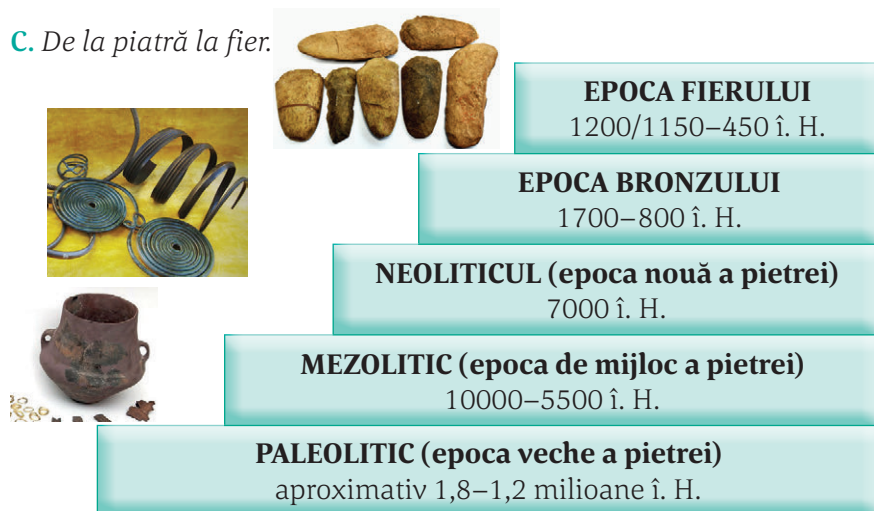
B.

Plugul cu brăzdar de fier.

- Caută pe Internet tipuri de plug folosite în zilele noastre. Precizează un motiv pentru care încă mai este folosit plugul tras de animale.

C. De la piatră la fier.

- Asociază fiecare obiect de mai sus cu perioada istorică potrivită.

ÎN ZILELE NOASTRE:

- ✓ Metalurgia este una dintre ramurile principale ale industriei moderne, care produce mare parte a obiectelor pe care le folosim.

Topor din Epoca Bronzului.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Metalurgia fierului s-a răspândit după ce meșteșugarii au descoperit procedeul „răcirii și călirii”?
- ✓ Legenda spune că inventatorul monedei a fost Creso, regele Lidiei? Primele monede erau din electrum, un aliaj din aur cu argint.

Monedă, 350–300 î. H.

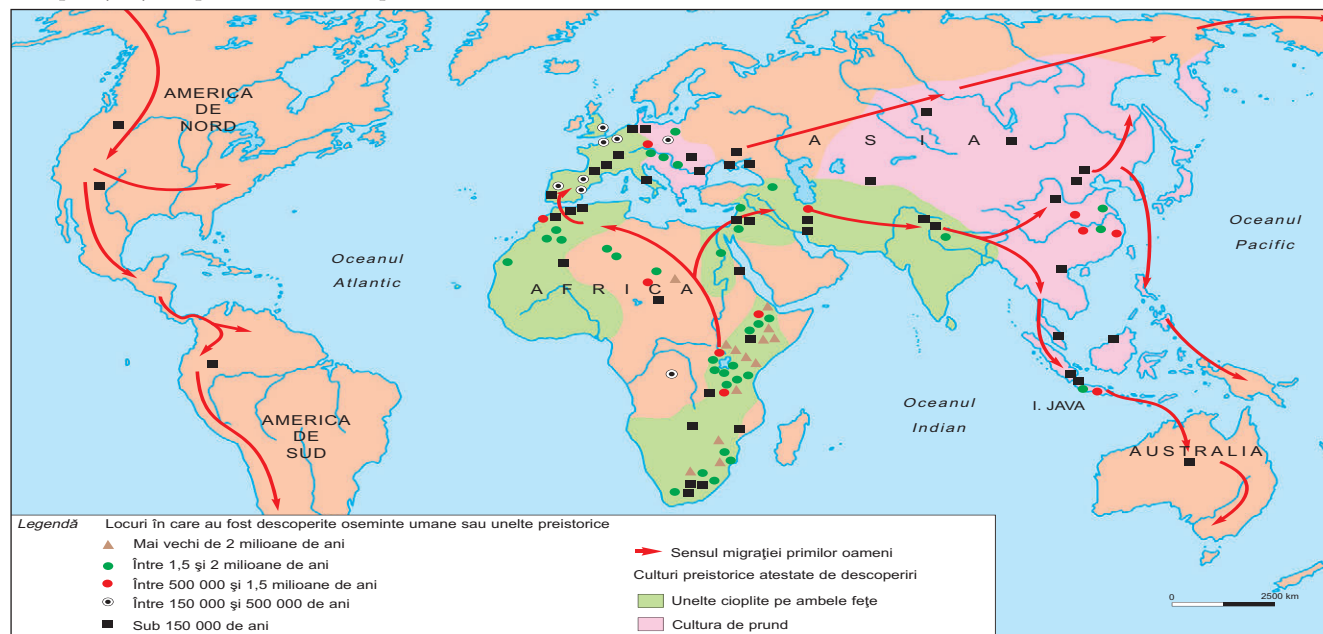
- ✓ Megaliții apar la sfârșitul Neoliticului și în Epoca Bronzului? Sunt pietre de mari dimensiuni, fixate vertical.

Magaliții din Stonehenge – monument dedicat zeilor, Marea Britanie, 3000 î. H.

Evaluare

A. Apariția și răspândirea omului pe Glob.

1. Localizează pe hartă principalele regiuni în care au fost descoperite fosile umane. Completează un tabel după modelul de mai jos:

Specia umană	Continental	Perioada
Australopithecus		

2. Navighează pe Internet și în lumea cărților!

Organizează viața primilor oameni: a. Unde locuiau? b. Ce mâncau? c. Ce unelte foloseau? d. Cum reușeau să supraviețuiască? e. În ce fel exprimau frumosul?

B. „Membrele superioare ar fi putut cu greu deveni îndeajuns de apte pentru a făuri arme sau pentru a arunca pietre ori sulițe cu un scop anume, atâta vreme cât ar fi fost folosite pentru a susține întreaga greutate a corpului, sau atâta vreme cât ar fi fost specializate pentru cățărarea în copaci.”

(Ch. Darwin, *Descendența omului*)

- Menționează două avantaje ale poziției verticale adoptate de primii oameni.

C. „Sarcina grea de a curăța o bucată de pădure sau de a asana o baltă cere, mai mult decât vânătoria, participarea întregii comunități. De colaborarea dintre membrii comunității depind și lucrările de secare și de irigare, sau apărarea satului împotriva animalelor sălbatice și a inundațiilor.”

(V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*)

D. „O existență sedentară organizează altfel lumea decât o viață nomadă. Pentru agricultor, spațiul în care trăiește: casa, satul, ogorul, constituie «adevărata lume». «Centrul Lumii» este locul consacrat prin ritualuri și rugăciuni.”

(Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*)

1. Menționează, pe baza surselor C și D, o activitate care a contribuit la sedentarizare. Precizează două deosebiri între modul de viață nomad și cel sedentar.

2. Formulează un mesaj pentru colegii de clasă în care să subliniezi importanța colaborării în rezolvarea problemelor/proiectelor.

3 CIVILIZAȚIA ORIENTULUI ANTIC

LECȚIA 1: MEDIUL NATURAL ȘI VIAȚA COTIDIANĂ

LECȚIA 2: POPOARE ȘI CIVILIZAȚII PE HARTA ORIENTULUI ANTIC

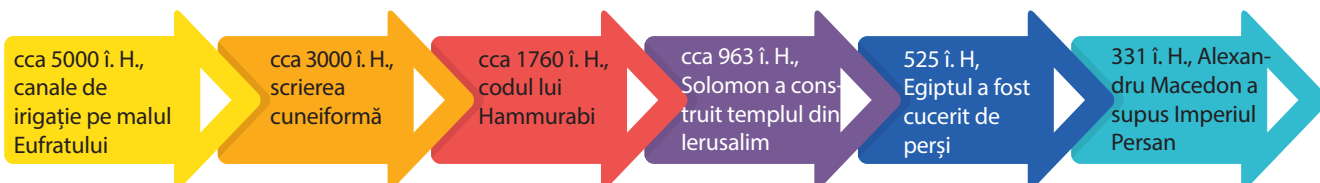
LECȚIA 3: INVENTAREA SCRIERII – DE LA PICTOGRAME LA ALFABET

CUNOȘTINȚE

În acest capitol vei afla unde și cum au luat naștere primele civilizații și despre popoarele care le-au creat. Vei învăța despre invenții care au redus dependența față de mediul înconjurător, despre noi forme de organizare a comunității și primele sisteme de scriere.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse în acest capitol vei reuși să localizezi pe hartă Orientul Antic și zonele în care au trăit popoarele care au dezvoltat primele civilizații. Vei identifica pe axa timpului perioadele în care au avut loc principalele invenții și descoperiri și vei lucra cu sursele istorice pentru a înțelege modul în care civilizațiile Orientului Antic au contribuit la progresul omenirii.

Roata olarului.

Mediul natural și viața cotidiană

Inventarea roții...

V-ați gândit ce ar fi însemnat viața oamenilor fără invenția roții? Bicicletele, mașinile, patinele cu roțile utilizează versiuni ale roții, adaptate timpului prezent. Istoricii cred că primele roți din lemn au fost inspirate de roata olarului. Adăugarea spițelor a însemnat progresul transporturilor.

DE REȚINUT!

- a. Cultivarea plantelor prin utilizarea irigațiilor a transformat modul de viață al oamenilor.
- b. Inovațiile tehnologice au condus la dezvoltarea orașelor și la reguli de organizare și conducere a comunităților.
- c. Societatea orientală era caracterizată de inegalitate între oameni și dependență față de autoritatea suveranului.

Structura socială în Orient.

VOCABULAR

Monarhie = exercitarea puterii de către o singură persoană, care o transmite ereditar.

Politeism = credința în mai mulți zei.

Suveran = conducătorul unui stat independent.

Urbanizare = procesul de apariție și dezvoltare a orașelor.

Mediul natural. Activități economice. Orientul Antic cuprinde nord-estul Africii și mare parte din Asia. Mediul natural a favorizat o diversitate de activități economice. Agricultorii au învățat să controleze inundațiile periodice ale marilor fluvii și să realizeze primele sisteme de irigații. Munții bogăți în resurse au contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor. Creșterea și diversificarea producției au intensificat schimbul de mărfuri, transportate cu ajutorul corăbiilor pe ape, iar pe uscat cu ajutorul carelor sau al caravanelor. Marile drumuri comerciale făceau legătura cu centre meșteșugărești ca Babilon, Tyr, Sidon, Susa.

Organizarea comunităților umane s-a realizat pe măsură ce au devenit mai mari și a fost nevoie de reguli de conviețuire și de colaborare. Îngrijirea sistemului de irigații, construcția drumurilor și organizarea apărării s-au făcut cu un efort comun. Toate acestea au determinat o ordine socială strictă. În fruntea comunității se afla suveranul (monarhul), stăpânul întregului pământ, judecător suprem, conducător militar și religios. El întruchipa zeul pe pământ, iar autoritatea sa se extindea asupra întregii comunități. Era sprijinit de preoți, funcționari și șefi militari, care formau aristocrația. Oamenii liberi, agricultori și meșteșugari, reprezentau marea masă a populației. Sclavii erau puțini, fiind folosiți la muncile casnice, pe lângă temple ridicate în cinstea zeilor, în atelierele meșteșugărești sau ca văslași pe corăbii.

Viața cotidiană. Primele așezări urbane au fost centre meșteșugărești și comerciale, în jurul cărora agricultorii munciau și produceau hrana. Fiecare așezare avea un zeu suprem, în cinstea căruia se construia un templu. În Mesopotamia, la baza credințelor religioase era natura, apa reprezentând viața și bogăția. Egiptenii credeau în sute de zei. Lumea perșilor era guvernată de forțele Binelui și ale Răului. Familia avea rol economic, educativ și religios. În Mesopotamia, tatăl avea putere deplină asupra soției și copiilor. În Egipt, femeia se bucura de unele drepturi. Locuințele, alimentația și îmbrăcămintea erau diverse, în funcție de relief, climă și de poziția în societate. Casele oamenilor simpli erau mici, cu mobilier sărac. Palatele regale aveau curți interioare, camere multe și bogat decorate.

- Studiază harta și localizează marile fluvii din Orientul Antic.

B. „Toate satele semănau între ele (...) niște bordeie sordide, cu un singur nivel, cu uși stricate și fără ferestre. Majoritatea aveau o singură cămăruță. (...) nu exista mobilier propriu-zis: nici scaune, nici paturi sau mese, doar una sau două rogojini vechi pentru dormit, un urciur din lut ars pentru apă, câteva vase grosolane și un coș pentru a feri pâinea și grâul de șoarecii și șobolanii care invadau casa și întregul sat.”

(Sergio Donadoni, *Omul egiptean*)

- Descrie locuințele din satele Egiptului antic, după: a. tipul de locuințe, b. mobilierul folosit, c. alte obiecte.

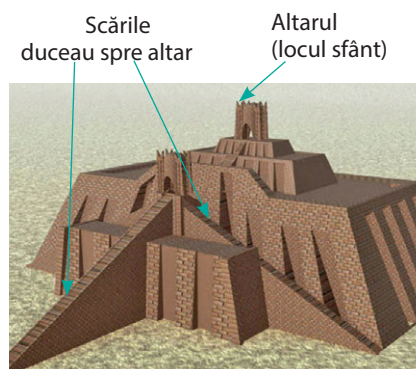
C. „Alimentul principal era pâinea și celelalte produse din făină. (...) Din cauza lipsei combustibilului, o bună parte din alimentația egipteanului sărac o constituiau mâncărurile crude, nefierte sau fripte. Carnea de vită sau oaie era un lux rezervat celor bogați. Preoții considerau că peștele era un aliment «impur», dar țăranii consumau mult pește, proaspăt, uscat sau sărat. (...) în afară de preoți, ceilalți aveau voie să mănânce carne de porc o dată pe lună.”

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

1. Menționați, pe baza sursei C, două deosebiri între oamenii bogați și cei săraci în privința alimentației.

2. Completează spațiile libere cu termenii corespunzători:

- a. Țăranii locuiau în și alimentul lor principal era
- b. Preoții nu mâncau și, iar carnea de vită sau oaie era accesibilă numai

Zigguratul din Ur: „munte înalt”; semnifică drumul către cer. Templul era înalt, pentru a rămâne uscat în timpul inundațiilor.

Zeița egipteană Isis, vindecătoarea celor bolnavi, mamă și soție model, protectoarea familiei și a copiilor.

Studiu de caz

Repere în timp: 1792–1749 î. H. Hammurabi; 729 î. H., orașul e cucerit de regele Asiriei, Sennacherib; 689 î. H., orașul este distrus de regele asirian Assurbanipal; 605–562 î. H., reconstruit de Nabucodonosor al II-lea; 539 î. H. orașul e cucerit de persi; 331 î. H. a devenit capitala Imperiului creat de Alexandru Macedon.

ORAȘUL–STAT BABILON

Babilonul – *Poarta Zeilor* (*Bab-ili* ori *Babilu*) a fost casa multor popoare și limbi. Întemeiat de sumerieni, la început era doar un oraș din cărămizi de lut, așezate în trepte. Hammurabi și Nabucodonosor al II-lea au transformat orașul într-o capitală imperială, un important centru comercial și cultural. Partea sudică a Mesopotamiei era numită adesea Babilonia. Gloria orașului rămâne prin *Codul de legi al lui Hammurabi*, *Poarta zeiței Iștar* (principala poartă de intrare în oraș), *Grădinile Suspendate ale Semiramidei*, podul de cărămidă peste Eufrat. *Templul lui Marduk*, amintit în Biblie drept „Turnul Babel”, era folosit de astronomii curții imperiale pentru a studia bolta cerească.

Poarta zeiței Iștar. Muzeul din Berlin.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Legende spun că, pentru a supune orașul, regele persilor Cyrus a deviat cursul râului Eufrat, înaintând prin albia acestuia?

✓ *Leul* era simbolul zeiței Iștar? Este celebră friza din cărămizi smălțuite, care decorează o parte a zidurilor ce duc spre Poarta zeiței.

✓ Primii care au folosit cavaleria în război au fost asirienii?

„Cetatea se înalță în mijlocul unei câmpii întinse, este pătrată și fiecare din laturi are o sută și douăzeci de stadii¹. (...) În jurul Babilonului se află un șanț adânc și larg, plin cu apă; apoi un zid lat de cincizeci de coți regali² și înalt de două sute. (...) Deasupra zidului acesta, pe margini, s-au făcut niște turnuri, așezate unul în fața celuilalt, cu câte o încăpere fiecare. (...) Orașul este împărțit în două părți, fiind străbătut pe la mijloc de un fluviu care se numește Eufrat. (...) Orașul însuși este plin de case cu trei și cu patru caturi³. Îl străbat străzi drepte (...) care duc spre fluviu. La capătul tuturor acestor străzi se aflau zidul care mărginea fluviul, niște porți – tot atâtea la număr câte erau și străzile.”

(Herodot, *Istoriei*)

¹ 1 stadiu = 184,97 m

² 1 cot regal = 55,5 cm

³ Cat = etajul unei case.

EXERSEAZĂ ȘI APLICĂ!

1. Descrie orașul Babilon, după următorul plan:

a) unde este localizat; b) caracteristici ale cadrului geografic; c) modalități de apărare; d) organizarea orașului; e) precizarea edificiilor importante ale orașului.

2. Ordonează cronologic conducătorii Babilonului:

☐ Assurbanipal ☐ Hammurabi ☐ Nabucodonosor

3. Alege răspunsul corect! Orașul–stat Babilon se află în:

☐ China ☐ Mesopotamia
☐ Grecia ☐ Egipt

Repere în timp: 3000 î. H., unificarea Egiptului de către Narmer (Menes); 2575–2150 î. H., Regatul Vechi, capitala Memphis; 2550 î. H., începe construcția Marii Piramide; 1975–1640 î. H., Regatul de Mijloc; 1539–1075 î. H., Regatul Nou, capitala Teba; 667 î. H., Egiptul cucerit de asirieni; 525 î. H., stăpânire persană; 332 î. H., Egiptul cucerit de Alexandru Macedon; 30 î. H., provincie romană.

TEMPLE ȘI PIRAMIDE

În Egiptul Antic, faraonul era considerat „Fiul Soarelui” și era adorat ca un zeu. De forța și energia sa depindeau recoltele, sănătatea animalelor și fericirea supușilor. Egiptenii credeau că sufletul supraviețuiește trupului, după moarte. Pentru a asigura nemurirea, considerau că trupul trebuie conservat. S-a dezvoltat un adevărat *cult al morților*, în cadrul căruia procesul de conservare (mumificarea) ocupa un loc important.

În timpul Regatului vechi, **piramidele** erau construite pentru a păstra mumia faraonului. Acestea erau construite din blocuri mari de piatră, acoperite cu plăci de piatră albă-gălbuie. Cele mai importante sunt piramidele faraonilor Keops, Kefren și Mikerinos.

Platoul de la Giseh, cu Marea Piramidă – una dintre cele șapte minuni ale lumii antice, dovadă a aplicării cunoștințelor științifice și a invențiilor tehnice.

Masca lui Tutankamon, cu însemnele puterii: – coroana dublă (simbolul puterii: vulturul și cobra protectoare – simbolul Soarelui), barba falsă a zeilor, crucea ankh (simbolul vieții veșnice), toiagul ciobanului (conducător de oameni), biciul (pentru pedepse).

Săpat în stâncă, mormântul faraonului Tutankamon a fost descoperit în 1922, intact. Pe lângă bogăția și frumusețea pieselor, mormântul a dezvăluit aspecte legate de credințele și practicile de înmormântare din Egiptul Antic.

Templul era considerat casa zeului, în cinstea căruia preoții organizau ritualuri și ceremonii. Pe lângă funcția religioasă, templele aveau rol economic și cultural, dețineau curți interioare, alei și coloane. Renumite sunt cele de la Deir el-Bahari, Abu-Simbel, Karnak și Luxor.

Statuie gigantică din templul Luxor.

Crucea ankh este o hieroglifă și simbolizează viața lungă. Faraonii o primeau la naștere.

ȘTIAȚI CĂ?

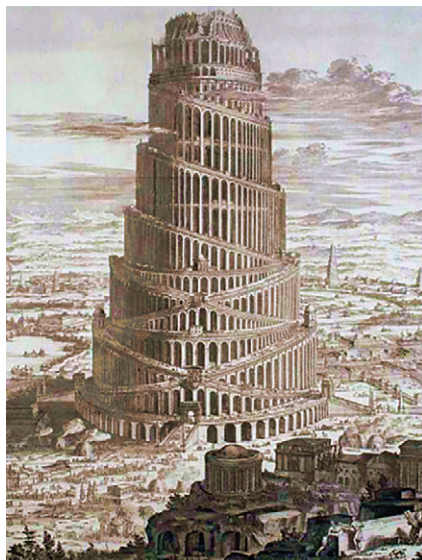
✓ Nilul era considerat poarta de trecere din tărâmul vieții (partea de est) în al morții (partea de vest)?

✓ Cele patru laturi ale piramidei lui Keops sunt așezate în dreptul celor patru puncte cardinale și respectă forma Constelației Orion?

ANALIZEAZĂ ȘI APLICĂ!

1. Scrie pe caiet patru rânduri în care să explici proverbul arab: „Omului îi este frică de timp, iar timpului îi este frică de piramide”.

2. Lucrați în perechi. Găsiți o asemănare și o deosebire între cultul morților la egipteni și credințele din zilele noastre.

Turnul Babel în viziune artistică.

Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Turnul Babel

Se spune că un rege al Babilonului a dat ordin să se construiască un turn, al cărui vârf să ajungă până la cer. Când au început să construiască turnul, Dumnezeu le-a amestecat limbile și nu s-au mai putut înțelege. Potrivit Bibliei, acesta a fost momentul în care oamenii s-au despărțit în popoare diferite și s-au răspândit, punând bazele unor civilizații separate.

Popoarele Orientului Antic au creat primele mari civilizații. Inventarea scrierii, progresele științifice și tehnice, manifestările artistice arată un nivel ridicat de civilizație. Conflictele pentru controlul resurselor au condus la diferite forme de organizare și conducere, de la orașe-stat, formate în jurul unui templu, până la regate și imperii.

Mesopotamia. Prima civilizație s-a dezvoltat de-a lungul fluviilor Tigru și Eufrat – „țara dintre râuri”. Popoarele Mesopotamiei aveau cunoștințe de matematică și medicină, studiau bolta cerească și au creat primele instrumente de măsurare a timpului. Sumerienii au inventat roata, irigațiile, plugul, prima formă de scriere, au organizat primele orașe-stat. Akkadienii au creat primul imperiu, urmați de asirieni. Întinderea Imperiului Asirian s-a datorat armatei permanente și controlului teritoriilor cucerite.

Egiptenii aveau cunoștințe de aritmetică, geometrie, astronomie și medicină. Istoria Regatului Egiptean este cunoscută prin intermediul scrierii hieroglifice și al obiectelor descoperite în temple și piramide. Herodot, „părintele istoriei”, considera Egiptul „un dar al Nilului”.

Evreii s-au așezat pe litoralul de răsărit al Mării Mediterane, în Palestina (Canaan). Prin credința într-un singur zeu, ei au creat prima religie monoteistă. Istoria evreilor este povestită de Biblie (Vechiul Testament).

Fenicienii au întemeiat orașe-stat (Tyr, Sidon, Ugarit, Byblos) pe coasta de est a Mării Mediterane. Meșteșugari, negustori și navigatori pricepuți, ei au fost primii „exploratori ai lumii vechi”. Vindeau lemn de cedru și de pin, țesături scumpe, fildeș și metale prețioase. Au lăsat moștenire arta vopsitului stofelor, purpura, sticla, alfabetul și pergamentul.

Istoria **hittiților** din Asia Mică – azi, Anatolia – a fost cunoscută după descifrarea scrierilor din arhiva regală. Se ocupau cu exploatarea și prelucrarea metalelor, foloseau armele din fier, carul și calul de luptă.

Perșii au întemeiat primul mare imperiu al Antichității, ce cuprindea aproape tot Orientul. Nucleul armatei persane era format din corpul călăreților de elită – „nemuritorii” și din garda personală a regelui. Teritoriul era organizat în provincii legate printr-un sistem complex de drumuri. În capitale (Persepolis și Susa) au fost construite palate frumoase din cărămidă smălțuită, pentru gloria suveranilor persani.

DE REȚINUT!

a. Popoarele care au făurit primele civilizații au fost dependente de marile artere fluviale.

b. Descoperirile și invențiile popoarelor Orientului Antic reprezintă pași importanți în dezvoltarea omenirii.

VOCABULAR

Dinastie = este formată din conducători (regi, împărați, faraoni) care provin din aceeași familie.

Epopee = povestire în versuri, care relatează fapte eroice reale sau legendare.

Imperiu = stat creat prin cucerirea teritoriilor locuite de alte popoare și condus de un suveran.

Monoteism = credință care recunoaște existența unui singur zeu.

Oraș-stat = formă de organizare politică formată din oraș și teritoriul agricol din jurul lui.

Indienii au creat o civilizație strălucită în valea Indului. Orașele-stat Mohenjo-Daro și Harappa aveau străzi regulate, sistem propriu de alimentare cu apă, depozite pentru cereale și alte produse pentru schimb. Ei au inventat un sistem propriu de măsuri și greutate, numărul zero și semnul minus, cifrele, ajunse la noi prin intermediul arabilor.

Civilizația creată de **chinezi** începe în regiunea fertilă dintre Fluviul Galben și Fluviul Albastru. Ei aveau cunoștințe avansate de astronomie, matematică și medicină. Au inventat acul magnetic, nava cu pânze, hârtia și tiparul, ceasul cu apă, roaba, explozibilul. Mătasea, porțelanul și obiectele din jad reflectă măiestria meșteșugarilor.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Egiptul Antic exercită o puternică fascinație și în prezent. Numeroase filme și cărți fac referire la mumiile egiptene și la bogăția tezaurilor din morminte.

Producerea hârtiei în China Antică.

Ruinele orașului-stat Mohenjo-Daro.

ACTIVITĂȚI

Specializarea lucrătorilor

- ❖ Agricultori; Crescători de animale
- ❖ Meșteșugari; Negustori
- ❖ Funcționari; Scribi
- ❖ Militari; Preoți

Organizarea instituțiilor statului

- ❖ În fruntea statului era *Faraonul* – putere nelimitată.
- ❖ Înalții funcționari (mari preoți, ofițeri, arhitecți) coordonați de – *vizir* (locțiitorul faraonului).
- ❖ Scribii – rol important, singurii pregătiți în școli speciale.

Înregistrarea și transmiterea informațiilor

- ❖ Scrierea hieroglică

civilizația egipteană

Tehnologie, progrese științifice

- ❖ Sistemul de irigații
- ❖ Canale de navigație pe Nil
- ❖ Construcția piramidelor
- ❖ Inventarea calendarului solar
- ❖ Cunoștințe avansate de matematică și astronomie

Orașe dezvoltate

- ❖ Memfis – cel mai mare oraș din lume până în secolul al XXIII-lea î. H., cu peste 30 000 locuitori.
- ❖ Teba – devine capitala Egiptului, sunt construite temple și morminte impunătoare.

Ce înțelegem prin civilizație?

- ❖ Termenul provine din limba latină. Pentru definirea gradului de civilizație, se au în vedere aspectele din schema de mai sus.

1. Analizează datele din grafic. Enumeră activitățile care se desfășurau într-un oraș egiptean.

2. Explică relația dintre specializarea lucrătorilor și dezvoltarea instituțiilor din Egiptul Antic.

3. Alege un alt popor prezentat în lecție și completează un organizator grafic după modelul dat.

4. Menționează trei invenții ce provin din Orientul Antic și pe care le-ai folosit în ultimele trei zile.

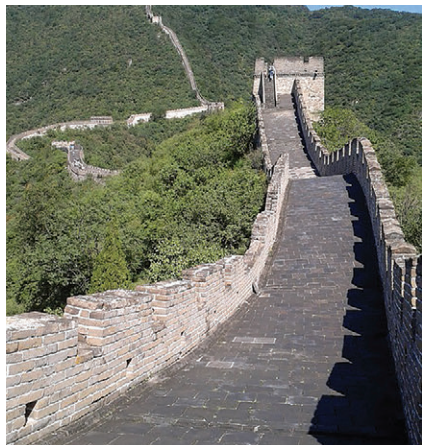
ȘTIAȚI CĂ?

✓ Fenicienii au fost primii care au construit nave cu mai multe rânduri de vâsle?

✓ Arcașii asirieni se protejau cu scuturi lungi de lemn?

✓ Corespondentul în limba chineză al termenului „țară” este „teritoriu central”? Chinezii credeau că țara lor este singura civilizație, fiind situată în centrul Pământului.

Studiu de caz

Marele Zid Chinezesc („Dragonul de Piatră”), cea mai lungă construcție cu rol de apărare realizată de om. Având o lungime totală de 6350 km, a antrenat munca a 2 milioane de oameni, timp de 10 ani.

Armata de teracotă a împăratului Qin este formată din 8 000 de soldați, în mărime naturală, cai și care de luptă.

ȘTIAȚI CĂ?

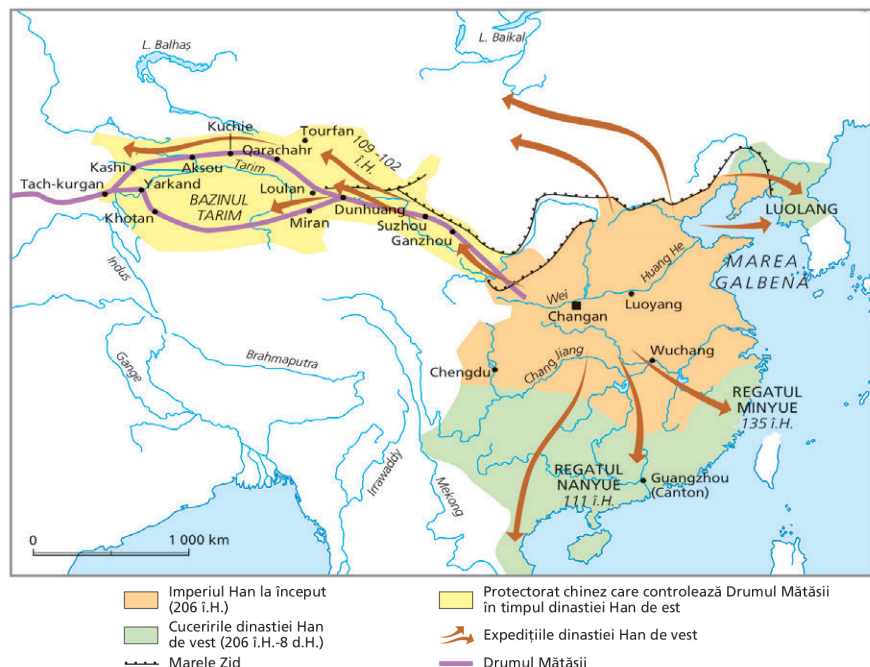
✓ Cercul alb-negru se numește *tai-chi*? Chinezii credeau că universul este guvernat de două principii aflate în opoziție, care se completează reciproc: Yin (Luna, negru), Yang (Soarele, alb).

✓ Mortarul dintre cărămizile Marelui Zid conține o pastă din orez?

Repere în timp: cca. 1700 î. H., dinastia Shang; 1027–256 î. H., dinastia Zhou, 551–479 î. H., Confucius; 481–221 î. H., perioada „statelor combatante”, 221–206 î. H., dinastia Qin Shi-Huang; 206 î. H.– 220 d. H., dinastia Han.

CHINEZII

Chinezii antichi au trăit aproximativ pe aceleași teritorii pe care locuiesc și astăzi. Condițiile naturale au favorizat dezvoltarea uneia dintre cele mai mari civilizații ale lumii antice. Istoria și civilizația chineză au fost marcate de ridicarea și decăderea dinastiilor. Împăratul – „Fiu al Cerului” – asigura ordinea socială, în acord cu ordinea din natură. În anul 221 î. H., suveranul statului Qin s-a proclamat „împărat ceresc” (Shi-Huang) și a asigurat unitatea statului folosind forța. A început o perioadă de mari reforme: s-au unificat sistemul de scriere, sistemul monetar și de greutate, s-au construit drumuri și mari edificii. Au urmat împărații din dinastia Han, care au condus China timp de 400 de ani. Ei au creat un sistem administrativ bazat pe recrutarea pe merit a funcționarilor. Statul chinez s-a extins teritorial și a cunoscut prosperitatea economică prin comerțul cu sare, fier și mătase. Secretul producerii mătăsii a fost păstrat sub amenințarea pedepsei cu moartea. Aceasta era folosită ca monedă de schimb, având o valoare ridicată. După căderea dinastiei Han, imperiul s-a destrămat în mai multe state.

China în timpul Dinastiei Han.

EXERSEAZĂ ȘI APLICĂ!

- Folosește informațiile din lecție și de pe Internet pentru a descrie Marele Zid Chinezesc, după următorul plan de idei: a. unde a fost construit; b. perioada de timp și scopul în care a fost construit; c. o scurtă caracterizare; d. ce s-a păstrat din construcție până în zilele noastre.

Studiu de caz

Repere în timp: cca. 1900 î. H., Abraham și familia sa au părăsit Ur; cca. 1250 î. H., Moise i-a condus pe evrei din Egipt către Palestina; cca. 1020 î. H., Saul – primul rege al Israelului; cca. 1010–970 î. H., domnia regelui David; cca. 970–930 domnia regelui Solomon; 722 î. H., cucerirea de către Asiria; 586 î. H., distrugerea Templului lui Solomon, captivitatea în Babilon; 63 î. H., romanii au cucerit Israelul.

EVREII

Istoria biblică a evreilor cunoaște mai multe perioade. *Epoca Patriarhilor* se deschide cu **Abraham**, care la îndemnul divin s-a îndreptat dinspre Mesopotamia către Canaan („Țara Promisă”). Urmașii săi au ajuns în „robia egipteană” de unde au fost eliberați de către **Moise**. La porunca lui Dumnezeu, Moise a urcat pe Muntele Sinai și a primit *Cele 10 Porunci*, care au fost săpate în piatră. Recunoașterea unui singur zeu – Dumnezeu (Iahve) a însemnat acceptarea *Legilor*, care au stat la baza religiei monoteiste și a organizării comunității evreiești. După recucerirea Canaanului sub conducerea lui **Iosua**, evreii, numiți israeliți, s-au grupat în comunități (triburi) conduse de judecători. **Saul** a unificat triburile, iar în timpul lui **David** Ierusalimul a devenit capitala regatului. **Solomon** a început zidirea Templului, transformând Ierusalimul în centrul credinței monoteiste. După moartea lui, statul evreu s-a despărțit în două regate: Israel (în partea de nord) și Iudeea (în partea de sud). Evreii se considerau „poporul ales” și nu acceptau alte credințe.

*Regele David și Goliat.
Legenda spune că tânărul David l-a înfrânt pe uriașul Goliat, omul de temut al filistenilor – dușmanii evreilor – numai lovindu-l cu piatra din praștie în frunte. Fiind doborât la pământ, i-a tăiat capul.*

„Templul pe care l-a zidit regele Solomon Domnului era lung de șaiszeci de coți, lat de douăzeci și înalt de treizeci (...). Când s-a zidit templul, la zidirea lui au întrebuințat pietre cioplite, lucrate mai dinainte. Așa că nici ciocan, topor, nici orice unealtă de fier nu s-a auzit la zidirea lui. (...) Și a îmbrăcat pereții templului pe dinăuntru cu scânduri de cedru (...) pardoseala templului a făcut-o din scânduri de chiparos (...) a îmbrăcat Solomon templul și pe dinăuntru cu aur curat; și a întins lanțuri de aur pe dinaintea catapetesmei și a îmbrăcat-o cu aur. (...) l-a zidit în șapte ani.”

(Biblia, III Regi)

Macheta Templului din Ierusalim.

EXERSEAZĂ ȘI APLICĂ!

1. Descrie Templul din Ierusalim, după următorul plan: a). Unde a fost construit? b). Cine l-a construit? c). În ce perioadă de timp a fost construit? d). În ce scop a fost construit? e). Ce caracteristici are?
2. Citește cu atenție lecția. Scrie următoarele personalități în ordinea cronologică: David, Moise, Solomon, Saul, Abraham, Iosua.
3. Citește cu atenție porunca 5: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca bine să-ți fie și mulți ani să trăiești pe pământ”. Formulează o regulă de comportament în viața de familie.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Printre Legile primite de Moise se numără norme privind alimentația, îmbrăcămintea și comportamentul? Evreii nu consumă carne de porc și crustacee (fructe de mare), fiind considerate impure.

Inventarea scrierii: de la pictograme la alfabet

Scrierea hieroglifică.

Scrierea cuneiformă.

VOCABULAR

Alfabet = provine din alăturarea primelor două litere ale alfabetului grec – *alfa-beta*.

Cuneiforme = semne grafice asemănătoare unor cuie; de la *cuneus* – *pană de despicat lemnele, cui*, în limba latină.

Demotică = formă de scriere folosită de populația Egiptului.

Ideograme = semne grafice indicând un cuvânt, o noțiune, o idee.

Pictograme = descrierea obiectelor sau redarea ideilor cu ajutorul unor desene.

Piatra de la Rosetta

În timpul unei expediții militare franceze în Egipt, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în orașul Rosetta a fost găsită o piatră, pe care era inscripționat același text în trei limbi diferite: hieroglifică, demotică (limba egipteană populară) și greacă. Folosind inscripțiile pietrei din Rosetta, Jean-François Champollion a reușit să stabilească o metodă de traducere a scrierii hieroglifice.

Cum a apărut scrierea? Scrierea a apărut în Orientul Antic, din nevoia de a consemna și transmite informații importante. Inițial, se înregistrau: tranzacții comerciale, măsurarea pământului, impozitele achitate, faptele și poruncile suveranilor, calculele necesare lucrărilor de construcție și întreținere a canalelor de irigații. Mai târziu, scrierea a fost utilizată pentru redactarea legilor, a imnurilor către zei, a poemelor eroice. Inventarea scrierii a marcat trecerea umanității de la Preistorie la Istorie.

Primele forme de scriere. La începuturi, oamenii au folosit semne și simboluri pentru a transmite ideile cu ajutorul unor *pictograme*.

Cuneiformele reprezintă cel mai vechi sistem de scriere. A apărut în Sumer în mileniul IV î. H. și s-a răspândit în toată Mesopotamia. Cu ajutorul unui instrument din os sau din trestie (*stylus*) scribii făceau semne (*cuneus*) pe argila umedă. După inscripționare, tăblița era lăsată la soare sau pusă în cuptor pentru uscare. După cucerirea Mesopotamiei de către Alexandru Macedon, scrierea cuneiformă a dispărut.

Scrierea hieroglifică este strâns legată de istoria faraonilor, a templelor și a piramelor. Grecii au numit-o „scrierea sacră”. În concepția vechilor egipteni, Thot – zeul științei și al înțelepciunii – a fost creatorul scrierii. Profesia de scrib era respectată și se transmitea din tată în fiu. Instruirea scribului începea din copilărie, dura peste 10 ani, iar printre materiile studiate se număra și matematica.

Alfabetul își are originea în Fenicia. Era compus din 22 de caractere, numai consoane. Fiind un sistem simplificat de scriere, acesta s-a răspândit rapid și a fost folosit și de alte popoare. Alfabetul a fost preluat de greci, care au adăugat vocalele și au ordonat scrierea de la stânga la dreapta. Contribuția romanilor a constatat în adăugarea literelor mari și în răspândirea acestuia pe tot cuprinsul imperiului.

Alfabetul folosit de noi în prezent este cel inventat de fenicieni și perfecționat de greci și romani.

MATERIALE-SUPORT PENTRU SCRIERE

Papirusul – „hârtia” egipteană. Planta crește pe malurile și în Delta Nilului. Prelucrată, apare sub forma unor suluri alcătuite din foițe lipite una de alta. Existau mai multe tipuri de papirus: pentru textele sacre sau pentru ambalaj. Pentru scris se foloseau tulpini de trestie tăiate oblic, iar mai târziu pana.

Pergamentul este confecționat din piele de vițel, special prelucrată. Se spune că regele Eumenes al II-lea din Pergam (Asia Mică) nu a mai dorit să depindă de papirus și a cerut un nou material pentru scris. Avantajele constau în metoda relativ simplă de producere, rezistență, scrierea pe ambele părți și posibilitatea de reutilizare.

Invenția **hârtiei** o datorăm chinezilor. La început, materia primă a fost vata de mătase. În anul 105 d. Hr., Tsai Lun a avut ideea folosirii fibrelor vegetale din scoarța copacilor, iarbă, bumbac, deșuri de cânepă. Amestecate cu apă, acestea erau transformate într-o pastă, întinsă apoi pe o suprafață netedă pentru a se usca. Noul material era mai ieftin decât mătasea sau pergamentul. În Europa, secretul fabricării hârtiei a fost transmis prin intermediul arabilor.

Papirus din Egiptul Antic.

EVOLUȚIA ALFABETULUI

ALFABETUL FENICIAN	ALFABETUL GREC	ALFABETUL LATIN
𐤀 aleph (bou)	Αα Alfa	Aa
𐤁 beth (casă)	Ββ Beta	Bb
𐤂 gimel (cămilă)	Γγ Gama	Cc, Gg
𐤃 daleth (ușă)	Δδ Delta	Dd
𐤄 he (fereastră)	Εε Epsilon	Ee
𐤅 waw (cârlig)	Υυ Upsilon	Ff, Uu, Vv, Ww, Yy, Zz
𐤆 zayin (armă)	Ζζ Zeta	
𐤇 heth (gard)	Ηη Eta	Hh
𐤈 yodh (braț)	Ιι Iota	Ii, Jj

ACTIVITĂȚI

A. „Poartă în inima ta cunoașterea *scrierii* ca să fii la adăpost de muncile grele și să devii un demnitar prețuit de toți. Scribul este scutit de treburile manuale; el comandă (...) Nu ții doar în mână călimara scribului? Ea te deosebește de cel ce mânuiește vâsla (...). Muncitorul cu dalta îndură mai multe decât cei ce scurmă glia; lemnul e ogorul lui și dalta îi e sapă. (...) În atelierul său, țesătorul are o soartă încă și mai rea (...); stă cu genunchii lipiți de burtă și nu se bucură de aerul proaspăt.”

(V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*)

1. Compară, pe baza sursei, munca scribului cu cea a altor categorii de lucrători.

2. Imaginează-ți că ești scrib în Orientul Antic. Descrie modul în care ai ajuns la acest statut.

B. Alege trei pictograme de pe telefonul mobil sau trei semne de circulație. Explică semnificația acestora.

C. Realizează un proiect referitor la tipurile de materiale utilizate pentru înregistrarea informațiilor din Antichitate până în prezent.

Scribi în Egiptul Antic.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ *Scrierea chineză are la bază cheia și ideograma (singura pronunțată)? Fiecare cheie indică o categorie de obiecte din care face parte cuvântul.*

Studiu de caz

Ghilgameș reprezentat în palatul lui Sargon al II-lea. Muzeul Luvru.

Cine a fost Ghilgameș?

Înscris în arhive ca al cincilea rege al Urukului, a devenit un erou de legendă, plecând în căutarea vieții eterne.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ *Epopaea lui Ghilgameș* este supranumită „Străbunica poveștilor”?
- ✓ Zeul Șamaș l-a înzestrat pe Ghilgameș la naștere cu o frumusețe neasemuită?
- ✓ Ghilgameș era considerat două treimi zeu și o treime om?
- ✓ Cetatea Uruk era în vremea lui Ghilgameș cea mai mare din sudul Mesopotamiei?

Repere în timp: Începutul mileniului al III-lea î. H., cea mai veche scriere – *Epopaea lui Ghilgameș*; cca 2 700 î. H., anii în care a trăit regele Ghilgameș; cca 722–705 î. H., domnia lui Sargon al II-lea, rege în Asiria; 669–633 î. H., Assurbanipal.

EPOPEEA LUI GHILGAMEȘ

Născută în Mesopotamia, *Epopaea lui Ghilgameș* este cea mai veche poveste scrisă a omenirii. Epopeea este cunoscută de pe 12 tăblițe de lut cu scriere cuneiformă, care au fost păstrate în biblioteca din Ninive a regelui Asiriei, Assurbanipal. Unele fragmente ale poveștii sunt fantastice, dar altele ar putea relatea fapte istorice reale. Personajul principal, Ghilgameș, este înscris în arhive ca al cincilea rege al orașului-stat Uruk. Epopeea îl prezintă drept un conducător puternic, crud cu supușii săi. Pentru a-l pedepsi, protectoarea orașului Uruk, zeița Aruru, a creat o făptură cu o forță uriașă, Enkidu, care să-i fie rival. În ciuda diferențelor, cei doi s-au împrietenit, săvârșind împreună fapte de mare viteză. Uciderea Taurului Ceresc, animalul preferat al zeiței Iștar, și comportamentul jignitor al lui Ghilgameș față de zeiță au provocat mânia zeilor, care l-au pedepsit pe Ghilgameș, omorându-l pe Enkidu. Copleșit de durere, Ghilgameș pleacă în căutarea lui Utnapiștim, omul care a supraviețuit Potopului, pentru a-i cere secretul vieții și al morții. Utnapiștim îi spune că nemurirea este o răsplată și nu poate fi cucerită. Ghilgameș găsește iarba nemuririi, dar un șarpe i-o fură. Eroul înțelege că omului nu-i este dată viața veșnică. Revenit în Uruk, el se îngrijește de bunăstarea cetății și a locuitorilor săi.

CITEȘTE ȘI APLICĂ!

Citește textul lecției și *Epopaea lui Ghilgameș*. Completează răspunsurile la următoarele întrebări:

1. De ce este *Epopaea lui Ghilgameș* o sursă istorică?
2. Precizează în ce categorie de surse se încadrează.
3. Enumeră personajele principale.
4. Numește un personaj real și unul imaginar.
5. Notează două informații legate de modul de viață al oamenilor din timpul lui Ghilgameș.

ANALIZEAZĂ ȘI COMPARĂ:

1. Analizează fragmentul din *Epopaea lui Ghilgameș*, respectiv din Biblie, referitor la Mitul Potopului. Precizează o asemănare și o deosebire.

2. Citește basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, de Petre Ispirescu. Găsește cel puțin o asemănare între acest basm și *Epopaea lui Ghilgameș*.

Tăblița cu volumul 5 al *Epopiei lui Ghilgameș*.

Repere în timp: 1785 î. H., Hammurabi cucerește cetățile Isin, Uruk, Ur; cca 1760 î. H., este scris *Codul lui Hammurabi* – cea mai importantă realizare din timpul său.

CODUL LUI HAMMURABI

În timpul domniei sale, Hammurabi și-a extins teritoriul de-a lungul Eufratului, cucerind mai multe orașe-stat. Imperiul său avea nevoie de un set de reguli care să asigure unitatea și pacea între popoarele cucerite. Codul care îi poartă numele este înscris pe o stelă de bazalt neagră, înaltă de 2,25 metri, cu baza de 1,90 metri. A fost descoperită în 1902 la Susa, în Iran, și este cel mai vechi document juridic, cu caractere cuneiforme, păstrat aproape integral. Pentru ca legea să fie respectată, prevederile Codului au fost gravate pe stele de piatră, plasate în diferite orașe. Nerespectarea codului ducea la pedepse, stabilite conform regulii „dinte pentru dinte”.

Codul lui Hammurabi

„1. Dacă cineva a învinovățit pe altul, acuzându-l de crimă, dar nu poate dovedi atunci acuzatorul să fie dat morții. (...)

6. Dacă cineva a furat ceea ce aparține divinității și palatului, acel om va fi ucis, iar cel care va primi din mâna lui lucrurile furate va fi spânzurat.

53. Dacă cineva este neglijent și nu întărește bine digul de pe ogorul său și dacă din această cauză digul se rupe și ogorul este inundat, omul din vina căruia s-a rupt digul trebuie să dea grânele care s-au stricat din cauza lui.

196. Dacă un om liber scoate ochiul fiului unui alt om liber, să i se scoată ochiul. (...)

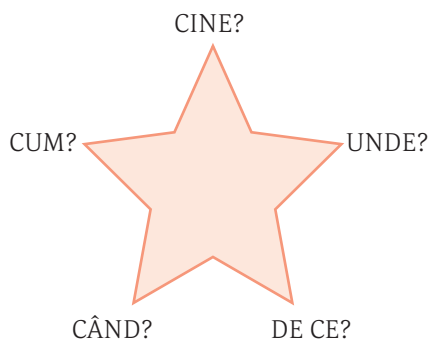
218. Dacă un medic a făcut unui om o intervenție chirurgicală cu un cuțit de bronz și a provocat moartea omului (...) să i se taie mâna.

229. Dacă un arhitect a construit o casă, iar opera lui n-a fost traică, astfel încât casa pe care a construit-o s-a dărâmat provocând moartea stăpânului casei, arhitectul acela să fie omorât.”

ANALIZEAZĂ ȘI COMPARĂ

1. Analizează fragmentele din Codul lui Hammurabi. Completează un organizator grafic după modelul alăturat: **cine** este autorul sursei? **Unde, cum, de ce, când** a fost scrisă?

2. Discută cu părinții Codul lui Hammurabi. Găsește o asemănare și o deosebire cu legile din zilele noastre.

Studiu de caz

Stela de bazalt cu Codul lui Hammurabi. Muzeul Luvru, Paris.

În partea superioară: Hammurabi cu fața către zeul Șamaș, protectorul justiției. Zeul este înfățișat cu atributele puterii sale, iar picioarele se sprijină pe un postament ce simbolizează muntele de unde răsare Soarele. Zeul transmite regelui legea pe care va trebui să o aplice. **În partea inferioară:** sunt gravate cele 282 de articole dispuse pe coloane. Reglementările cuprind norme cu caracter juridic și comercial, religios și moral. Sunt prezente drepturile și obligațiile persoanelor care arendează terenuri, pedepsele aplicate în caz de furt sau jaf, folosirea neglijentă a canalelor de irigații. Un loc aparte îl ocupă dreptul familiei și dispozițiile referitoare la sclavi. Regimul pedepselor este foarte aspru și prevede pedeapsa capitală de 34 de ori, chiar și în cazul unor delictelor minore.

Evaluare

Ocupații agricole în Egipt.

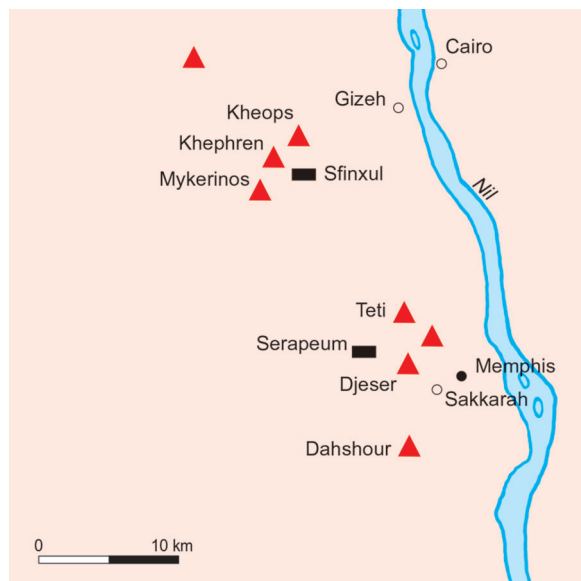
A. „Deoarece Nilul curge foarte încet, oamenii abat cursul lui cu ajutorul unor mici diguri și captează apa fără prea multă greutate, spre a o răspândi pe ogoare, când socot lucrul acesta de folos. Fluviul prilejuiește, în general, atâtea înlesniri pentru agricultură și atâtea foloase pentru oameni, încât majoritatea cultivatorilor nu trebuie decât să arunce sămânța pe locurile care s-au uscat și să aducă vitele acolo, ca să calce sămânța în picioare.”

(Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*)

B. „Pământul Asiriei primește puțină ploaie (...) recolta crește și bobul se coace prin stropire cu apă din fluviu; fluviul nu se revarsă aici peste ogoare ca în Egipt, ci apa este cărată cu brațele de la fluviu sau scoasă cu ajutorul unei cumpene. Întregul ținut (...) este brăzdat de o rețea de canale. (...) Pornind de la Eufrat, canalul leagă Eufratul de celălalt fluviu, anume Tigru, pe malurile căruia se ridică cetatea Ninive.”

(Herodot, *Istoriei*)

1. Citește sursele A și B. Notează o asemănare și o deosebire între zonele descrise. Menționează alte două fluvii care au avut un rol important în dezvoltarea unei civilizații din Orientul Antic.
2. Ordonează sistemele de scriere învățate după criteriul mai nou – mai vechi: *scrierea cuneiformă, alfabetul fenician, scrierea hieroglifică, alfabetul grec, alfabetul roman, pictogramele, ideogramele chinezești, scrierea sanscrită*.
3. Analizează următoarele proverbe. Stabilește pentru fiecare o regulă de comportament.
 - a. „Corpul se susține cu hrană, sufletul cu bune acțiuni.” (China)
 - b. „Nu poți să ascunzi nici focul, nici adevărul.” (India)
 - c. „Omul este trecător și trupul său în pulbere se schimbă, dar cartea îl face nemuritor.” (Egipt)
4. Stabilește relația corectă dintre personalitățile din coloana **A** și realizările din coloana **B**.

A

Hammurabi
Kefren
Moise
Solomon
Jean-François Champollion

B

Templul din Ierusalim
Scrierea hieroglifică
Codul de legi
Cele 10 porunci
Marele Sfinx din Gizeh

5. Imaginează-ți că ești ghid turistic și trebuie să pregătești o excursie cu tema *Pe urmele civilizației Egiptului antic*. Precizează trei obiective turistice pe care le vei include în planul excursiei și redactează pentru fiecare o fișă de prezentare pe care o vei folosi pentru a-i determina pe turiști să le viziteze.

Monumente descoperite la Gizeh și Sakkarah.

4 CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

LECȚIA 1: MEDIUL NATURAL ȘI OCUPAȚIILE GRECILOR

**LECȚIA 2: ADEVĂR ȘI LEGENDĂ: LEGENDELE OLIMPULUI.
RĂZBOIUL TROIAN**

**LECȚIA 3: POLISUL – ORGANIZARE INTERNĂ: ATENA ȘI SPARTA.
PROCESUL DE COLONIZARE**

LECȚIA 4: RĂZBOAIELE GRECILOR

LECȚIA 5: ALEXANDRU MACEDON ȘI CIVILIZAȚIA ELENISTICĂ

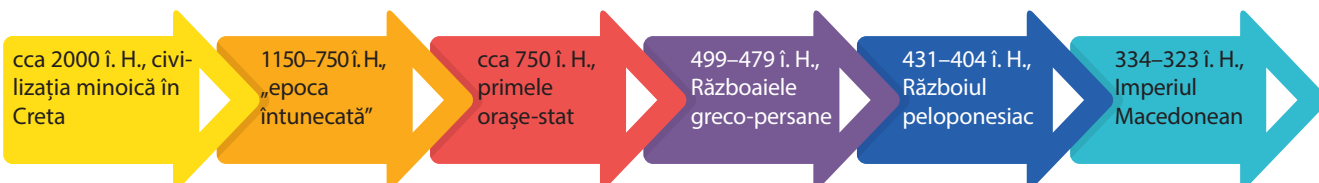
LECȚIA 6: FRUMOS ȘI CUNOAȘTERE ÎN LUMEA GREACĂ

CUNOȘTINȚE

În acest capitol, vei afla cum a luat naștere și s-a dezvoltat civilizația Greciei Antice, prima civilizație din Europa. Vei face cunoștință cu noi metode de guvernare. Termeni pe care îi folosim adesea, precum geografie, democrație sau mitologie, au originea în Grecia și vei afla semnificația lor.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse în acest capitol vei reuși să localizezi pe hartă spațiul locuit de greci în Antichitate. Vei plasa pe axa timpului evenimentele importante din istoria vechilor greci și vei lucra cu sursele istorice pentru a descoperi importanța moștenirii Greciei Antice.

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Europa este răpită de Zeus.
Monedă grecească de 2 euro.

Europa

Legenda spune că Europa era o prințesă feniciană, fiica lui Agenor, regele cetății Tyr. Vrajit de frumusețea ei, Zeus s-a prefăcut într-un taur alb, strălucitor, care a reușit să o răpească și a dus-o în Insula Creta. Continentul pe care a fost adusă de Zeus a primit numele ei, Europa.

Presă pentru obținerea uleiului
de măsline.

DE REȚINUT!

- a. Teritoriul Greciei antice era mult mai întins decât cel al Greciei de astăzi.
- b. Relieful muntos a limitat practicarea agriculturii și a divizat teritoriul.
- c. Marea a favorizat comunicarea între regiunile Greciei, dar și cu zone mai îndepărtate.

VOCABULAR

Golf = parte a unui ocean, a unei mări sau a unui lac care pătrunde în uscat.

Insulă = teritoriu înconjurat complet de apă.

Istm = fâșie îngustă de pământ care leagă două părți de uscat și separă două mări sau două golfuri.

Peninsulă = teritoriu înconjurat din trei părți de apă.

Cadrul natural-geografic al Greciei antice. În Antichitate, Grecia cuprindea zone din Europa, Asia și insulele din Marea Mediterană, Marea Egee și Marea Ionică. *Grecia continentală* era situată în sudul Peninsulei Balcanice. Relieful muntos și golfurile adânci au separat această zonă în trei regiuni naturale: Grecia de nord, Grecia de mijloc și Grecia de sud (Pelopones). Pe țărmul apusean al Asiei Mici, grecii au întemeiat orașe-stat aflate în contact cu marile civilizații ale Orientului Antic. În insula Creta s-a dezvoltat în mileniul II î. H. o civilizație înfloritoare, ca urmare a legăturilor cu Egiptul și Fenicia.

Principalele ocupații ale vechilor greci. Elenii (vechii greci) s-au așezat în sudul Peninsulei Balcanice la începutul mileniului al II-lea î. Hr., în mai multe etape. Primii au fost *aheii*, care au creat cea mai veche civilizație, numită miceniană. *Ionienii* s-au stabilit în Grecia de mijloc, în insulele din Marea Egee și pe țărmul apusean al Asiei Mici. Ei au întemeiat cetatea Atena. *Eolienii* s-au stabilit în Grecia de nord și *dorienii* în Grecia de sud, unde au fondat cetatea Sparta.

Solul Greciei nu a fost favorabil agriculturii. Relieful muntos și clima uscată au permis cultivarea plantelor adaptate la secetă: măslinele, smochinul, vița de vie. Nu au fost condiții nici pentru creșterea animalelor mari. Dar resursele bogate ale subsolului (argilă, marmură, fier, argint, aur) au favorizat dezvoltarea meșteșugurilor și a artelor. Aproximarea mării și mulțimea insulelor din jur au făcut din greci buni negustori, constructori de nave și marinari pricepuți. Așa au controlat principalele drumuri comerciale, corăbiile cu produsele lor ajungând în regiuni îndepărtate.

Teritoriul Greciei Antice a fost leagănul primei civilizații de pe continentul european.

Modul de viață. Alimentația obișnuită a grecilor se compunea din lipie de făină de orz sau secară, măsline, smochine, legume și pește. În unele regiuni, laptele și brânzeturile erau consumate ca desert. Îmbrăcămintea era realizată în casă, din pânză sau lână. În viața de familie, autoritatea aparținea tatălui. Femeile aveau o zonă rezervată (*gineceu*) și părăseau rar locuința.

A. Relieful Greciei.

B. Pe baza informațiilor din lecție, completează un tabel după modelul de mai jos:

Condiții natural-geografice	Influența asupra ocupațiilor grecilor antici
Relieful Greciei este muntos în proporție de 80%.	
Grecia este înconjurată din trei părți de apă.	
Subsolul Greciei este bogat în resurse naturale.	
Clima din Grecia este uscată, cu ierni blânde și veri secetoase.	

C. „Când au aflat că toată țara elenilor este udată numai de ploii și nu de revărsarea râurilor, ca țara lor, egiptenii au zis că (...) dacă în loc de ploaie cerul le va trimite secetă, elenii vor pieri de foame.”

(Herodot, *Istoriile*)

D. „Agricultura este mama și doica celorlalte arte. Când lucrurile merg bine în agricultură, toate celelalte domenii înfloresc.”

(Xenofon, *Economicul*)

1. Pe baza sursei C, găsește cel puțin o deosebire între mediul geografic din Egiptul Antic și Grecia Antică.

2. Selectează din sursa D o ocupație a vechilor greci.

3. Precizează alte două ocupații, ca urmare a poziției geografice a Greciei.

✓ Grecii sunt renumiți pentru calitatea uleiului de măsline, brânzeturi, struguri și citrice.

✓ Turismul asigură o parte importantă a veniturilor grecești.

Dionysos (Dionis), zeul vegetației, pomiculturii și vinului, al veseliei și fertilității.

Poarta Leilor, calea de acces în cetatea Micene.

✓ „Aurul lichid” al grecilor era uleiul de măsline? Era folosit ca monedă de schimb pentru bronz, îmbrăcăminte de lux, vase scumpe sau vin de calitate.

✓ Cuvântul grec „oikonomia” însemna gospodărie? Așadar, termenul *economie* însemna o bună gospodărire a resurselor casei.

Studiu de caz

Repere în timp: sfârșitul secolului al XI-lea – mijlocul secolului al VIII-lea î. H. – stilul geometric; mijlocul secolului al VIII-lea – sfârșitul secolului al VII-lea î. H. – stilul orientalizant; secolul al VI-lea î. H. – în afară de negru, alb și ocru se folosesc roșu, galben și albastru; se dezvoltă stilul figurilor roșii.

*Scenă de familie de pe un vas:
soția își servește soțul.*

Formele vaselor grecești.

VOCABULAR

Ceramică = din gr. *Keràmion* – material obținut prin modelarea și arderea argilelor.

Ciclop = personaj din mitologia greacă, reprezentat de un bărbat uriaș, cu un singur ochi în frunte, care mânca oameni.

CERAMICA: ÎNTRE UTILITATE ȘI ARTĂ

Artizanii greci au realizat obiecte de ceramică de calitate bună, transformând un vechi meșteșug în artă. În funcție de felul în care erau întrebuințate, vasele aveau forme și dimensiuni diferite (amfore, cești, cupe). Acestea erau folosite la transportul cerealelor, al uleiului de măsline, al vinului sau pentru păstrarea alimentelor. Iubitori de frumos, meșterii olari au acordat o mare atenție și aspectului obiectelor realizate. Primele vase erau decorate cu forme geometrice. Sub influența Orientului Antic, ornamentația s-a diversificat, fiind reprezentate apoi și animale, păsări, peisaje. Mai târziu, decorul a avut ca sursă de inspirație poemele homerice, mitologia, viața de zi cu zi a grecilor. Ceramica greacă s-a remarcat prin tehnicile utilizate și modul de îmbinare a culorilor: figuri negre pe fond roșu, figuri roșii pe fond negru sau alb. Obiectele de ceramică sunt surse istorice importante privind ocupațiile, tradițiile și credințele vechilor greci. Ele impresionează și astăzi prin modul realist de redare a figurilor umane, prin eleganță, culoare și proporții armonioase.

ANALIZEAZĂ ȘI COMPARĂ:

A

B

C

D

E

1. Analizează ornamentația de pe vasele din imagini. Precizează stilul folosit pentru vasele din fig. C, D și E.
2. Descrie motivele reprezentate în vasul din fig. B.
3. Analizează forma vaselor din fig. A. Găsește pentru fiecare o utilitate.

Adevăr și legendă: legendele Olimpului. Războiul troian

Pe urmele poemelor homerice

În secolul al XIX-lea, inspirat de poveștile lui Homer, Heinrich Schliemann a căutat pe țărmurile Asiei Mici dovada existenței cetății Troia. Unii cercetători susțin că Troia homerică s-a aflat pe teritoriul Turciei de azi. Descoperirea ruinelor a șapte orașe suprapuse l-a convins că a găsit cetatea regelui Priam. Săpăturile din Grecia au scos la lumină zidurile fortificate ale cetății Micene și obiecte din aur aparținând unui tezaur regal.

Zei și eroi ai vechilor greci. Religia a jucat un rol important în viața grecilor antici. În imaginația lor, zeii aveau puteri supranaturale, dar și calități umane. Unii copii rezultați din unirea zeilor cu muritorii au devenit eroi legendari. Ei aveau calități speciale. Fiecare divinitate controla un aspect al vieții oamenilor. Casa zeilor era Muntele Olimp. Ei formau o familie asupra căreia Zeus își exercita autoritatea supremă. Grecii antici consultau voința zeilor cu ajutorul oracolelor, prin intermediul preoteselor. Le cereau sfatul cu privire la întemeierea de noi orașe, declanșarea unui război sau prevestirea viitorului. Cele mai cunoscute oracole au fost în templul lui Apollo din Delphi și în templul lui Zeus de la Dodona.

Poemele homerice. Acompanied de liră, poeții cântau faptele eroilor în zilele de sărbătoare. Cele mai îndrăgite povești ale vechilor greci au fost *Iliada* și *Odiseea*, două poeme eroice, al căror autor se spune că a fost Homer. În *Iliada* sunt prezentate faptele de arme ale aheilor în războiul împotriva cetății Troia. Zeii s-au amestecat printre oameni, sprijinind o tabără sau alta. *Odiseea* povestește aventurile lui Ulise.

Războiul troian și civilizația miceniană. Poemele homerice prezintă și aspecte ale societății grecești din mileniul al II-lea î. H. Perioada a fost dominată de Micene, cea mai vestită cetate întemeiată de ahei în Grecia continentală. Micenienii erau războinici și negustori pricepuți, organizați în mici regate. În urma expedițiilor de cucerire, au pus capăt civilizației cretane și au cucerit cetatea Troia.

Ruinele Templului lui
Apollo, Delphi.

Legenda spune că Ulise a dăruit Troiei un cal imens din lemn, în care au fost ascunși luptători ahei și, astfel, cetatea a putut fi cucerită.

Ulise îl orbește pe ciclopul Polifem.

DE REȚINUT!

- Grecii erau politeiști; ei credeau că zeii guvernează asupra naturii și controlează lumea oamenilor.
- Mitologia greacă și poemele homerice sunt surse pentru reconstituirea începuturilor istoriei grecilor.

VOCABULAR

Acropolă = partea cea mai înaltă a unei cetăți grecești, în incinta căreia se aflau edificiile publice.

Mitologie = totalitatea legendelor despre divinități.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Miturile și legende grecești sunt o importantă sursă de inspirație pentru artiști și regizori.

Poseidon, fiul lui Cronos și fratele lui Zeus.

Hercule, fiul lui Zeus și al Alcemei, semi-zeu și cel mai puternic erou. Uciderea centaurului Nessus.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Insula Creta a fost locul nașterii lui Zeus, al copilăriei lui Apollo și a lui Hercule?

✓ Vechii greci credeau că Delphi era centrul lumii? Ei au așezat aici o lespede de piatră numită *omphalos*, adică „buricul pământului”.

✓ Eroii legendari sunt născuți dintr-un zeu și un muritor? Sunt semi-zei.

ACTIVITĂȚI

A.

Zei olimpieni	Reprezintă...
Zeus	Tatăl zeilor și al cerului.
Hera	Soția sa; zeița căsătoriei.
Apollo	Zeul luminii, cunoașterii și protectorul artelor.
Atena	Zeița înțelepciunii, protectoarea orașului Atena. Născută din capul lui Zeus, era preferata lui.
Ares	Zeul războiului.
Afrodita	Zeița frumuseții și a dragostei.
Eros	Zeul iubirii, fiul Afroditei.
Artemis	Zeița vânătoriei și a lunii, sora lui Apollo.
Demetra	Zeița fertilității și a grânelor.
Hefaistos	Zeul focului și al fierarilor.
Hermes	Zeul comerțului, mesagerul zeilor.
Hestia	Zeița căminului și a focului sfânt.
Poseidon	Zeul mării și al furtunii.
Hades	Zeul infernului (alungat din Olimp).

1. Citește poemele homerice. Selectează din tabelul de mai sus doi zei care au protejat cetatea Troia și doi zei care i-au ajutat pe ahei.

2. Precizează modul prin care zeul Eros acționa asupra oamenilor pentru a se îndrăgosti.

B. „Iliada” relatează un episod petrecut în cel de-al zecelea an al războiului aheilor contra Troiei. (...) Poemul elogiază ceea ce pentru grecii epocii constituiau virtuțile supreme: curajul, forța, onoarea și gloria, simțul demnității umane, sentimentul prieteniei și spiritul de sacrificiu.”

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

• Pornind de la sursa B, asociază două dintre virtuțile enumerate unui erou din tabăra aheilor, respectiv unui erou troian. Motivează răspunsul.

C. „Înaltul grad de dezvoltare a societății miceniene se poate vedea din specializarea meșteșugarilor. (...) sunt reprezentate toate industriile – textilă, ceramică, metalurgică, armurieră, lucrarea metalelor prețioase, a fildeșului, a coarnelor de animale. (...) Numărul mare de obiecte miceniene pe care săpăturile le-au scos la lumină pe țărmul Mediteranei elucidează un aspect esențial: expansiunea comercială. (...) Prima condiție a unei expansiuni de asemenea anvergură era, evident, existența unei flote puternice.”

(P. Lévêque, *Aventura greacă*)

1. Enumeră, pe baza sursei, două meșteșuguri practicate de ahei.

2. Precizează un motiv pentru care aheii aveau nevoie de o flotă puternică.

Polisul, organizare internă. Atena și Sparta. Procesul de colonizare

Cetatea Atena

Se spune că Atena și Poseidon s-au întrecut pentru fi patroni ai cetății. Pentru a-i convinge pe locuitori, fiecare a oferit câte un dar. Poseidon a creat un izvor de apă sărată, pentru a simboliza puterea mării. Atena a creat măslinul, care simboliza pacea și prosperitatea. Atenienii au acceptat măslinul și au botezat orașul după numele zeiței.

Ce este polisul? Orașul-stat, polis, a reprezentat forma de organizare în lumea greacă. Cuprindea orașul propriu-zis și teritoriile agricole din jur. Fiecare cetate avea conducere, legi și armată proprie. Centrul vieții unui polis era *agora*, spațiu deschis pentru afaceri, discuții politice și adunări publice. În fiecare cetate exista o acropolă, folosită inițial cu scop de apărare. Mai târziu, grecii au construit aici temple și edificii publice impunătoare.

Locuitorii polisului. Cetățenii erau oameni liberi, proprietari de terenuri agricole, case și ateliere meșteșugărești. Ei aveau dreptul de a participa la conducerea cetății și obligații militare. Grecii proveniți din alte cetăți erau oameni liberi, dar nu aveau dreptul de a participa la conducerea cetății. Ei se ocupau cu meșteșugurile și comerțul. Sclavii proveneau din rândul datornicilor sau prizonierilor de război, fiind folosiți în agricultură, mine, ateliere meșteșugărești sau pe corăbii.

Modele de conducere: Sparta și Atena. Cetățile grecești au cunoscut diverse sisteme de guvernare. Sparta era o cetate cu structură militară, condusă de un număr restrâns de persoane (oligarhie). Atena a avut o conducere aristocratică, dar prin reformele lui Solon, Clistene și Pericle s-a instaurat democrația.

Colonizarea greacă. Populația în creștere, resursele insuficiente, conflictele interne, pericolul extern au fost cauzele procesului de colonizare. În cursul secolelor VIII-VI î. Hr., grecii s-au instalat în regiuni cu pământ roditor și favorabile navigației. Coloniile au devenit centre comerciale și meșteșugărești. Legătura cu metropola se făcea prin intermediul sărbătorilor religioase și al schimburilor de mărfuri. Grecii din colonii au exercitat o mare influență asupra populațiilor locale.

Ruinele cetății Sparta.

Zeița Atena și simbolul înțelepciunii – bufnița, pe fețele unei monede antice.

DE REȚINUT!

- a. Grecii nu au avut o conducere unitară, dar au creat un stil de viață și o cultură comune.
- b. Sparta și Atena au fost considerate modele de organizare și conducere.
- c. Marea colonizare greacă a contribuit la răspândirea culturii și civilizației grecești.

VOCABULAR

Agora = piața publică.

Colonie = din gr., *apoikia* – de parte de casă, strămutat.

Democrație = din gr., *demos* – popor și *kratos* – a conduce; puterea poporului.

Hegemonie = conducerea unui grup social sau a unui stat de către altul.

Metropolă = oraș-mamă, locul de unde au plecat coloniștii.

Oligarhie = conducerea se realizează printr-un număr redus de oameni (aristocrați).

Ostracism = decizie de îndepărtare din cetate a unei persoane pentru o perioadă de 10 ani.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Atena este recunoscută drept locul unde s-a născut democrația.

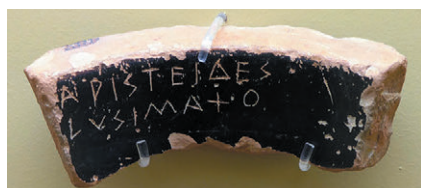
OBIECTE FOLOSITE ÎN ATENA

Kleroterion: pentru a alege jurații, prin introducerea de bile albe/ negre.

Clepsidră cu apă sau Ceasul cu apă: cronometra discursurile.

Ostrakon: ciob de vas pe care era scris numele celui considerat periculos.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Votul cetățenilor se exprima prin simboluri: cele găurite indicau vinovăția unei persoane, iar cele pline – nevinovăția?

✓ Sudul Italiei a primit numele „Grecia Mare”? Coloniile grecești, de aici au intrat din secolul al III-lea î. Hr. sub stăpânirea romanilor.

ACTIVITĂȚI

A. Coloniile grecești.

1. Identifică pe hartă trei cetăți grecești de pe țărmul românesc al Mării Negre.

2. Numește două colonii din Peninsula Italică și două din Sicilia.

Secolul VII î. H.,
DRACON: legi scrise, ocuparea funcțiilor de către cetățenii fără datorii.

Secolul VI î. H.,
SOLON: limitează puterea aristocrației, eliberează datornicii;
CLISTENE: tragerea la sorți a funcțiilor, Colegiul celor 10 strategii, ostracismul

Secolul V î. H.,
PERICLE: indiferent de origine și avere, cetățenii au dreptul să ocupe funcții, plata funcțiilor.

Marii reformatori ai Atenei.

B. „Întreaga Constituție nu ia în seamă decât o singură față a virtuții: destoinicia ostășească. Firește că spartanii n-au primejduit existența statului câtă vreme au purtat războaie. Puterea lor a fost însă sfârșită când a venit vremea hegemoniei lor; și aceasta fiindcă ei nu știau să-și folosească răgazul, nici să facă altceva mai de trebuință decât exercițiile militare.”

(Aristotel, *Politica*)

C. „Avem o Constituție care se numește democrație pentru că orânduirea acestora nu este în interesul celor puțini, ci în al celor mulți. Legea este egală pentru toți. Cât privește dregătorii, pe fiecare noi îl prețuim pentru îndeletnicirile obștești, potrivit meritului. Omul nevoiaș nu este împiedicat de a înfăptui vreun bine cetății. Ba chiar unii dintre ei se pricep destul de bine să cârmuiască cetatea.”

(Pericle)

1. Precizează, pe baza surselor B și C, câte o caracteristică a sistemului de organizare al Spartei, respectiv al Atenei.

2. Menționează o deosebire între sistemele de organizare ale celor două cetăți.

3. Identifică o asemănare și o deosebire între structura socială din Grecia și cea din Egiptul Antic.

Studiu de caz

Repere în timp: cca. 657 î. H. – conform istoricului Eusebius, ia naștere cetatea Histria; secolele VI–IV î. H. – începe să se dezvolte cetatea Tomis; mijlocul secolului al IV-lea î. H. – Callatis este în plină dezvoltare.

HISTRIA, TOMIS ȘI CALLATIS

Navigatorii greci au traversat Strâmțurile Bosfor și Dardanele și au ajuns într-un spațiu necunoscut, cu climă aspră. Colonizarea greacă atinsese țărmurile dobrogene ale Mării Negre. De la mici *emporii* (târguri) s-a ajuns la întemeierea unor colonii după modelul polisurilor.

Histria a fost întemeiată în secolul al VII-lea î. H., ca port la Marea Neagră, de locuitorii Miletului, devenind un important centru de producție și relații de schimb cu populația traco-getică. Cetatea avea străzi pavate, un loc de recreere, sistem de alimentare cu apă, era protejată de ziduri de piatră. Numele orașului provine de la denumirea dată de greci Dunării – *Istros*. Împotmolirea vechiului golf (azi, Razim-Sinoe) a dus la decăderea acestei colonii prospere.

Tomis, o altă colonie a Miletului, a înlocuit treptat Histria și a ajuns să controleze comerțul din zonă. Descoperirile arheologice au scos la lumină fragmente de ceramică cu figuri roșii sau negre, statuete din lut ars, urne funerare, bijuterii.

Callatis („cea frumoasă”) a fost cetatea favorizată de poziția geografică: ieșirea la mare și accesul la un lac de apă dulce (azi, lacul Mangalia). Înființată în secolul al VI-lea î. H. de locuitorii din Heraclea Pontică, este singura cetate a dorienilor de la Marea Neagră. A devenit bogată prin practicarea agriculturii și a comerțului maritim.

Coloniile cumpărau produse căutate de piața mediteraneeană: cereale, pește, ceară, diverse materii prime sau sclavi și aduceau din Grecia amfore cu ulei de măsline și vinuri, țesături fine și bijuterii. Ele au constituit focare de difuzare a civilizației grecești în lumea daco-getilor, relațiile cu autohtonii fiind, în general, pașnice.

CITEȘTE ȘI APLICĂ!

A. „În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri. Cu grâu facem un schimb reciproc.”

(Polibiu, *Istori*)

B. „Religia cetăților grecești dobrogene e religia metropolelor Greciei și ale Asiei Mici. Panteonul lor cuprinde marii zei ai grecilor de pretutindeni (Zeus, Poseidon, Hermes), cu o devoțiune accentuată pentru Dionysos [...], pentru Apollo «Medicul» (protectorul Histriei, probabil și al Tomisului), Afrodita și Demeter (la Callatis).”

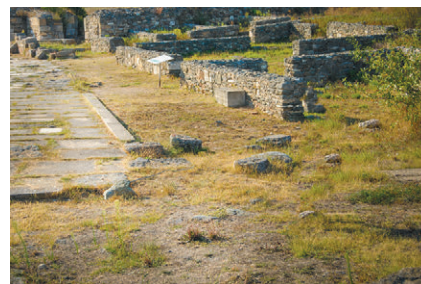
(M. Bărbulescu, *Istoria României*)

• Pe baza informațiilor din lecție și din sursele date, completează spațiile libere cu termenii corecți:

În de pe țărmul erau adorați zeii, protectorul Histriei, și la Callatis. Grecii aduceau aici și

Ruinele cetății Histria – azi, în comuna Istria.

Ruinele cetății Tomis – azi, Constanța.

Ruinele cetății Callatis – azi, Mangalia.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Histria a fost descoperită în urma săpăturilor arheologice făcute de istoricul Vasile Pârvan, începând din 1914?

Strategul grec Miltiades.

Războaiele grecilor

Solii persani

Se spune că solii trimiși de regele persan, Darius I, să ceară „pământ și apă”, adică supunerea fără luptă, au fost aruncați de atenieni într-o fântână „să-și ia de-acolo pământ și apă”.

Războaiele medice (greco-persane). Polisurile grecești s-au aflat adesea în conflict pentru resurse și teritorii, dar s-au unit împotriva Imperiului persan, care cucerise regiuni întinse din Orientul Antic, inclusiv cetățile grecești din Asia Mică. Nemulțumite de controlul asupra comerțului, orașele grecești s-au revoltat, sprijinite de Atena. Regele Darius I a invadat Grecia continentală. Pe câmpia de la Maraton (490 î. H.), ateniinii conduși de Miltiades au obținut victoria.

Xerxes, urmașul lui Darius, a pornit o nouă expediție. Rezistența grecilor a fost organizată de regele spartan Leonidas. Ajutați de un trădător, perșii au obținut victoria, iar Leonidas și cei 300 de soldați au căzut pe câmpul de luptă, la Termopile (480 î. H.). Dar bătălia decisivă s-a dat pe mare, la Salamina, flota persană fiind distrusă prin iscusința lui Temistocle. Înfrângerea perșilor (479 î. H.) l-a silit pe Xerxes să renunțe la controlul lumii grecești.

Războiul peloponesiac. După victoria împotriva perșilor, au reînceput conflictele dintre cetățile grecești. Devenită prima putere maritimă, Atena a preluat conducerea Ligii de la Delos. Cetățile din sudul Greciei s-au aliat sub conducerea Spartei, formând Liga Peloponesiacă. Războiul pe mare și pe uscat a fost câștigat de spartani, aducând sfârșitul Atenei ca mare putere. Conflictul a atras majoritatea cetăților și a determinat decăderea lumii grecești. În 338 î. H., polisurile au fost înfrânte la Cheronea și recunosc autoritatea regelui Macedoniei, Filip al II-lea.

Regele perșilor, Darius I.
Basorelief de pe mormântul său, Iran.

DE REȚINUT!

a. Blocarea unor importante drumuri comerciale de către Imperiul persan a fost cauza războaielor medice.

b. Grecii s-au unit pentru a-și apăra teritoriul, iar victoriile împotriva perșilor au sporit prestigiul cetății Atena.

c. Rivalitatea dintre Sparta și Atena a dus la războaie, de care a profitat Macedonia.

Războaiele medice (secolul al V-lea î. H.).

Grecia antică (secolul al V-lea, î. H.).

✓ Victoria împotriva Imperiului persan a consolidat democrația ateniană, care a devenit un model de conducere.

Tiremă sau trieră – navă de război cu trei rânduri de rame suprapuse, folosită de greci, fenicieni și romani.

B. „Înfrângerea grecilor la Termopile ar fi deschis drum perșilor în centrul Greciei. Regele se afla în mare încurcătură (...) când Ephialtes (...) i se înfățișă să-i vorbească (...) regelui. El îi dezvălui taina cărării spre Termopile prin inima munților și prin această trădare dădu pierzaniei pe acei greci.”

(Herodot, *Istorii*, VII)

C. „Flota ateniană era compusă din 180 de corăbii rapide. Pe puntea fiecărei corăbii se aflau 14 ostași (hopliți) cu arme grele și 4 trăgători din arcuri. (...) Pentru începerea bătăliei, Temistocle alese momentul când dinspre mare sufla un vânt răcoros. Vântul nu împiedica deloc corăbiile plate, cu bordurile joase ale grecilor; (...) Corăbiile adversarilor au intrat una în alta. (...) Se încinse o înverșunată luptă corp la corp. Atenienii s-au bătut vitejește și comandantul flotei persane căzu mort.”

(Plutarh, *Oameni iluștri ai Greciei. Temistocle*)

• Pe baza surselor și a informațiilor din lecție, completează un tabel după modelul de mai jos:

Locul confruntării	Anul	Conducători	Rezultatul bătăliei

D. „Trecătorule, du-te și spune-i Spartei, Că am murit aici Supunându-ne legilor ei.”

(Inscripția de pe monumentul de la Termopile.)

• Caută informații despre educația spartană și explică atitudinea soldaților spartani în bătălia de la Termopile.

Leonidas, regele Spartei.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ *Medoi* era numele dat de greci mezilor? Prin extindere, acest termen desemna pe toți locuitorii Imperiului persan.

✓ Războaiele greco-persane sunt prezentate de „părintele istoriei”, Herodot, în lucrarea *Istorii*?

✓ Tucidide a participat ca strateg în Războiul peloponesiac? El a descris evenimentele în lucrarea *Istoria Războiului Peloponesiac*.

Studiu de caz

Repere în timp: 492 î. H., o expediție persană pregătește invadarea Greciei, prin recucerirea Traciei; 491 î. H., Atena și Sparta refuză condițiile Imperiului persan; 490 î. H., 600 de corăbii persane ancorează în golful de la Maraton; bătălia de la Maraton.

BĂTĂLIA DE LA MARATON

În *Istoriile* sale, Herodot a lăsat informații prețioase privind războaiele greco-persane. Iată cum s-au derulat momentele bătăliei de la Maraton.

1. Rolul lui Miltiade: „Părerile strategilor atenieni erau împărțite. Unii nu găseau cu cale să dea bătălia – sub cuvânt că sunt prea puțini pentru a se bate cu oastea persilor – iar ceilalți, printre care și Miltiade, susțineau să se dea lupta. (...) Miltiade a mers la polemarh [șeful armatei] și i-a vorbit astfel: «Calimah, e în puterea ta ori să robești Atena, ori să-i dăruiești libertatea, lăsând o amintire ce va dăinui cât lumea».”

2. Descrierea luptei: „Atenienii porniră în fugă și se năpustiră asupra barbarilor. (...) Când persii i-au văzut pe vrăjmași atacându-i în fugă mare, s-au pregătit să primească atacul, cumpănind numărul foarte neînsemnat al atenienilor și atacul la care porniseră aceștia – fără cavalerie și arcași. Ei au crezut că i-a cuprins nebunia, închipuindu-și că această sminteală a lor îi va pierde cu siguranță. (...) Iar atenienii, începând încheștarea cu persii, se luptară într-un chip vrednic de amintire. (...) În lupta de la Maraton, barbarii au pierdut vreo 6400 de oameni, pe câtă vreme dintre atenieni au căzut atunci 192.”

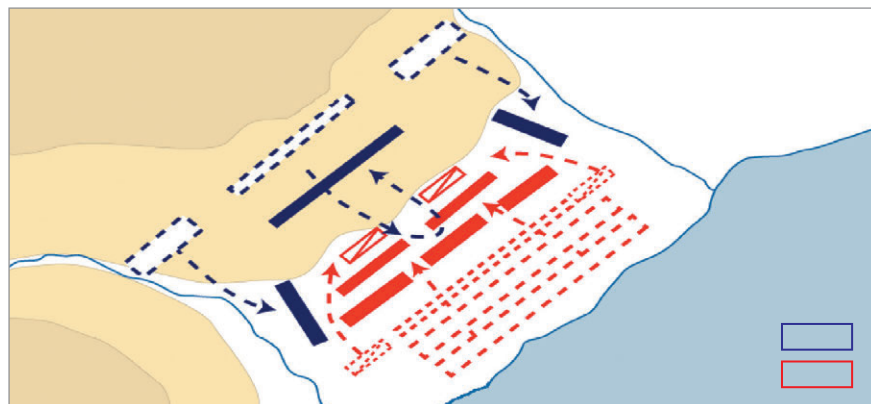
3. Bătălia de la Maraton.

1. Soldat persan și un hoplit grec în luptă.

2. Modul de luptă în falangă.

ANALIZEAZĂ ȘI DESCRIE:

1. Privește cu atenție imaginea 1. Descrie echipamentul soldatului persan, respectiv al soldatului grec.

2. Pe baza imaginii 2, descrie tehnica de luptă în falangă, utilizată de greci.

3. Pe baza informațiilor oferite de Herodot, prezintă rolul lui Miltiade în bătălia de la Maraton.

4. Identifică pe hartă dispunerea celor două armate, completând casetele cu răspunsurile corecte.

? ȘTIAȚI CĂ?

✓ Vestea victoriei a fost adusă la Atena de curierul Pheidippides? El a alergat distanța dintre Maraton și Atena, a rostit celebrele cuvinte „Am învins!”, după care a murit de epuizare. În amintirea sa, în programul Jocurilor Olimpice moderne a fost inclusă proba de *Maraton*, în care se aleargă pe o distanță de 42,195 km (distanța exactă dintre Maraton și Acropola din Atena).

✓ Muzeul din orașul Olimpia are în colecția sa coiful lui Miltiade? Generalul atenian a închinat victoria în cinstea lui Zeus.

Alexandru Macedon și civilizația elenistică

Plutarh povestește:

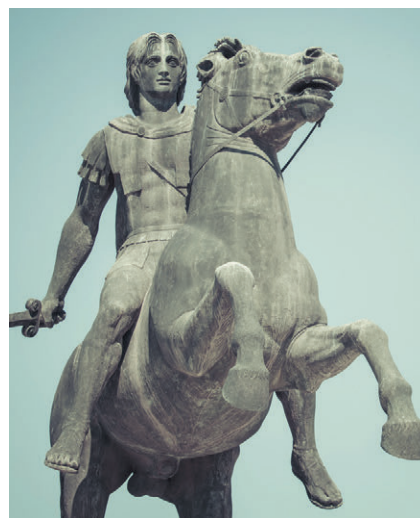
„Alexandru se distingea încă din copilărie printr-o nețărmurită ambiție, prin curaj și încredere în sine. (...) Odată i s-a propus lui Filip să cumpere un cal poreclit «Bucefal» pentru asemeneaa capului său cu un cap de bou. Calul părea cu totul sălbatic, în fiecare clipă se ridica pe picioarele dinapoi, azvârlea și căuta să muște. (...) Alexandru se îndreaptă cu îndrăzneală spre cal, îl apucă de frâu și-l întoarse cu capul spre soare, fiindcă observase că animalul se speria de propria lui umbră. (...) Îmbrățișându-și fiul, regele l-a sărutat și i-a spus: «Copile, caută-ți un regat mai potrivit, Macedonia e prea mică pentru tine.»”

Alexandru Macedon a dat dovadă de calități politice și militare, care i-au adus glorie încă din timpul vieții, fiind supranumit „cel Mare”. La doar 20 de ani, moștenea un regat, o armată bine instruită și dorința de a cucerii Orientul. În numai trei ani și după trei bătălii decisive a reușit să supună puternicul Imperiu persan. După înfrângerea regelui Darius al III-lea, Alexandru s-a proclamat rege al Asiei. Victoriile obținute au demonstrat forța falangei macedonene și geniul militar al lui Alexandru. Au urmat campaniile spre răsărit, ajungând până în India. Epuizați, soldații au refuzat să-l mai urmeze. Regele a dat ordin să se înalțe o coloană de bronz pe care se putea citi *Aici s-a oprit Alexandru și s-a îndreptat spre Babilon*.

Imperiul macedonean cuprindea întreaga lume cunoscută atunci: Asia Mică, Fenicia, Egipt, Persia. Alexandru dorea unitatea ținuturilor cucerite și a împrumutat multe din obiceiurile și tradițiile locale. Soldații greci au fost încurajați să se stabilească în noile regiuni, a introdus o monedă unică și s-au construit cetăți după modelul grecesc. Rezultatul a fost sinteza dintre lumea orientală și cultura greacă, dând naștere civilizației elenistice.

Civilizația elenistică. După moartea lui Alexandru, la Babilon (323 î. H.), imperiul s-a dezmembrat ca urmare a luptelor pentru putere între generali săi. S-au format regatele Macedonia, Siria și Egipt. Suveranii acestora au încurajat cultura, aducând la curțile lor poeți, filosofi și artiști. Alexandria, în Egipt, și Pergam, în Asia Mică, au fost marile centre culturale ale lumii elenistice. Perioada de după moartea lui Alexandru până la cucerirea Egiptului de către romani (30 î. H.) este cunoscută sub numele de *epoca elenistică*.

Civilizația elenistică își datorează numele vechilor greci – elenii. Elenismul a însemnat răspândirea culturii grecești în teritoriile ocupate de Alexandru cel Mare.

Nume: Alexandru
Supra-nume: Cel Mare
Tatăl: Filip II, rege al Macedoniei
Mama: Olympia
Data nașterii: 20 iulie 356 î. H.
Locul: Pella, Macedonia
Educație: până la 13 ani – de tip spartan
Profesor preferat: Aristotel
Pasiuni: arta militară
Obiectiv: cucerirea Orientului
Crezul său: „Nimic nu este imposibil pentru cel care încearcă”.

DE REȚINUT!

- Imperiul creat de Alexandru cel Mare cuprindea teritoriile din Europa, Egipt și Asia.
- Regatele elenistice s-au format prin dezmembrarea Imperiului macedonean.
- Civilizația elenistică este rezultatul contopirii dintre cultura greacă și cea orientală.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Se folosește expresia „Am tăiat nodul gordian” atunci când se rezolvă hotărât o situație dificilă. În templul lui Zeus din localitatea Gordium, se afla un car de luptă legat cu un nod complicat. Un oracol prevestise că acela care va desface nodul va deveni stăpânul Asiei. Alexandru ar fi scos sabia și a tăiat nodul dintr-o singură lovitură, spunând: „Nu contează cum desfăci un nod”.

Oameni de știință în Alexandria:

- **Aristarh** a susținut că Pământul se învâрте în jurul Soarelui.
- **Eratostene** a calculat circumferința Pământului.
- **Euclid** a sistematizat geometria.
- **Calimah** a redactat catalogul bibliotecii.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Biblioteca din Alexandria (Egipt) adăpostea aproape 700 000 de papirusuri? Era legată de Muzeu, un important centru de studii, care includea săli de lectură, o grădină zoologică, un observator astronomic, altare închinăte celor nouă muze.

✓ Farul din Alexandria, de pe insula Pharos, avea 124 m înălțime și s-a construit în 20 de ani? A fost una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. Era utilizat pentru a călăuzi corăbiile în port, dar și de astronomii curții regale pentru a studia bolta cerească.

ACTIVITĂȚI

A. „Ocupând Egiptul, Alexandru a vrut să sporească simpatia egiptenilor, cointeresându-i în profiturile comerțului (...). Regele schișase personal planul aproximativ al orașului, așezarea străzilor principale, a piețelor și templelor și poruncise ca orașul să fie numit Alexandria, pentru ca în Egipt numele lui să nu fie uitat niciodată.”

(Plutarh, *Oameni iluștri ai Greciei*)

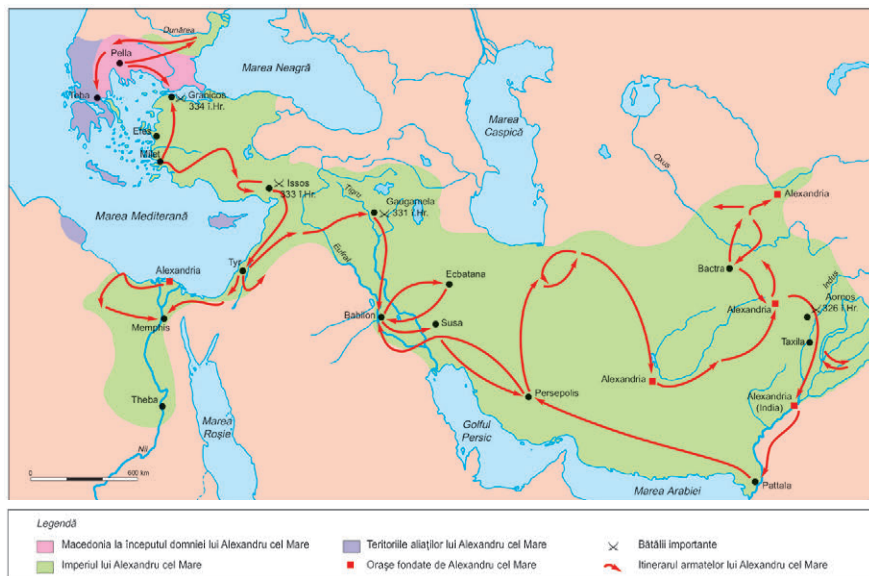
• Precizează, pe baza textului, motivul pentru care Alexandru a întemeiat orașul Alexandria.

B. „În această luptă [Gaugamela] s-a manifestat (...) trăsătura lui Alexandru – înclinația spre risc. (...) Darius stătea pe un înalt car de luptă, înconjurat de o gardă numeroasă (...). Alexandru și detașamentul său s-au năpustit cu o viteză nebună asupra regelui și a gărzii sale. Sub ochii lui Darius, complet zăpăcit, macedonenii îi doborau cu sulilele de pe cai și îi tăiau cu săbiile. Învălmășeala era atât de mare, încât Darius nici nu apucă a întoarce carul de luptă (...) Îngrozit de moarte, Darius a sărit pe calul unui soldat din garda sa și a părăsit în goană câmpul de bătaie.”

(Plutarh, *Oameni iluștri ai Greciei*)

• Pe baza textului și a informațiilor din lecție, descrie lupta prezentată în sursa B, după următorul plan: a. locul și anul defășurării luptei; b. rolul personalităților implicate în confruntare; c. tehnici de luptă și arme folosite; d. rezultatul bătăliei.

C. Imperiul lui Alexandru cel Mare (secolul al IV-lea î. Hr.).

1. Studiază harta cu atenție. Identifică principalele bătălii purtate de Alexandru.

2. Compară lumea cunoscută în timpul lui Alexandru cu lumea cunoscută în zilele noastre.

Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Artemis, zeița vânătorii

În 1903, arheologul David Hogarth a descoperit la Efes co-moara zeiței Artemis. Efesul era unul dintre cele mai bogate orașe ale Asiei Mici. Tezaurul cuprinde monede de metal, 3000 de perle, cercei, broșe și multe alte bijuterii de mare valoare. Acestea pot fi admirate la muzeele din Efes și Selçuk din Turcia.

Ruinele Templului Olimpia din Grecia, care a adăpostit statuia lui Zeus, sculptată de Fidias.

Frumosul în artă. Arta greacă a fost strâns legată de religie, dar artiștii creau pentru gloria cetăților. Reprezentarea zeilor cu chipuri umane a impus căutarea frumuseții ideale. Sursa de inspirație era omul, iar sculptorii au încercat să dea corpului omenesc formele perfecțiunii. Pentru a reda mișcarea în sculptură, artiștii studiau anatomia corpului uman. Arhitectura se caracterizează prin simplitate și echilibru. Templele erau cele mai mari și mai frumoase construcții ale grecilor. În funcție de forma coloanelor, friză și ornamentele capitulelor, s-au diferențiat trei ordine: *doric, ionic și corintic*.

Cunoașterea în lumea greacă. Preocuparea pentru înțelegerea fenomenelor naturale sau a vieții de zi cu zi a condus la căutarea de răspunsuri în afara mitologiei. Învățații credeau în puterea gândirii umane. Folosind observația, au oferit alte explicații privind originea lucrurilor. Primii gânditori au identificat ca elemente fundamentale ale naturii apa, focul, aerul și pământul. Socrate considera că fericirea oamenilor vine din cunoaștere și nu de la zei. Acuzat că încearcă să înlocuiască zeii cetății, a fost judecat și condamnat să meargă în exil ori să bea cucută. A ales moartea. Ideile lui au fost continuate de Platon, care a creat *Academia*, un important centru de studiere a ideilor filosofice. Cel mai strălucit elev al său a fost Aristotel. Acesta a pus bazele logicii, care însemna știința gândirii, echilibru în judecată, măsură în fapte și gândire ordonată.

Știința istorică îl are ca „părinte” pe Herodot. El era interesat de consemnarea evenimentelor și a lăsat informații prețioase despre locurile pe care le-a vizitat. Tucidee nu s-a limitat la relatarea întâmplărilor, ci a încercat să explice și cauzele lor.

Artemis este corespondenta zeiței Diana din mitologia romană.

DE REȚINUT!

- Schimburile comerciale i-au adus pe greci în contact cu noi idei și civilizații.
- Marile realizări ale grecilor sunt în domeniul artelor, filosofiei, literaturii și științelor.
- Grecii își onorau zeii prin ridicarea de temple, organizarea de ceremonii, sărbători și jocuri.

Cele 7 Minuni ale lumii antice

- Piramida Mare de la Gizeh
- Grădinile suspendate din Babilon
- Templul Artemisei din Efes
- Statuia lui Zeus din Olimpia
- Mausoleul din Halicarnas
- Colosul din Rhodos
- Farul din Alexandria

VOCABULAR

Filosofie = din gr. *philos* și *sophia* – dragoste de înțelepciune, căutarea adevărului și înțelepciunii.

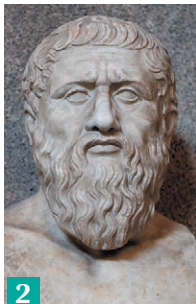
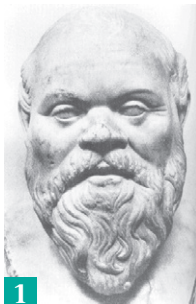
Morală = ansamblul normelor de comportare și conviețuire în societate.

Ordin arhitectonic = reguli privind proporțiile unei construcții și forma coloanelor.

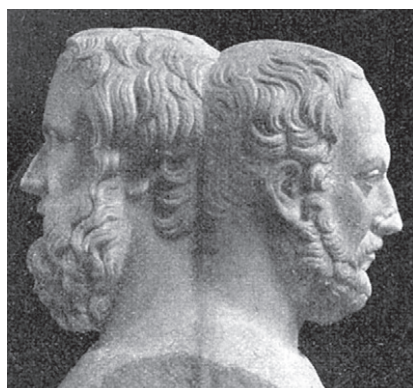
ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Jurământul lui Hippocrate este rostit de cei care practică medicina.

1. Socrate (469–399 î. H.).

2. Platon (427–347 î. H.), elevul lui Socrate și profesorul lui Aristotel.

Istoricii Herodot (484–425 î. H.)
și Tucidide (460–398 î. H.).

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Termenul *matematică* este derivat din cuvântul grecesc *mathe-ma* – studiu, învățătură?

✓ În jurul anului 350 î. H. a fost folosit primul sistem de încălzire centralizată, într-un templu grecesc? O rețea de conducte montate sub podea conduceau căldura în tot templul.

✓ La formarea intelectuală a lui Socrate ar fi contribuit două femei: Aspasia din Milet și Diotima din Mantinea?

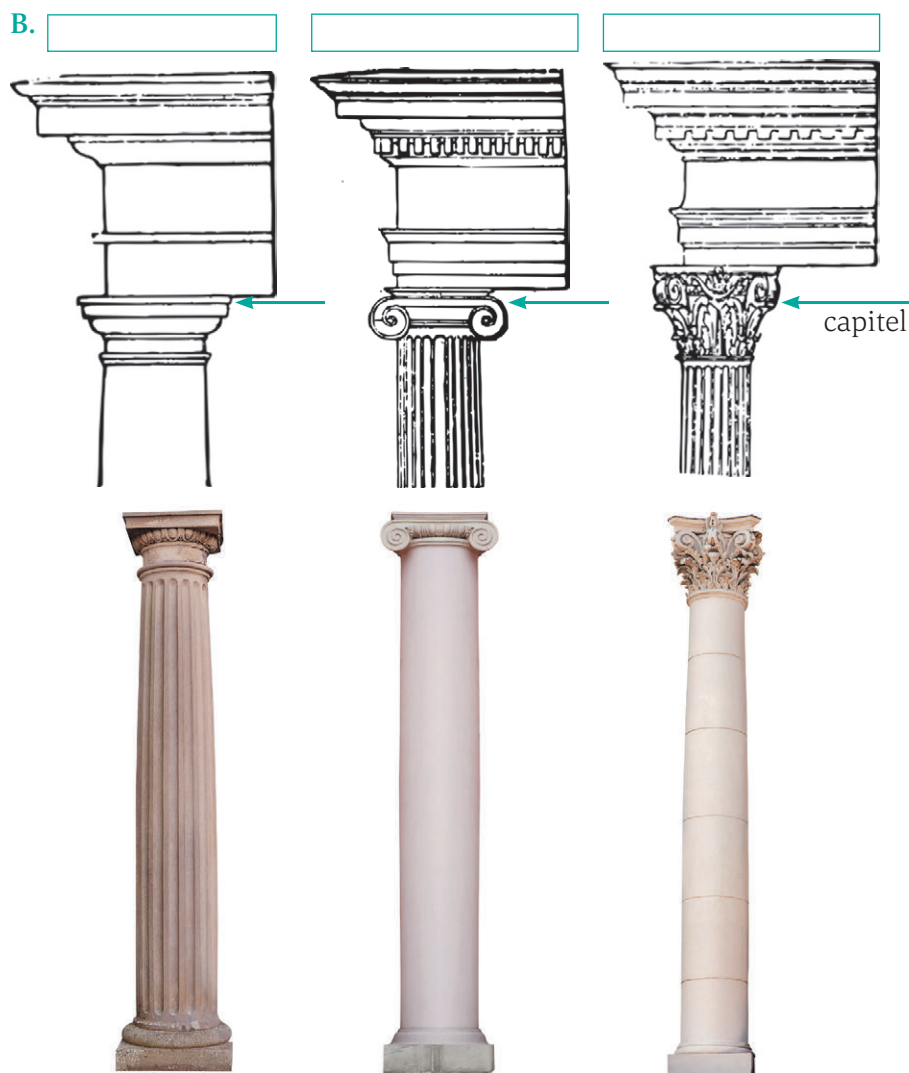

ACTIVITĂȚI

A. „Am văzut zidurile Babilonului și Grădinile Pendente, statuia lui Zeus din Olimpia, Colosul din Rhodos, mările piramide și mormântul lui Mausolus, însă atunci când am văzut Templul din Efes, apărând parcă dintre nori, toate celelalte minuni au pierit.”

(Philo din Alexandria)

• Selectează din sursa A edificiile grecești care completează lista celor șapte minuni ale lumii antice.

- a) stilul doric: coloana masivă și capitel în linii drepte
- b) stilul ionic: coloana zveltă; capitel în formă de spirală (coarne de berbec)
- c) stilul corintic: decorația bogată a capitelului cu motive vegetale (flori și frunze de acant)

• Completează caseta din partea de sus a imaginii cu denumirea corespunzătoare fiecărui stil.

Studiu de caz

ACROPOLA ATENIANĂ

Majoritatea cetăților grecești au avut o *Akropolă*, dar cea mai vestită rămâne a Atenei.

Acropola era locul sfânt al confruntării dintre Poseidon și Atena, centrul religios al cetății. În timpul lui Pericle, aici au fost ridicate marile construcții, care au adus faima Atenei. Calendarul religios era expus în *agora*, pentru a fi cunoscut de toți cetățenii. La fiecare patru ani, prin *agora* trecea spre Acropole procesiunea *Panatheneelor*. Aceste sărbători religioase erau organizate vara, fiind la fel de importante ca Jocurile Olimpice. Cu acest prilej, statuia Atenei din Parthenon primea noi veșminte, brodate de tinerile fete. Aveau loc concursuri de poezie, spectacole de teatru și muzică, întreceri sportive.

Templul Atenei Nike, Acropole.

Erechtheionul, cu loggia Cariatidelor.

Data construcției: 477 î. H.

Destinație: Templu dedicat Atenei Parthenos (Fecioara)

Loc: Acropola Atenei

Arhitecți: Ictinos și Callicrates, sub conducerea lui Fidias

Stil arhitectonic: doric

Dimensiuni: lungime – 69,51 m; lățime – 30,86 m; înălțime – 14 m

Materiale folosite: marmură, fildeş, aur

Friza Panatheneelor: scene reprezentând marile serbări religioase dedicate zeiței. Sculpturile redau nașterea Atenei din capul lui Zeus și întrecerea dintre Atena și Poseidon.

Principalele monumente ridicate în timpul lui Pericle:

Parthenon

Vechiul templu al Atenei

Erechtheion

Statuia Atenei Promachos

Propileele (intrarea monumentală)

Templul Atenei Nike

Sanctuarul lui Asclepios

Teatrul lui Dionysos

Odeonul lui Pericle

Templul lui Dionysos

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

• Caută informații despre Erechtheion. Completează o fișă după modelul fișei Parthenonului.

Studiu de caz

Autor: sculptorul Myron (480–440 î. H.)

Subiect: Discobolul (Aruncătorul de disc)

Anul: 425 î. H.

Material folosit: bronz (toate copiile sunt din marmură)

Tip de sculptură: proiectată într-un singur plan. Sculptorul și-a dorit să fie văzută din lateral.

Stilul statuii (aspect general, atitudine, expresie, proporții): nud; atletul sugerează mișcarea prin rotirea discului; emană forță fizică; artistul surprinde echilibrul și armonia înainte de aruncarea discului.

Scop: reprezentarea idealului de frumusețe umană.

Mari sculptori:

Fidias: statuia Atenei, a lui Zeus din Olimpia

Praxiteles: Hermes cu Dionysos copil, Afrodita din Cnid

Policlet: Doriforul, Amazoana rănită

MOȘTENIREA LUMII GRECEȘTI

1. Sculptura și arhitectura au fost două dintre cele mai dezvoltate și apreciate domenii ale artei grecești.

Dovadă sunt urmele civilizației grecești, îndeosebi cea elenistică, din teritoriile stăpânite cândva de greci. De asemenea, statuile păstrate în muzeele acoperite și în aer liber din întreaga lume.

2. Teatrul s-a născut din serbările închinat lui Dionysos, zeul vinului și al vegetației. Reprezentațiile se țineau în aer liber, în preajma unui templu închinat zeului. Artiștii purtau măști, triste sau vesele, în funcție de subiectul piesei. La Atena s-au impus tragedia și comedia, ca modalități de distracție și relaxare.

Teatrul din Efes, Turcia.

Părți componente:

locuri pentru spectatori (tribune de piatră) cu trepte pentru circulația persoanelor; scena (pentru actori și costume); orchestra de formă circulară (locul unde evoluau actorii și corul); altarul lui Dionysos (incinta sacră).

3. Cunoașterea științifică. La început, cunoștințele de matematică au fost utilizate pentru activități agricole și comerciale, ridicarea edificiilor publice sau măsurarea timpului. Teoriile lui Thales și Pitagora au contribuit la dezvoltarea matematicii și a „științei pământului” (geometria). Lui Arhimede îi sunt atribuite invenții ca „șurubul”, cu ajutorul căruia era scoasă apa intrată în nave. Hippocrate, „părintele medicinei” și autorul celebrului „Jurământ”, susținea că bolile au cauze naturale și nu sunt provocate de mânia zeilor. Teofrast, elevul lui Aristotel, e considerat „părintele botanicii”, fiind primul gânditor care a studiat diferite specii de plante.

CERCETEAZĂ ȘI APLICĂ:

1. Caută informații oferite de Internet și realizează o fișă după modelul *Discobolul* pentru o operă a unuia dintre sculptorii enumerați.

2. Studiază imaginea *Teatrului din Efes*. Identifică părțile componente ale unui teatru grec.

3. Citește cu atenție: *Atât cât mă ajută forțele și rațiunea, prescripțiunile mele să fie făcute numai spre folosul și buna stare a bolnavilor, să-i feresc de orice daună sau violență.*

Identifică în jurământul lui Hippocrate sarcinile medicului față de pacient.

Repere în timp: 776 î. H., prima Olimpiadă; 388 d. H., ultima competiție; 393 d. H., împăratul roman Teodosius interzice Jocurile Olimpice; 1896, Pierre de Coubertin a propus reluarea Jocurilor Olimpice.

Studiu de caz

JOCURILE OLIMPICE ÎN ANTICHITATE

Potrivit legendelor, Hercule a construit Stadionul Olimpic pentru a-l onora pe tatăl său, Zeus. El a stabilit unitatea de măsurare a distanței (*stadiu* = 200 de pași), pentru cursa de alergare pe stadion. Tot el a plantat măslinele din ramurile cărui se împleteau cununile învingătorilor.

Primele mențiuni scrise despre Jocurile Olimpice apar din anul 776 î. H. Întrecerile se țineau la fiecare patru ani. Cu o lună înainte, încetau conflictele între cetăți, pentru a permite atletilor să ajungă în siguranță la Olimpia. Doar grecii născuți liberi aveau voie să participe la întrecerile pentru care se antrenau din copilărie. Câștigătorii erau încoronați în fața templului lui Zeus. La revenirea în patrie, învingătorul era omagiat și i se ofereau diverse premii.

Jocurile Olimpice au contribuit la unitatea culturală a vechilor greci. Cu acest prilej se încheiau alianțe sau tratate de pace, se purtau negocieri. Oratorii țineau discursuri, artizanii, poeții și scriitorii își prezentau creațiile artistice. Multe dintre victoriile olimpice au fost imortalizate în versuri, în picturile de pe vasele din ceramică și în sculpturi.

Stadionul antic din Messina, Pelopones, Grecia.

Valorile olimpismului la vechii greci:

- Educarea corpului este la fel de importantă ca educarea spiritului.
- Învingătorul este cel mai bun, iar victoria reprezintă recompensa.

Proba de alergare, scenă de pe un vas grecesc.

CERCETEAZĂ ȘI COMPARĂ:

• Caută informații privind ultima ediție a Jocurilor Olimpice moderne. Compară modul de organizare a acestora cu Jocurile Olimpice din Grecia Antică. Precizează două asemănări și două deosebiri.

? ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Intervalul cuprins între două ediții ale Jocurilor Olimpice poartă numele de *olimpiadă*?
- ✓ *Statuia lui Zeus* din Olimpia a fost realizată de Fidiaș? Se spune că urna de bronz în care atleții lăseau ofrandele era așezată chiar pe locul în care Zeus a lovit cu un fulger, pentru a-și arăta mulțumirea față de lucrarea sculptorului.
- ✓ Concurenții participau dezbrăcați la probe?
- ✓ La început, femeile nu aveau permisiunea de a asista sau participa la întreceri?
- ✓ Primul învingător al Jocurilor Olimpice a fost bucătarul Koroibos din Elis? A câștigat cursa de alergare pe stadion.

Evaluare

Tezeu ucigând Minotaurul.

A. 1. Citește Legenda Minotaurului. Recunoaște personajele reprezentate în imagine.

2. Precizează tehnica utilizată în realizarea picturii vasului.

B. „Moștenirea greacă înseamnă, înainte de toate, gustul *democrației* (cuvântul vrea să spună *puterea poporului*). Grecii au fost primii mari savanți și filosofi ai Europei. Ei au căutat să atingă adevărul și înțelepciunea. În domeniul științelor, grecii au fost mai tari la matematici, dovadă că mai învățați încă teoremele lui Euclid, Pitagora, legea lui Arhimede. Ca filosofi, ei s-au străduit întotdeauna, pe urmele lui Socrate, să-l învețe pe om să se cunoască. Ei venerau zeii, dar l-au plasat pe om în centrul universului. (...) Grecii sunt cei care au inventat Jocurile Olimpice, resuscitate la sfârșitul secolului al XIX-lea, pentru a-i face să concureze pe cei mai mari sportivi ai lumii, dar, înainte de toate ai Europei.”

(Jacques Le Goff, *Europa explicată tinerilor*)

1. Precizează semnificația termenului *democrație*.

2. Asociază, pe baza sursei, o disciplină științifică și numele unei personalități din domeniu.

3. Numește întrecerile sportive inventate de greci.

C. Analizează următoarele afirmații. Stabilește pentru fiecare mesajul pe care consideri că-l transmite:

1. „Multe lucruri minunate sunt în lume, dar nimic nu e mai minunat decât omul.” (Sofocle)

2. „Omul este măsura tuturor lucrurilor.” (Protagoras)

3. „Cunoaște-te pe tine însuși.” (Thales din Milet)

4. „Timpul este cel mai valoros lucru pe care îl poți cheltui.” (Teofrast)

D. Imaginează-ți că ești muzeograf și pregătești o expoziție cu tema *Cultura și civilizația Greciei Antice*. Elaborează un pliant de promovare a expoziției, având în vedere următoarele aspecte:

a. locul de amenajare a expoziției; b. durata și programul de vizitare; c. obiectele care vor fi expuse; d. scurte prezentări ale exponatelor; e. un mesaj prin care să atragi vizitatorii.

E. Stabilește relația corectă dintre personalități menționate în coloana **A** și bătăliile în care au fost implicate, menționate în coloana **B**.

A

Miltiade

Temistocle

Leonidas

Alexandru Macedon

B

Termopile

Issos

Maraton

Salamina

Victoria din Samothrace. Descoperită în Insula Rodhos, a fost sculptată pentru a onora o victorie navală și este una dintre sculpturile cele mai importante ale Greciei Antice.

5 LUMEA ROMANĂ

LECȚIA 1: FONDAREA Romei: ISTORIE ȘI LEGENDĂ

LECȚIA 2: STATUL ROMAN

LECȚIA 3: VIAȚA COTIDIANĂ ÎN LUMEA ROMANĂ

LECȚIA 4: ROMANIZAREA

CUNOȘTINȚE

În acest capitol, vei descoperi legendele întemeierii Romei și vei învăța să faci diferența între aces-
tea și adevărul scos la iveală de arheologi și istorici.
Vei afla cum a evoluat statul roman, cum era viața
de zi cu zi a romanilor și cum au fost răspândite
elementele culturii și civilizației lor în rândul altor
popoare.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților din acest capitol, vei
localiza pe hartă Roma Antică și teritoriile cucerite
de romani. Vei plasa pe axa timpului evenimentele
și vei folosi un limbaj corect pentru a descrie isto-
ria Romei. Vei lucra cu diverse tipuri de surse pen-
tru a descrie cele mai importante fapte istorice din
lumea romană și rolul personalităților în derularea
acestora.

Fondarea Romei: istorie și legendă

Lupa Romana, copie după statuia originală din secolul al V-lea î. H., care se află la Muzeele Capitoline din Roma.

DE REȚINUT!

- a. Potrivit legendei, Roma a fost întemeiată în anul 753 î. H.
- b. Așezarea geografică a Romei a favorizat apărarea cetății și dezvoltarea comerțului.
- c. Cetatea Romei s-a format prin unirea așezărilor de pe cele șapte coline.

VOCABULAR

Asanare = înlăturare a surplusului de apă dintr-o zonă mlăștinoasă.

Cloaca Maxima = principalul canal de evacuare din Roma antică; a fost construit în epoca regalității și se afla la 5-6 m sub nivelul orașului.

Eneida = poem epic literar, scris de poetul roman Vergilius în secolul I î. H., legendara poveste a eroului troian Eneas, care a călătorit spre Italia și a devenit strămoșul romanilor.

Simbolul Romei

Statuia de bronz a Lupoacei de pe Capitoliu datează de la începutul secolului al V-lea î. Hr., fiind opera meșterilor etrusci sau a unui atelier grecesc din sudul Italiei. Legenda spune că frații gemeni, Romulus și Remus, au fost adăugați târziu, în secolul al XVI-lea.

Legendele întemeierii Romei. Romanii au creat multe legende și povești despre începuturile istoriei lor. Poetul Vergilius le-a preluat și a scris poemul *Eneida*, în care romanii sunt prezentați ca descendenți ai zeilor și ai eroului troian Eneas. Urmașii lui Eneas, gemenii Romulus și Remus, au întemeiat *cetatea celor șapte coline* în anul 753 î. H. Romulus a fost primul rege și cel care a dat numele cetății, *Roma*. Legenda spune că Roma a fost condusă apoi de alți șase regi, care au stabilit reguli de conducere și apărare a cetății. Primii regi au fost latini și sabini, iar ultimii trei de origine etruscă.

Ce spun cercetările istorice despre începuturile Romei? Unele informații din legende au fost confirmate de rezultatele cercetărilor istorice. Săpăturile arheologice au scos la iveală urmele unor așezări în Câmpia Latium, pe malul Tibrului, din secolul VIII î. H. Cea mai veche așezare a fost descoperită pe colina Palatin. Latinii de aici s-au unit cu sabinii aflați pe colinele din jur. Satele lor erau protejate de cele șapte coline, iar râul Tibru le asigura posibilitatea de a dezvolta comerțul. Etruscii i-au supus pe latini și sabini, au unit așezările de pe cele șapte coline, au dezvoltat orașul și l-au înconjurat cu ziduri. Roma a devenit una dintre cetățile importante din centrul Italiei.

Colina Palatină (colina centrală).

A.

- Roma în 298 î. H.
- Regiuni supuse Romei în 264 î. H., la începutul primului război punic
- Extinderea puterii Romei în 201 î. H., după al doilea război punic
- Osci Populații
- Principalele bătălii

Cucerirea Italiei de către romani (secolele VI–III î. H.).

• Localizează pe hartă râul Tibru și cetatea Roma. Pe baza informațiilor din lecție, localizează populațiile care au contribuit la întemeierea Romei.

B. Roma celor șapte regi

1. Pe baza lecției și a tabelului din manualul digital, precizează originea regilor Romei.

2. Analizează principalele realizări ale celor șapte regi. Ordona-le pe primele trei, în funcție de importanța pe care consideri că au avut-o în dezvoltarea Romei.

3. Studiază schema *Cele șapte coline*. Menționează denumirile acestora și precizează colina pe care a fost construit un edificiu în perioada regalității.

C. „Nu fără rost și temei zeei și oamenii au ales aceste tărâmurii pentru întemeierea orașului, aceste coline de unde respiri un aer atât de curat, atât de sănătos, un fluviu atât de binefăcător pe care se aduc roadele țărilor de la mijlocul pământului, unde se fac transporturile pe corăbiile maritime; un oraș în vecinătatea mării, bucurându-se de toate foleasele, nefiind nici prea apropiat de mare, ca să fie amenințat de primejdia năvălirilor străinilor.”

(Titus Livius, *De la fondarea Romei*)

• Precizează, pe baza sursei C, două avantaje ale așezării geografice a Romei.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Toate denumirile lunilor anului, pe care le folosim astăzi, provin de la romani.

Cele șapte coline.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Pentru a omagia originea latină a poporului român, la începutul secolului al XX-lea, statul italian a făcut cadou României copii ale statuii *Lupoaica de pe Capitoliu*. Acestea au fost amplasate în București, Cluj, Chișinău și Timișoara.

Lupa Capitolina, București, „Darul Romei, 1906”.

Via dei Fori Imperiali pornește din Forumul Roman, trece pe lângă Colosseum și merge spre sud.

DE REȚINUT!

- Statul roman a cunoscut trei forme de organizare: *regatul*, *republica* și *imperiul*.
- Ca urmare a războaielor de cucerire, cetatea Roma a devenit capitala unui imperiu întins.
- În contact cu civilizațiile orientale, romanii și-au schimbat modul de viață.
- Din secolul al III-lea, Imperiul Roman a intrat în declin.

VOCABULAR

Curie = adunare a bărbaților romani capabili de a purta arme.

Forum = piață publică la Roma.

Gintă = grup de familii cu strămoș comun.

Magistrat = reprezentant ales de populație pentru a îndeplini o funcție publică în Republica Romană.

Patricieni = din latină, *pater* – tată, proprietari de pământuri și de sclavi care aveau toate drepturile.

Republică = din latină, *res publica* – treburile publice, formă de guvernare în care cetățenii își aleg reprezentanți pentru o perioadă delimitată de timp.

Senat = instituție alcătuită din căpeteniile celor 300 de gînți; în timpul Republicii, numărul senatorilor a crescut la 900.

Via = în latină, drum.

Statul roman

„Toate drumurile duc la Roma”

Pe vremea Imperiului Roman exista o rețea de drumuri care legau Roma de restul Italiei și de provincii. La fiecare 1 000 de pași erau stâlpi de piatră, pe care era indicată distanța până la cele mai apropiate localități și până la Roma. În forum era un stâlp cu vârful aurit, considerat începutul tuturor drumurilor din Imperiul Roman, de unde și expresia „Toate drumurile duc la Roma”.

La origine, Roma a fost organizată ca monarhie. Populația Romei regale era formată din trei triburi, *latinii*, *sabinii* și *etruscii*, fiecare împărțit în zece *curii*, fiecare curie în zece *gînți*. Membrii celor 30 de curii se întâlneau în adunări și hotărau problemele importante: alegerea regelui, propunerea legilor, declararea războiului. **Regele** era conducător militar, mare preot și judecător, fiind controlat de **Senat** (Sfatul Bătrânilor), alcătuit din *patricieni* (șefi ai gînților). **Plebeii** erau oameni liberi, dar nu participau la conducerea cetății.

Republica Romană. După alungarea ultimului rege etrusc, patricienii au organizat Roma ca *republică*, având la conducere *magistrați*, aleși pe o perioadă limitată de timp. Rolul *Senatului* a crescut și plebeii au obținut dreptul de a avea reprezentanți în instituțiile statului – *tribunii plebei*. În secolele VI–III î. H., romanii au supus popoarele din Peninsula Italică. În urma mai multor războaie, au cucerit Cartagina și bazinul Mării Mediterane: Macedonia, Grecia, o parte din Asia Mică.

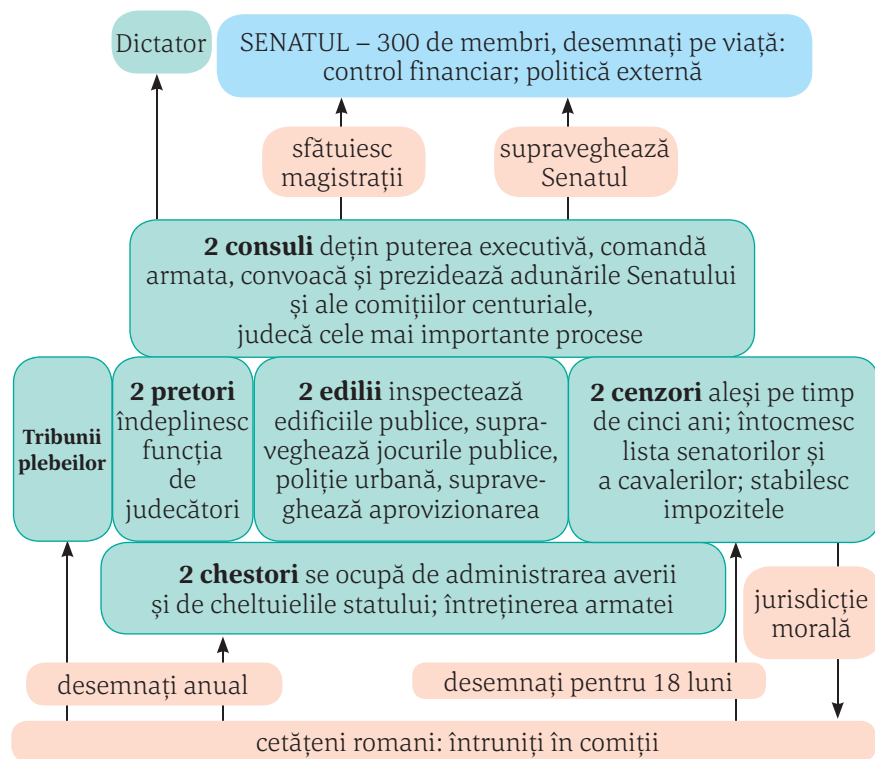
Imperiul Roman. Octavian a devenit conducătorul unic al statului roman în anul 27 î. H. Teritoriile cucerite au fost organizate în *provincii*. Roma a devenit un centru politic, economic și cultural important. Imperiul Roman a avut cea mai mare întindere teritorială în timpul lui Traian (98–117), însă din secolul al III-lea intră în declin. În 395, a fost împărțit în Imperiul Roman de Răsărit și Imperiul Roman de Apus. Sub presiunile migrațiilor germanice, istoria Imperiului Roman de Apus s-a încheiat în 476.

„În acest fel, Octavianus, fiind încă în viață și datorită faptelor sale, a fost considerat – cel dintâi – de către romani ca demn de venerat și numit de către ei Augustus. Întocmai ca și Caius Iulius Caesar, având chiar o mai mare putere decât acesta, el s-a proclamat singur conducător al patriei sale cât și al tuturor popoarelor de sub autoritatea acesteia, iar pentru acest scop nu a avut nevoie nici de alegere, nici de vot, nici de vreun simulacru de acest fel.”

(Appian, *Războaiele civile*)

A. Analizează sursa A și precizează trei magistraturi din Republica Română. Menționează pentru fiecare cel puțin o atribuție.

Institutiile Republicii.

B. „Aceste magistraturi se exercită în mod colegial, cu scopul de a evita ca puterea să fie monopolizată de un singur om. (...) nimeni nu poate deține puterea mai mult de un an. (...) În timpul mandatului, magistrații beneficiază de o oarecare imunitate și toți cetățenii le datorează respect.”

1. Precizați, pe baza sursei, un motiv pentru care magistraturile romane erau colegiale.
2. Menționați durata unei magistraturi.

C. Pe baza informațiilor din lecție și prin consultarea altor surse, realizează o friză cronologică pe care să reprezinti: a. întemeierea Romei, b. etapele evoluției statului roman, c. câte două războaie de cucerire din perioadele Republicii și Imperiului, d. sfârșitul Imperiului Roman de Apus.

D. Studiază harta din manualul digital.

- Identifică pe hartă continentele pe care aveau stăpâniri cele două Imperii Romane – de Apus și de Răsărit.

*Statuia unui senator
roman.*

- ✓ Multe state ale lumii au ca formă de organizare *republica*.

OAMENII LIBERI

- patricieni, cavaleri
- plebea (oameni de rând)

PEREGRINI, oameni liberi
(nu sunt latini, nu au cetățenie romană, pot locui în oras)

LIBERTII – sclavi eliberați

SCLAVII – nu au drepturi

Structura socială a Romei.

ȘTIATI CĂ?

- ✓ Pentru a fi ales într-o magistratură, candidatul trebuia să fie cetățean roman, să fi făcut serviciul militar timp de 10 ani și să nu fi suferit condamnări?

- ✓ În urma luptei plebeilor pentru drepturi politice a fost elaborat primul cod de legi scrise din lumea romană? Acesta a fost denumit „Legile celor 12 table” și era expus în forum.

- ✓ Denumirea de *Imperiu* provine de la titlul de *imperator* („general victorios“)?

- ✓ Via Appia (Drumul Appian) are 540 de km și leagă Roma de portul Brindisi (Marea Adriatică)?

*Caius Iulius Caesar.
Înainte de a se proclama dictator
pe viață a fost chestor, magistrat,
mare preot (Pontifex Maximus),
pretor, guvernator și consul.*

Viața cotidiană în lumea romană

Numele romane

În lumea romană, la opt zile după naștere, copilul era primit în mod oficial în gintă. Printr-o ceremonie solemnă, băiatul primea numele ginții (numele principal), prenumele (numele personal), la care se adăuga numele propriei familii (cognomen, poreclă). În timp, a fost adăugat și un al patrulea sau al cincilea cognomen, în funcție de trăsăturile fizice sau morale.

Familia și virtuțile romane. Familia a avut un rol important în viața romanilor. Tatăl (*pater familias*) era unicul proprietar al tuturor bunurilor și avea drept de viață și de moarte asupra membrilor familiei. Fiecare casă avea zeii săi protectori. Femeile romane se bucurau de unele drepturi: participau la întrunirile de familie și chiar la spectacole și jocuri publice, supravegheau sclavii, torceau lâna și țesau pânza pentru îmbrăcăminte. Viața de familie a romanilor a fost guvernată de reguli stricte privind supunerea față de părinte, acceptarea legii, respectarea autorității.

Educația. Atmosfera din familie urmărea să facă din copilul roman un om bun și disciplinat. De la șapte ani, copiii învățau scrisul, cititul și socotitul sub supravegherea tatălui sau îndrumați de un *libert*. După 11 ani, educația băieților putea continua cu învățarea unei limbi străine (greaca), a istoriei, a geografiei și cu studierea operelor marilor scriitori. În jurul vârstei de 16 ani, tinerii exersau arta vorbitului în public, *oratoria*. Educația era completată uneori cu un stagiul de filosofie la marile școli din Grecia. La 17 ani tânărul era declarat major și trecut pe lista cetățenilor, cu drept de vot și apt pentru serviciul militar.

Jocurile. Timpul liber era ocupat de obicei de jocurile publice, organizate de stat sau de persoane particulare, pentru a sărbători victoriile și pentru distracție. Puteau fi alergări de cai, curse de care, exerciții atletice, piese de teatru, lupte între animale, competiții navale, lupte de gladiatori. Reprezentațiile se desfășurau în circuri, amfiteatre, la teatru, pe stadion sau în bazine amenajate special pentru simularea unor confruntări navale.

! DE REȚINUT!

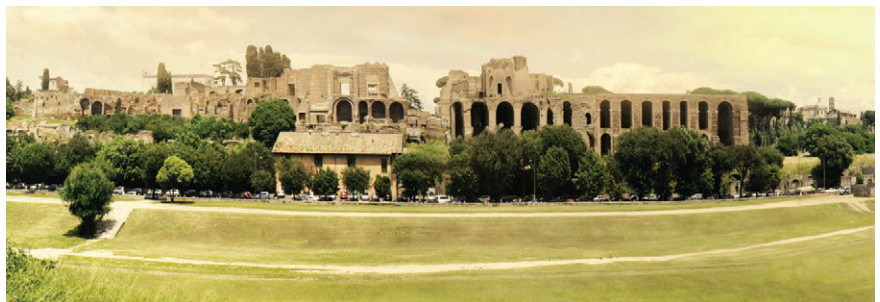
- În familia romană tatăl avea autoritate absolută.
- Educația copiilor romani se făcea în familie și sub supravegherea libertilor.
- Jocurile publice reprezentau principala formă de petrecere a timpului liber al romanilor.

aB VOCABULAR

Gladiator = sclav antrenat pentru a lupta în arenă cu un alt luptător sau cu animale sălbatice.

Libert = sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului.

Virtuți = însușiri morale pozitive; calități.

Ruinele Circus Maximus care avea o capacitate de 300 000 de locuri.

A. Virtuți romane

în limba latină	în limba română
Auctoritas	Autoritatea spirituală (a tatălui)
Comitas	Bună creștere
Clementia	Iertarea
Dignitas	Demnitatea
Diligentia	Prudența
Fides	Fidelitatea
Frugalitas	Economia
Humanitas	Umanitatea
Industria	Hărnicia
Pietas	Respect pentru ordinea socială, politică, religioasă
Salubritas	Sănătate și curățenie
Veritas	Adevărul, onestitate față de ceilalți

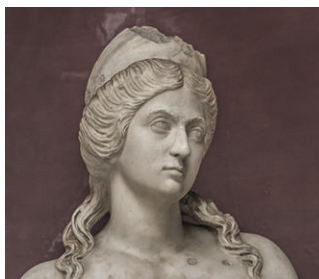
• Alege două virtuți. Stabilește pentru fiecare comportamentul corespunzător zilelor noastre.

B. „Romanii își petreceau o bună parte din timpul lor liber cu jocuri de abilitate (...). Jocurile cu mingea erau practicate de copii, precum și de adulți. Asemenea copiilor, apoi și oamenii maturi săreau coarda, jucau jocuri de ghicit sau jocuri cu pietricele și cu nuci. Între jocurile de calcul, foarte popular era un joc asemănător întrucâtva șahului.”

(Ovidiu Drimba,
Istoria culturii și civilizației)

1. Menționează, pe baza sursei, două dintre activitățile de timp liber ale romanilor, care se practică și astăzi.

2. Pe baza imaginii alăturate și a unor surse de pe Internet, descrie în aproximativ 5 rânduri vestimentația vechilor romani.

Tânăra romană.

Tânăr războinic roman.

ÎN ZILELE NOASTRE:

✓ Cel mai bine păstrat teatru roman din Europa este în Orange, Franța.

Teatrul roman din Orange, Franța.

Vestimentația romană.

Bucătărie tradițională din Pompei.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Jocurile publice ocupau 60 de zile pe an în timpul Republicii, 64 de zile în timpul lui Octavian Augustus, 123 de zile în timpul lui Traian și 135 de zile în timpul lui Marcus Aurelius?

C. Expresii latine, pe care le folosim azi

„Adevăr și Justiție”/ *Veritas et Justitia*

„Dezbină și stăpânește”/ *Divide et Impera*

„Nu pentru școală, ci pentru viață învățăm.”/ *Non scholae sed vitae*

• Scrie un text de 6–8 rânduri în care să explici înțelesul unei expresii din cele de mai sus.

Studiu de caz

ORAȘUL ȘI MONUMENTELE PUBLICE

Roma era cel mai mare oraș al Antichității, având peste un milion de locuitori. **Forul roman** era principala piață publică și centrul vieții politice din Roma. Împărații s-au întrecut în a îmbogăți orașul cu edificii și monumente publice: palate, temple, statui, arcuri de triumf, teatre, circuri, amfiteatre, băi publice. După modelul Romei, au fost construite numeroase alte orașe, atât în Italia, cât și în celelalte zone ale Imperiului Roman. **Apeductele** erau sisteme de conducte și canale care aduceau apa în orașele romane pentru alimentarea locuințelor, a băilor publice, fântânilor și grădinilor. Administrarea lor era controlată de funcționari, care stabileau necesarul consumului de apă și asigurau întreținerea acestora. **Termele romane** erau construcții complexe și cu o mare întindere. Ele cuprindeau vestiare, băi cu apă rece și caldă, spații destinate exercițiilor fizice, locuri de plimbare, biblioteci. Aici, romanii își petreceau mare parte din timp pentru relaxare și distracție, dar și pentru discuții legate de evenimentele curente. Cele mai vestite la Roma au fost termele lui Caracalla, în care puteau intra peste 1600 de persoane.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Toate provinciile imperiului erau înfrumusețate în același spirit generos și de măreție publică și erau pline de amfiteatre, temple, porticuri, arcuri de triumf, băi și apeducte menite sănătății, devoțiunii și plăcerii chiar și celui mai modest dintre cetățeni.”

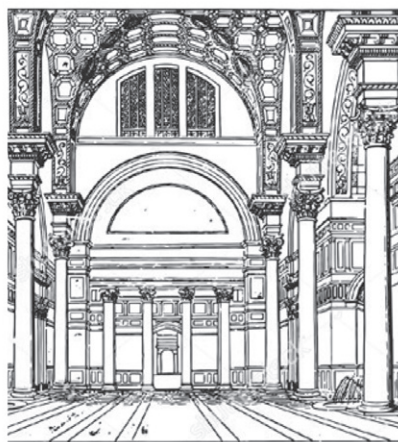
(Edward Gibbon, *Istoria declinului și prăbușirii Imperiului Roman*)

• Alege pentru fiecare tip de construcție menționată în sursă un exemplu. Realizează o descriere după următorul plan:

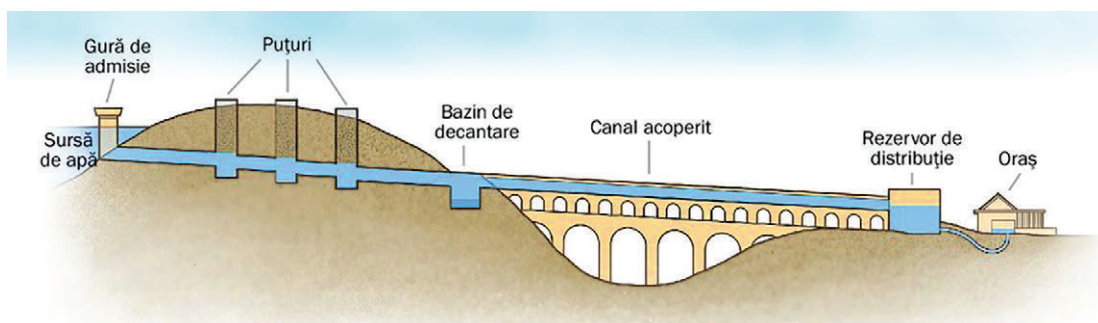
- denumirea construcției;
- locul și perioada în care a fost ridicată;
- scopul construcției;
- starea în care se află în prezent

Ruinele apeductului care transporta apa la Roma.

Sala de baie din Termele lui Caracalla, reconstituire.

Schița de funcționare a apeductului.

Studiu de caz

COLOSSEUM ȘI GLADIATORII

Colosseum reprezintă cel mai mare amfiteatru roman dedicat luptelor de gladiatori. Construcția a început în timpul împăratului Vespasian și a fost inaugurată în anul 80, în timpul fiului său, Titus. Inițial, s-a numit *Amfiteatrul Flavian*, după numele dinastiei celor doi împărați. Mai târziu, i s-a spus *Colosseum* („gigantic”). Cei 50 000 de spectatori se așezau în zone diferite, în funcție de statutul social. Intrarea era liberă. Pe lângă luptele între gladiatori sau între gladiatori și animale, se organizau vânători de animale sălbatice (lei, tigri, urși, leoparzi, tauri sălbatice) și bătălii navale, pentru care arena se inunda cu apă, iar concurenții luptau de la bordul unor ambarcațiuni. Pentru spectacol, în apă erau aduși chiar și crocodili.

Gladiatorii erau sclavi, în marea lor majoritate. Unii erau prizonieri de război, condamnați la moarte sau persoane care doreau faimă și avere. Erau de mai multe tipuri, în funcție de echipamentul purtat și de stilul de luptă. Se antrenau în școli speciale, particulare sau ale statului. Învingătorii erau recompensați cu bani, cu anularea pedepselor sau chiar cu eliberarea din sclavie.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Răscoala gladiatorilor (...) s-a iscat din următoarea pricină: un oarecare Lentulus Vatia instruia la Capua niște gladiatori, dintre care majoritatea erau gali și traci. Nu din pricina ticăloșiei lor, ci din pricina răutății stăpânului care-i cumpăraseră, erau închiși cu strășnicie, în vederea concursurilor cu gladiatori”.

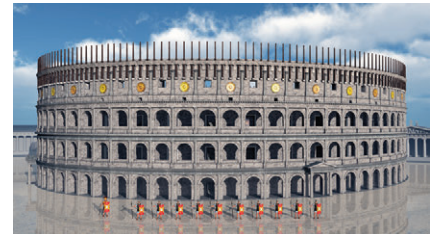
(Plutarh, *Viața lui Crassus*)

- Precizează un motiv pentru care s-au răsculat gladiatorii.

B. „Singur Seneca ne-a lăsat o condamnare a luptelor de gladiatori, pe care zice că nu le-a frecventat niciodată. «**Omul, lucrul cel mai sfânt pentru om, este ucis aici în jocuri sportive**» a scris el înapoiindu-se acasă.”

(Indro Montanelli, *Roma o istorie inedită*)

- Comentează afirmația lui Seneca, marcată în text. Precizează mesajul pe care îl transmite Seneca în legătură cu relațiile dintre oameni.

Colosseumul din Roma, în anul 80, reconstituire.

Arena Colosseumului, cu canalele subterane.

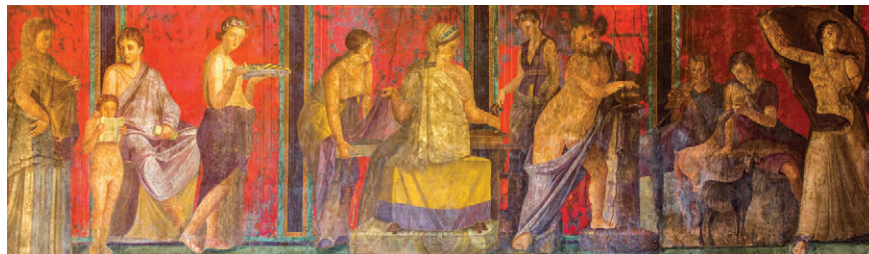

Lupta dintre un gladiator și un animal. Mozaic antic, Cipru.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Salutul oficial al gladiatorilor era „Ave Caesar! Moritori te salutant!” („Slavă ție, Caesar! Cei care se duc la moarte te salută!”)
- ✓ Expresia „Panem et circenses” („Pâine și circ”) provine din Roma antică? Pentru a controla populația, împărații romani credeau că e de ajuns să le asigure pâinea (hrana) și circul (distracția).

Studiu de caz

POMPEI

Orașul **Pompei** se află în Italia de Sud, la aproximativ 10 km de Muntele Vezuviu. În Antichitate, orașul era o colonie prosperă a Romei, închinată zeiței Venus, cu o populație de aproximativ 20 000 de locuitori. În anul 79, Vezuviul a erupt și a distrus în numai trei zile orașele Pompei și Herculaneum, acoperindu-le complet cu un strat gros de material vulcanic și noroi. Pliniu cel Tânăr a fost martor al erupției și a descris-o în scrisorile adresate istoricului Tacitus. Astfel, erupția a durat 18 ore, timp în care Pompei a fost îngropat sub un strat de 5 metri de cenușă. În secolul al XVIII-lea, un fermier a descoperit sub via sa urmele orașului. Prin săpăturile arheologice, au fost scoase la iveală rămășițe de trupuri conservate în cenușa vulcanică, statui și fresce, reprezentând scene din viața de zi cu zi a locuitorilor orașului Pompei.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „S-a auzit dintr-o dată un bubuit înspăimântător ca și cum munții s-ar fi ciocnit între ei, al cărui efect a fost o erupție de pietre enorme, azvârlite până în vârful muntelui și apoi izbucnirea unui foc nesfârșit și a unui fum gros care a acoperit tot cerul și a ascuns soarele întocmai ca la o eclipsă (...). În sus se ridică o imensă cantitate de cenușă care umplu pământul, marea și văzduhul, întinzându-se până departe, pe unde se nimerea, calamitate care lovi la întâmplare oameni, regiuni, turme, făcu să piară pești și păsări și, în plus, acoperi în întregime Herculaneum și Pompei.”

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

1. Întâmplarea povestită	2. Imaginile prezentate
3. Sunetele descrise	4. Urmările

• Citește cu atenție și completează fiecare cadran al organizatorului grafic cu informațiile solicitate.

Ruinele Templului lui Apollo. În plan îndepărtat se vede Vezuviul.

Frescă dintr-o casă, Pompei.

Ruine ale orașului Pompei.

Fântâna descoperită în ruinele unei case. Picturile și arhitectura arată gustul deosebit pentru artă al locuitorilor din Pompei.

? ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Din anul 79, vulcanul Vezuviu a erupt de aproximativ 36 de ori?
- ✓ Pliniu cel Bătrân, om de știință și comandant militar, a murit asfixiat de gazele toxice deoarece s-a apropiat prea mult de locul erupției?

ARMATA ROMANĂ

Armata a fost organizată în funcție de evoluția statului roman. În Roma regală, bărbații participau pe cheltuiala proprie la apărarea orașului, atunci când era nevoie. Odată cu războaiele de cucerire, rolul armatei a crescut. S-a creat treptat o armată permanentă de profesioniști. Soldații erau plătiți pentru serviciul militar, care dura între 20 și 25 de ani. Armata romană era organizată în *legiuni*. Fiecare legiune cuprindea peste 5000 de soldați, cetățeni romani. Pe lângă acestea erau și *trupe auxiliare*, formate din locuitori ai provinciilor. Infanteria era principala forță. Cavaleria era utilizată în special pentru operațiuni de recunoaștere și hărțuire a adversarului. Cea mai mare parte a armatei a fost trimisă în provinciile de graniță. Aici erau organizate tabere militare permanente (castra). Sub îndrumarea corpului de arhitecți militari și ingineri, soldații romani au construit drumuri, apeducte, fortificații, canale de navigație. Ei au contribuit astfel nu numai la apărarea provinciilor, ci și la dezvoltarea economică a acestora.

LEGIUNEA – 10 cohorte de pedestrași plus 120 de călăreți

COHORTA – 6 centurii

CENTURIA – 80 de soldați, conduși de un centurion

Structura unei legiuni.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Armele defensive ale infanteristului roman sunt casca de metal, platoșa din piele, dublată de mici plăci de metal, scutul. Armele ofensive sunt sulița ușoară, de aruncat în adversar, sabia și uneori lancea.”

(Eugen Cizek, *Istoria Romei*)

- Privește cu atenție imaginea alăturată a soldatului roman. Asociază armele descrise în sursa A cu elementele corespunzătoare.

B. „Meseria de legionar era atrăgătoare în special pentru fiii romanilor săraci, deoarece primeau o soldă fixă. Cel care dorea să devină legionar trebuia să aibă cetățenia romană, să știe să scrie, să citească și să aibă o statură cât mai puternică.”

(Ernst Künzl, *Roma antică*)

- Enumeră, pe baza textului, două dintre condițiile necesare pentru a deveni soldat într-o legiune romană.

Studiu de caz

Arcul lui Constantin, Roma, decorat cu scene de luptă.

Legionar roman, statuie din bronz, Alba Iulia, România.

VOCABULAR

Castru = tabără militară fortificată.

Cavalerie = parte a armatei care folosește calul ca mijloc de luptă și de transport.

Pedestras = soldat care lupta pe jos; infanterist.

Studiu de caz

ZEII ROMANILOR. TEMPLELE

Zeii. Romanii considerau că există câte o zeitate pentru fiecare loc, obiect sau împrejurare. Cei mai importanți zei erau cei care protejau familia, agricultura și războiul. Inițial, centrul vieții religioase era situat în casa fiecărui roman. Zeii casei erau: Vesta, zeița focului, Ianus, păzitorul ușii și al pragului casei, cei doi Penați, protectori ai bucatelor și ai proviziilor, și cei doi Lari, care apărau familia și proprietățile acesteia. Sub influența culturii grecești, romanii au împrumutat noi divinități. Zeii principali erau Jupiter, Junona și Minerva. După marile cuceriri, au fost preluate zeități și din alte zone ale imperiului. Odată cu Octavian Augustus s-a impus și cultul oficial al împăratului, care era considerat asemeni zeilor. În cinstea împăraților se organizau ceremonii religioase și erau ridicate temple și statui în fiecare oraș al imperiului. Preoții aveau un statut special și un rol important în societatea romană.

Templele. În construcția templelor, romanii au preluat elemente de arhitectură etruscă și greacă. Cele mai importante au fost templul închinat „triadei capitoline”: Jupiter-Junona-Minerva, sanctuarul închinat zeului războiului (pe Câmpul lui Marte) și Panteonul, templul dedicat tuturor zeilor.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. Caută informații despre clădirea Panteonului și realizează o descriere a acestuia după următorul plan:

- locul în care a fost construit;
- anul în care a început construcția;
- două caracteristici ale construcției;
- starea în care se află în prezent.

B. Identifică-i în desene pe cei trei zei din „triada capitolină”. Scrie numele fiecăruia în căsuța corespunzătoare.

Lar – zeu al casei. Sucidava, România, secolele II–III.

Studiu de caz

Repere în timp: cca 6–4 î. H., nașterea lui Iisus; 64 d. H., începuturile persecuțiilor împotriva creștinilor în timpul lui Nero; 202, împăratul Septimiu Sever interzice răspândirea creștinismului; 313, Edictul din Mediolanum, prin care se acorda libertate de cult creștinilor; 392, împăratul Theodosie I a interzis politeismul.

CREȘTINISMUL

Creștinismul a apărut în partea orientală a Imperiului Roman, fiind a doua religie, după iudaism, care are la bază credința în Dumnezeu. A fost întemeiată de Iisus, numit și Mesia (Mântuitor). Iisus s-a născut în provincia romană Iudeea, în timpul lui Octavian Augustus. Nașterea sa reprezintă anul 1 al erei creștine, adică începutul calendarului actual. Învățăturile lui Iisus au fost răspândite prin intermediul apostolilor și sunt cuprinse în partea a doua a *Bibliei*, numită *Noul Testament*. La început, autoritățile romane nu au acceptat noua religie și i-au persecutat pe creștini. Măsurile dure nu au oprit răspândirea noii religii. În anul 313, împăratul Constantin cel Mare a acordat libertate de cult creștinilor. La sfârșitul secolului al IV-lea, împăratul Theodosie I a proclamat creștinismul ca religie oficială, a interzis celelalte credințe în zei și a închis templele.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Eu Constantin Augustus și eu Licinius Augustus, reuniți în mod fericit la Mediolanum pentru a discuta toate problemele referitoare la securitatea și la binele public, am crezut că (...) trebuie să reglementăm în primul rând cele referitoare la respectul față de divinitate adică să dăm creștinilor, ca și tuturor celorlalți, libertatea și posibilitatea ca fiecare să urmeze religia pe care o dorește, pentru ca divinitatea și ființa cerească, oricare ar fi ea, să ne fie favorabilă și binevoitoare...”

(Eusebiu din Cesarea, *Edictul de la Mediolanum*, 313)

• Menționați, din sursa A, un motiv pentru care Constantin cel Mare a acordat libertate de cult creștinilor.

Frescă din Catacombele din San Gennaro, Neapole, Italia.

B. Mormântul inițial a fost al unei familii înstărite. Mai târziu, se spune că au fost mutate aici rămășițele Sfântului Gennaro, care fusese martirizat în anul 305.

• Caută într-un dicționar clasic sau on-line definițiile termenilor *catacombă* și *martir*/ *a martiriza*. Folosește termenii pentru a prezenta în 6-8 rânduri măsurile luate de împărații romani împotriva creștinilor.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Primele construcții creștine la Ierusalim, Bethleem și Roma au fost inițiate de împăratul Constantin cel Mare și de mama sa, Elena?

Mozaicul din ruinele unei biserici creștine, Bethleem, Israel. Se observă cuvântul „pax” (pace).

Constantin cel Mare dăruiește privilegii.

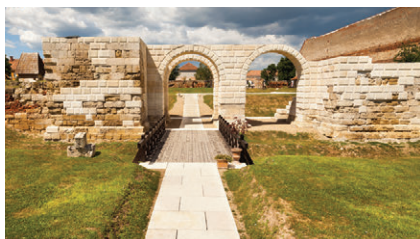
VOCABULAR

Apostol = vestitor; în creștinism, ucenicii lui Iisus, care au fost în număr de 12.

Conciliu = adunare bisericească la care participa inițial orice reprezentant al bisericii, apoi doar episcopii.

Creștin = adeptul învățăturii lui Iisus Christos.

Mesia = Mântuitor, *Hristos* în limba greacă și *Christos* în limba latină.

Ruinele castrului roman de la Apulum.

Ruinele arcului de triumf al lui Caracalla din Maroc, Africa.

DE REȚINUT!

- a. Teritoriile cucerite de romani au fost organizate în provincii.
- b. Organizarea unitară a provinciilor, legislația romană, funcționarii și armata au contribuit la răspândirea limbii latine și a modului de viață roman.
- c. Romanizarea s-a produs în provinciile în care populația locală a preluat limba latină și elemente ale culturii și civilizației romane.

VOCABULAR

Coloniști = locuitori aduși de autoritățile romane în provincii pentru a desfășura activități economice.

Edict = decret emis de un monarh prin care se stabileau reguli cu privire la o anumită problemă.

Romanizare = procesul de preluare a elementelor culturii și civilizației romane de către popoarele cucerite.

Veteran = soldat liberat după terminarea serviciului militar.

Romanizarea

Edictul lui Caracalla

Se spune că împăratului roman Marcus Aurelius Antoninus i s-a adăugat cognomenul „Caracalla”, de la numele celtic al unei mantale lungi de ploaie, pe care o îmbrăca foarte des. După moartea tatălui său, Caracalla și-a înlăturat fratele și a devenit împărat. A rămas în istoria Romei prin Edictul din 212 (Constitutio Antoniniana), prin care se acorda cetățenie romană întregii populații libere din imperiu.

Organizarea Imperiului Roman. Provinciile. Teritoriile cucerite de romani au fost organizate în *provincii*, conduse de funcționari trimiși de la Roma. Provinciile de la granițele imperiului erau subordonate direct împăratului, iar cele din interior erau administrate de Senat. Guvernatorii romani se ocupau de apărarea granițelor, de administrarea resurselor economice și de asigurarea ordinii. Legătura între provincii sau dintre acestea și Roma era asigurată printr-o vastă rețea de drumuri și poduri. În provincii, erau respectate credințele și tradițiile locale, dar s-au impus un sistem unic de administrare a resurselor, moneda unică și legislația romană.

Procesul de romanizare. Modul de organizare a provinciilor a favorizat răspândirea culturii și civilizației romane în rândul populațiilor cucerite. Funcționarii romani, soldații, veteranii i-au influențat în cea mai mare măsură pe provinciali. Coloniștii aduși din diverse zone ale imperiului au desfășurat activități economice și au contribuit la dezvoltarea orașelor. Limba latină era limba oficială pe tot cuprinsul imperiului. Procesul de romanizare s-a intensificat prin acordarea, în anul 212, a dreptului de cetățenie romană tuturor locuitorilor liberi din imperiu.

Rezistența la romanizare. Unele popoare s-au romanizat, adică au preluat limba latină și o mare parte din elementele culturii și civilizației romane. Altele, precum grecii și egiptenii, și-au păstrat limba și propriile elemente de cultură și civilizație. Mai mult, au exercitat o influență mare asupra romanilor, determinând transformări în modul lor de viață și de organizare a statului.

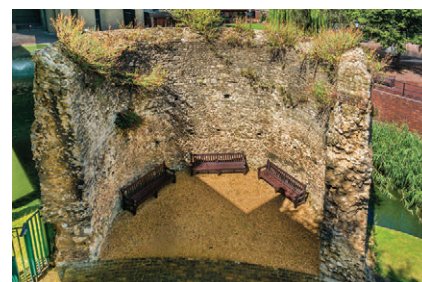

Apeductul roman de la Cezareea, Israel.

Roma imperială.

- Localizează pe harta de mai sus provinciile romane și grupează-le, după următoarele cerințe:
 - autoritatea față de care erau subordonate
 - continentul pe care se găseau
 - împărații în timpul cărora au fost cucerite și organizate.

Ruinele zidului unui oraș roman antic, Londra, Marea Britanie.

B. „Romanii își dădeau atât de bine seama de influența limbii asupra popoarelor, încât cea mai mare grijă a lor era ca odată cu succesele armelor lor să răspândească și folosirea limbii latine. (...) Italia dădea provinciilor și tonul modei, odată cu legile latine. Situația grecilor era foarte diferită de cea a barbarilor. Ei aveau prea mult bun gust pentru a-și părăsi limba și prea multă mândrie pentru a adopta vreo instituție străină.”

(Edward Gibbon, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*)

- Precizați doi factori ai romanizării.
- Menționați, din text, două motive pentru care grecii nu au fost romanizați. Dați exemplu de un alt popor care a rezistat procesului de romanizare.

C. „În istorie nu există niciun decret mai important decât acesta: el înlătură deosebirea care există după cucerirea romană între poporul dominator și popoarele aservite. (...) Toți locuitorii acestui uriaș imperiu erau romani. (...) N-a mai existat decât un singur nume, o singură patrie, o singură guvernare, un singur drept.”

(Fustel de Coulanges, *Cetatea antică*)

- Pe baza sursei și a informațiilor din lecție, explică în zece rânduri importanța *Edictului lui Caracalla* în procesul de romanizare.

Templul Dianei, din Merida, Spania, ridicat din ordinul lui Octavian Augustus.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ În afara teritoriilor geto-dace ocupate de romani au continuat să trăiască triburi de daci liberi?

Evaluare

Stelă funerară din secolul al III-lea, descoperită pe teritoriul României.

A. Asociază fiecare magistratură din coloana **A** cu responsabilitățile corespunzătoare din coloana **B**.

A	B
Consuli	justiția
Pretori	impozite
Edili	aprovizionarea orașului, organizarea jocurilor
Tribuni	conducerea Republicii
Chestori	apărarea drepturilor plebeilor

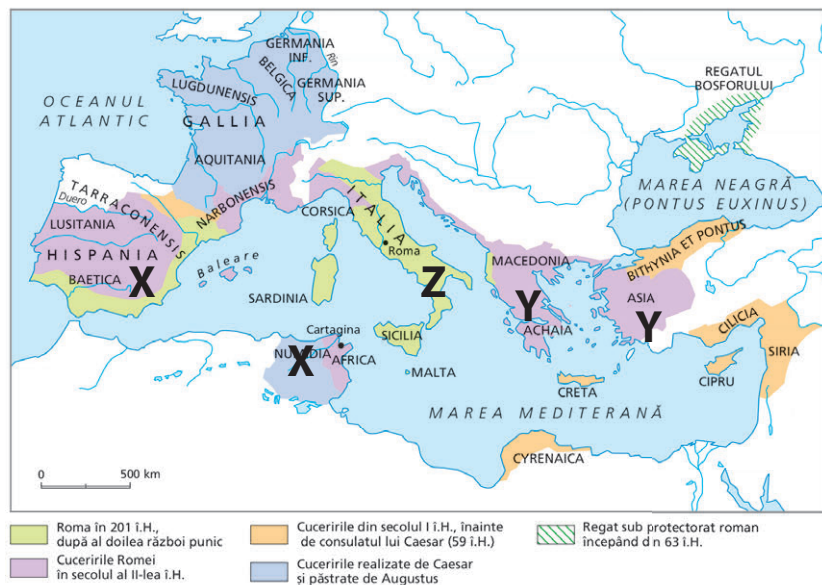
B. „Aceasta este civilizația pe care Roma imperială o va lăsa moștenire Europei. O civilizație care este în același timp produsul unei imense moșteniri – greacă, etruscă, italică, orientală, celtică, iudeo-creștină – pe care romanii au păstrat-o, dar și al propriului lor geniu. Lor li se datorează faptul de a fi extins aria culturii greco-latine, apoi pe cea a creștinătății europene, ideea de Imperiu unificat (...), concepția de stat suveran, superior indivizilor și comunităților care îl compun.”

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

1. Precizează două civilizații care i-au influențat pe romani.
2. Selectează din sursă două aspecte moștenite de Europa contemporană de la romani.

C. Imaginează-ți că ești ghid turistic și trebuie să-ți convingi colegii să meargă într-o excursie la Roma, cu tema *Marile construcții ale romanilor*. Elaborează un pliant de prezentare în care să ai în vedere:

- a. trei edificii ale romanilor, care pot fi vizitate în zilele noastre;
- b. câte o scurtă prezentare a fiecărui edificiu ales;
- c. precizarea importanței fiecărui obiectiv pentru înțelegerea istoriei Romei antice

D. *Cuceririle Romei republicane.*

1. Utilizează harta și alege răspunsul corect. Ordinea în care au fost cucerite teritoriile marcate cu X, Y, Z de către romani este:

- a. X, Y, Z
- b. Z, Y, X
- c. Y, Z, X

2. Caută informații referitoare la războaiele punice. Realizează o fișă, după modelul de la p. 47, pentru un conducător militar cartaginez.

6 GETO-DACII

LECȚIA 1: GEȚII ȘI DACII. RÂNDUIELI, OBICEIURI, CREDINȚE

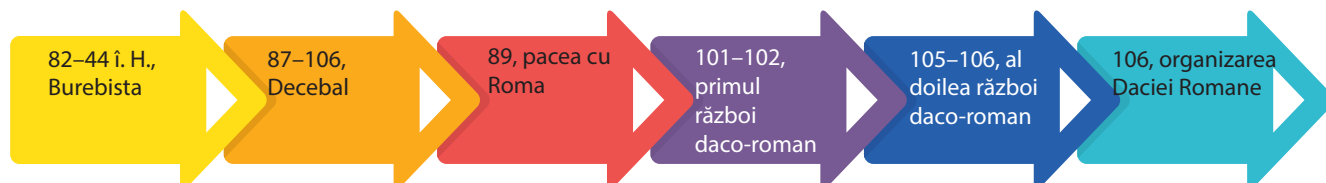
LECȚIA 2: BUREBISTA ȘI DECEBAL. RĂZBOAIELE DACO-ROMANE

CUNOȘTINȚE

Lecțiile din acest capitol îți vor dezvălui informații despre geto-daci și modul lor de viață, despre credințele, obiceiurile și tradițiile lor. Vei afla cum s-a format primul stat dac și cum a evoluat acesta până la cucerirea romană. Vei înțelege rolul unor personalități în procesul de unificare a geto-dacilor și în organizarea apărării lor în fața pericolului extern.

COMPETENȚE

Vei localiza pe hartă spațiul în care au locuit triburile geto-dacilor, granițele statului dac în timpul regilor Burebista și Decebal. Vei plasa pe axa timpului faptele istorice, vei lucra cu diverse surse pentru a descrie rolul personalităților și pentru a prezenta elementele culturii și civilizației geto-dacilor.

Koson – moneda dacică de aur.

Ruinele Capitalei Daciei – Sarmizegetusa Regia, Munții Orăștiei.

Geții și dacii. Rânduiești, obiceiuri, credințe

Zalmoxis

Se spune că Zalmoxis ar fi fost un get care a trăit în preajma lui Pitagora. După ce și-a însușit învățătura acestuia, a călătorit în Egipt și s-a întors la ai săi, unde a devenit zeul suprem. Prin credința în Zalmoxis, dacii au învățat „să fie nemuritori”.

Geții și dacii făceau parte din neamul tracilor, unul dintre cele mai numeroase popoare ale Antichității. Ei erau organizați în triburi care locuiau într-o zonă întinsă de la Carpații Nordici până la Marea Egee. Triburile tracice de la nord de Dunăre au fost cunoscute sub numele de *geți*, în izvoarele grecești, și de *daci*, în izvoarele romane. Geții și dacii formau același popor și vorbeau aceeași limbă.

Ocupații și mod de viață. Principalele ocupații ale geto-dacilor erau agricultura, creșterea vitelor și albinăritul. Ei practicau și meșteșuguri, precum prelucrarea lemnului, olăritul, extragerea și prelucrarea metalelor. Modul de viață le-a fost influențat de coloniile de pe țărmul Mării Negre, cu care făceau schimb de mărfuri. Vindeau grâu, miere, ceară, piei, blănuri, sclavi și cumpărau podoabe, țesături, ulei, vin, ceramică. Trăiau în comunități sătești, în bordeie sau locuințe de suprafață din lemn, lut și piatră. Unele așezări erau întărite cu valuri de pământ și șanțuri.

Rânduiești, obiceiuri, credințe. Geto-dacii erau organizați în triburi și uniuni de triburi, conduse de șefi militari sau regi. Populația era formată din aristocrați (*tarabostes* sau *pileati*) și oameni de rând (*comati*). Sclavii erau în număr redus și folosiți la muncile casnice. Geto-dacii credeau în mai mulți zei, dar aveau o divinitate supremă, Zalmoxis. Preoții erau respectați, stăpâneau scrierea și aveau cunoștințe de astronomie, medicină și botanică. Marele preot avea autoritate în rândurile geto-dacilor.

Războinici daci. Reconstituire.

DE REȚINUT!

- Geto-dacii au reprezentat ramura nordică a neamului tracilor.
- Prin schimbul de produse cu coloniștii greci, geto-dacii au preluat elemente ale culturii și civilizației grecești.
- Credința în nemurirea sufletului și într-o viață fericită după moarte îi determina pe geto-daci să lupte cu mult curaj în războaie.

VOCABULAR

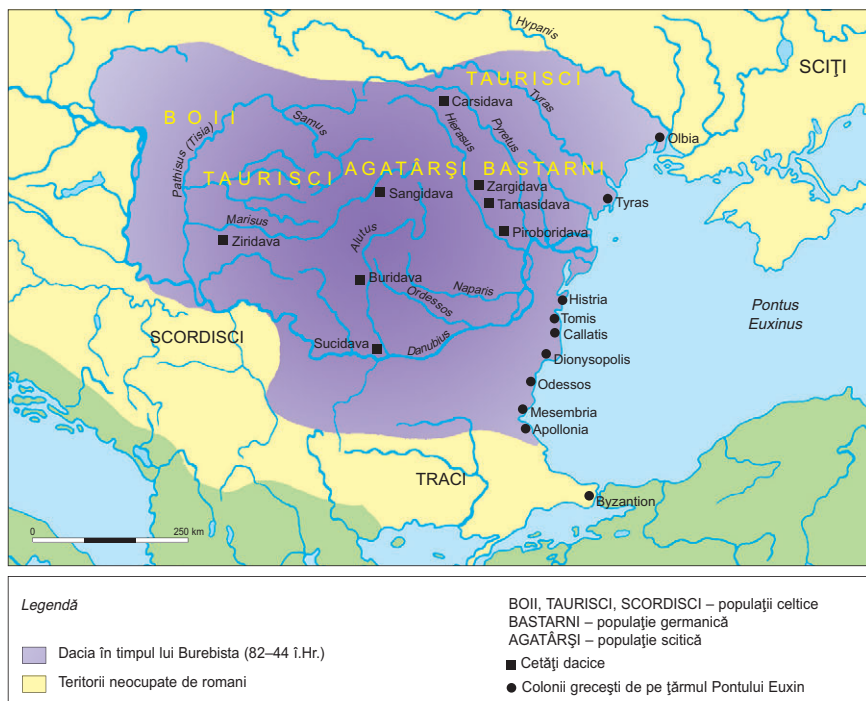
Comati = oameni liberi, care formau marea masă a populației dacice.

Dava = așezare dacică fortificată.

Istru = denumirea dată de greci Dunării.

Tarabostes = „cei de neam bun”; „purători de căciulă” (*pileati*), aristocrația dacică.

A.

Europa de sud-est în secolul I î. H.

1. Localizează pe hartă fluviul Danubius. Precizează denumirea acestuia în limba greacă și în limba română.
2. Navighează pe Internet. Află denumirile actuale pentru trei râuri și trei cetăți dacice situate pe hartă.

B. „Înainte de a ajunge la Istru, [Darius] îi supuse mai întâi pe geții care se cred nemuritori. (...) Geții au fost robiți pe dată, măcar că ei sunt cei mai viteji și mai dreپți dintre traci.”

(Herodot, *Istori*)

C. „Elenii i-au socotit pe geți de neam tracic. Acești geți locuiau și pe un mal și pe celălalt al Istrului. (...) Dacii au aceeași limbă ca și geții.”

(Strabon, *Geografia*)

D. „Eu îi numesc daci (...) cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu că unii dintre greci îi numesc geți...”

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

1. Scrieți litera corespunzătoare sursei/ surselor de mai sus care oferă informații despre:

numele geto-dacilor _____ originea geților _____
 limba geto-dacilor _____ zona în care locuiau _____
 o credință a geților _____ o caracteristică a geților _____

2. Studiază războinicul dac de pe Arcul lui Constantin. Descrie în fațșarea acestuia și precizează categoria socială din care face parte.

✓ În muzeele din România pot fi admirate obiecte din aur aparținând geto-dacilor, precum brățările de aur de la Sarmizegetusa, coiful dacic de la Coțofenești, obiectele din aur nativ de la Muzeul Aurului din Brad.

Brățară de aur dacică.

- ✓ Grecii au împrumutat unele obiceiuri și unii zei de la traci? Un exemplu este zeul Dyonisos.
- ✓ *Pileus* (căciula dacică) era un semn distinctiv pentru cei care făceau parte din aristocrație?

Războinac dac reprezentat pe Arcul lui Constantin, Roma.

Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

Tropaeum Traiani, Adamclisi, România. Monument roman în cinstea împăratului Traian.

Sinuciderea lui Decebal. Scenă de pe Columna lui Traian.

Comoara lui Decebal

Se spune că Decebal a ascuns sub albia râului Sargeția o mare cantitate de aur și argint, precum și multe alte lucruri prețioase. Prin trădarea unui apropiat al său, care se numea Bicilis, comorile au fost descoperite și transportate la Roma.

Burebista – „cel dintâi și cel mai mare dintre regii Traciei”. La începutul secolului I î. H., Burebista i-a unit pe geto-daci sub autoritatea sa, sprijinit de marele preot Deceneu. Centrul statului dac era în Munții Orăștiei. Dacii au construit aici cetăți puternice de piatră, cu rol de apărare. Cu o armată puternică, Burebista a reușit să-i înfrângă pe celți și să supună coloniile grecești de pe litoralul Mării Negre.

Statul dac de la Burebista la Decebal. După moartea lui Burebista, statul dac s-a destrămat. În Munții Orăștiei s-a menținut autoritatea lui Deceneu și a altor mari preoți. O parte din teritoriile fostului stat dac au intrat sub stăpânirea romanilor. Unele teritorii din partea de vest au fost incluse în provincia Pannonia. La sudul Dunării a fost organizată provincia Moesia, din care a făcut parte și Dobrogea.

Decebal și războaiele daco-romane. Din cauza creșterii pericolului roman, Decebal a refăcut unitatea statului dac. El s-a remarcat în confruntările cu armatele romane și a reușit să încheie o pace avantajoasă cu împăratul Domițian. Noul împărat al Romei, Traian, a hotărât să anuleze pacea și să cucerească Dacia. Primul Război (101–102) a adus o pace dezavantajoasă pentru daci, ale cărei condiții nu au fost respectate de niciuna dintre părți. Traian a hotărât construirea podului de peste Dunăre, de la Drobeta, și a pornit un nou război (105–106). Armata romană a obținut victoria. O parte a țării geto-dacilor a devenit provincia *Dacia Romană*.

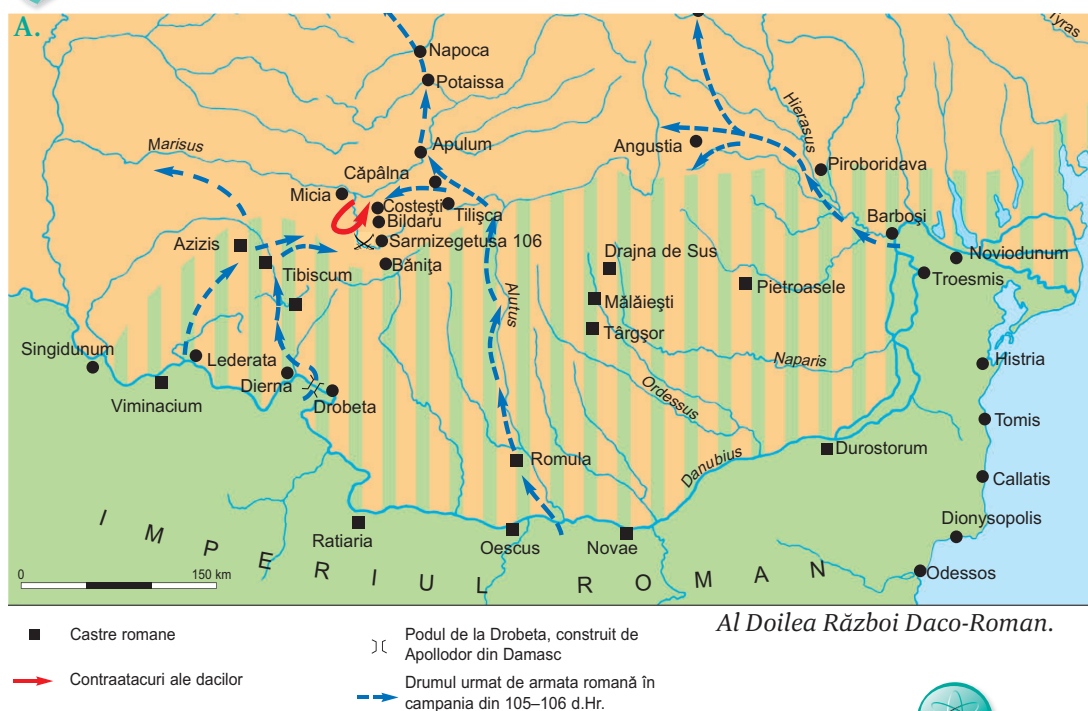

Podul construit de romani peste Dunăre. Reconstituire.

DE REȚINUT!

- a. Sub conducerea lui Burebista, statul dac a fost organizat ca o monarhie cu caracter militar.
- b. Decebal a refăcut unitatea statului dac și a încercat să reziste în fața expansiunii romane.
- c. Înfrângerea dacilor și moartea lui Decebal au dus la sfârșitul statului dac.

Chipul lui Decebal, pe Columna lui Traian, Roma.

1. Identifică pe hartă culoarea cu care este marcată zona ocupată de romani după primul război.
2. Localizează aceste teritorii pe harta actuală a României.

B. „Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaiele dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci încât în câțiva ani a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte a populațiilor vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.”

(Strabon, *Geografia*)

1. Precizează, pe baza sursei B, două modalități prin care Burebista a reușit să creeze un stat puternic.
2. Menționează două populații vecine supuse de geți.

C. „Decebal, temându-se că romanii, după victoria lor, să nu ajungă până la reședința sa regală, puse să fie tăiați de ramuri arborii din împrejurimi și înfipse arme în trunchiurile lor cu gândul ca dușmanii, înspăimântați de această priveliște, care apărea ca o oștire gata de atac, să se retragă. Ceea ce s-a și întâmplat.”

(Cassius Dio, *Istoria Romană*)

1. Descrie, pe baza sursei, strategia utilizată de Decebal. Explică decizia lui Decebal pentru o astfel de strategie.
2. Localizează pe hartă capitala statului dac.

D. Realizează câte o fișă de prezentare a personalității lui Burebista și a lui Decebal, după modelul de la p. 47.

ÎN ZILELE NOASTRE:

- ✓ Basoreliefurile de pe *Columna lui Traian* din Roma reprezintă un izvor istoric important pentru istoria românilor.
- ✓ Monumentul *Tropaeum Traiani* de la Adamclisi amintește de confruntările dintre Decebal și Traian din Primul Război Daco-Roman.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Lucrările construcției podului de la Drobeta au fost conduse de Apollodor din Damasc și au durat doi ani (103-105)?

Rămășița capului de pod, pe malul românesc al Dunării.

Evaluare

A. Asociază fiecareia dintre date câte un eveniment din istoria geto-dacilor: 44 î. H., 82 î. H., 87. d. H., 89 d. H., 102 d. H., 106 d. H. Desenează o friză cronologică pe care să le plasezi în ordinea corectă a desfășurării lor.

B.

„Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după cel al inzilor. Dacă ar avea un singur cărmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile (...). Tracii au mai multe nume, după regiuni, dar obiceiurile sunt cam aceleași la toți.”

(Herodot, *Istorii*)

1. Precizează, pe baza textului, două caracteristici ale neamului tracilor.
2. Localizează pe hartă zonele în care locuiau tracii și numește două triburi ale tracilor nordici.

C.

1. Caută pe Internet imaginile de mai sus și precizează semnificația fiecareia dintre acestea.
2. Pornind de la informațiile descoperite, descrie în aproximativ o pagină civilizația geto-dacilor.

D. Transcrie textul de mai jos și completează fiecare spațiu cu termenul corespunzător din lista dată:

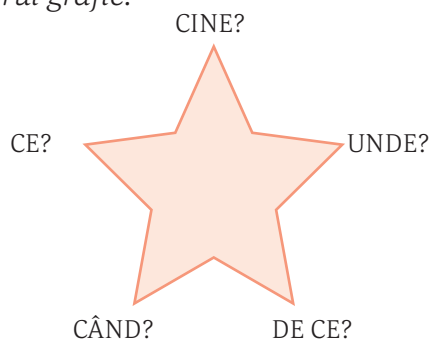
Geto-dacii făceau parte din neamul Ei au fost amintiți cu numele de în izvoarele grecești și cu numele de în izvoarele romane. Primul rege al geto-dacilor a fost El a fost sprijinit de marele preot Unitatea statului dac a fost refăcută în timpul lui El a fost înfrânt de împăratul roman

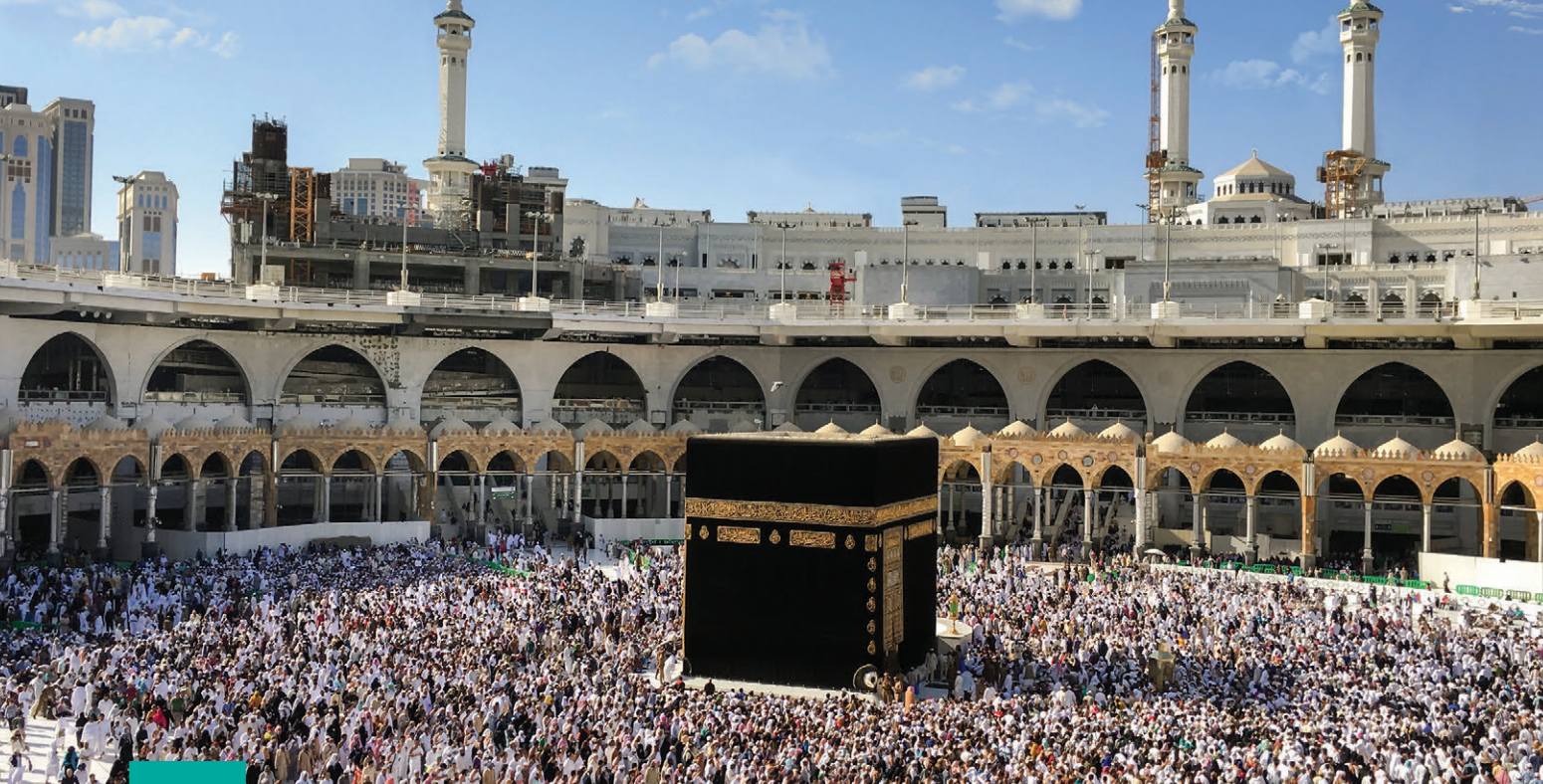
Lista termenilor: *Burebista, celți, daci, Decebal, Deceneu, Domițian, geți, tracii, Traian, Vezinas*

E.

Numește edificiile din imaginile alăturate. Realizează câte o prezentare pentru fiecare, utilizând organizatorul grafic:

7 CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

LECȚIA 1: APARIȚIA ISLAMULUI. CREDINȚA MUSULMANĂ

LECȚIA 2: EXPANSIUNEA MILITARĂ ȘI CULTURALĂ A ISLAMULUI

CUNOȘTINȚE

În acest capitol vei face cunoștință cu civilizația arabă, numită *Islamică* după religia lor. Vei afla despre rolul lui Mahomed în unificarea triburilor arabe și al credinței islamice în expansiunea teritorială. Nu în ultimul rând, vei învăța despre contribuția civilizației islamice la îmbogățirea patrimoniului culturii universale.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților din acest capitol, vei localiza pe hartă Peninsula Arabică și direcțiile de expansiune ale arabilor. Vei plasa pe axa timpului principalele momente în apariția și răspândirea credinței islamice. Vei lucra cu sursele istorice pentru a descrie și înțelege contribuția arabilor în cultura și civilizația europeană.

Mahomed este „vizitat” de Arhanghelul Gabriel, care îi „dictează” Coranul. Când profetul s-a trezit din revelație: „eram ca și cum cineva ar fi scris în inima mea”.

! DE REȚINUT!

- a. Islamul susține existența unui Dumnezeu unic – Allah, care și-a transmis mesajul prin intermediul profetului Mahomed.
- b. Coranul cuprinde învățăturile lui Mahomed, credința islamică și îndatoririle de bază ale credincioșilor.

aB VOCABULAR

Hegira = din arabă – *fuga*; 16 iulie 622, data plecării lui Mahomed din Mecca la Medina („orașul profetului”).

Islam = din arabă – *pace, supunere*; credința în Allah.

Jihad = din arabă – *război sfânt, strădanie, luptă cu sine*.

Muezin = din arabă – *cel care cheamă*, preot musulman sau persoană care anunță ora rugăciunii.

Musulman = practicant, credincios în Islam.

Revelație = descoperirea, cunoașterea divinității.

Apariția islamului. Credința musulmană

Profetul Mahomed

Se retrăgea adesea pe Muntele Hira din apropierea orașului Mecca. Acolo, i s-a arătat îngerul Gabriel, care i-a dezvăluit mesajul divin. Mahomed a fost convins că Allah l-a ales pentru a transmite oamenilor noua învățătură.

Arabii înainte de Islam. Peninsula Arabiei se află la întretăierea drumurilor dintre Marea Mediterană, Marea Roșie, Golful Persic și Oceanul Indian. Ținutul, în mare parte deșertic, a fost locuit de triburi de arabi nomazi, care se ocupau cu păstoritul și comerțul cu mirodenii. În oazele din mijlocul deșertului au cultivat cereale, pomi fructiferi și trestie de zahăr. Curmalele și laptele de cămilă erau alimente de bază. Locuitorii Arabiei adora divinități diferite. În orașul comercial Mecca se afla *Kaaba*, un sanctuar dedicat tuturor zeilor, în cinstea căruia se organiza anual o sărbătoare mare.

Apariția Islamului. Mahomed, „cel demn de laudă”, a fost întemeietorul credinței islamice. Noua religie susținea că oamenii sunt egali și trebuie să se supună doar în fața lui Dumnezeu (*Allah*). Negustorii din Mecca nu au acceptat noua religie și l-au silit pe Mahomed să se refugieze la Medina. Aici a atras mai mulți credincioși, a organizat o armată și a cucerit Mecca. Noua religie a contribuit la unificarea triburilor arabe într-un stat cu capitala Mecca.

Credința musulmană. Coranul este *cartea sfântă* și unica sursă de legi în Islam. A fost scris în limba arabă și este alcătuit din 114 capitole (*sure*). Credința islamică are cinci îndatoriri de bază, pe care orice credincios trebuie să le îndeplinească. Viața unui musulman se desfășoară în ritmul unui calendar lunar de 354 de zile, având ca punct de plecare *Hegira*. Locul de rugăciune se numește moschee. Tradiția impune credincioșilor să lase încălțăminte la intrarea în lăcașul de cult. De-a lungul timpului, moscheile au fost folosite ca locuri de judecată, școli și adăposturi pentru pelerini.

Îndatoririle de bază ale credincioșilor:

1. **Shahadah** – mărturisirea de credință („Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este profetul Său”).
2. **Salah** – cele 5 rugăciuni zilnice (obligatorii), cu fața spre Mecca.
3. **Zakah** – contribuția la bunăstarea celorlalți (milostenia).
4. **Sawm** – postul anual în perioada Ramadanului.
5. **Hajj** – pelerinajul la Mecca (în a douăsprezecea lună a calendarului islamic).

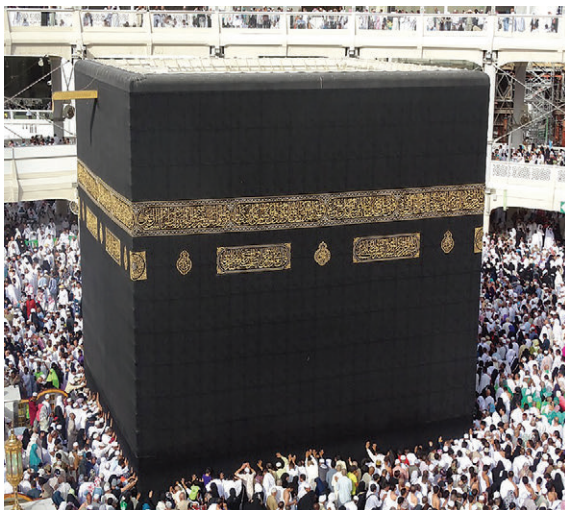
A. *Pelerinajul la Muntele Arafat („Muntele Iertării”), situat la 12 km de Mecca. Tradiția spune că aici a ținut profetul Mahomed ultima predică.*

- Pe baza informațiilor din lecție, explică rolul orașelor Mecca și Medina în apariția și răspândirea islamului.

B. Analizează următoarele afirmații ale lui Mahomed. Asociază fiecărei afirmații câte o regulă de comportament.

1. „Nu e credincios acela care mănâncă până se satură, în timp ce vecinul său rămâne flămând alături de el.”
2. „Binecuvântarea hranei este de a-ți spăla mâinile la început și după mâncare.”
3. „Nu acel care-l aruncă pe jos pe altul este mai puternic, ci acela care-și controlează mânia.”
4. „Cerneala învățaților e mai scumpă decât sângele martirilor.”

C. Elaborează, în aproximativ 10 rânduri, un text istoric în care să utilizezi corect următorii termeni: *Coran, Hegira, Mahomed, Medina, Mecca, pelerinaj, Ramadan.*

Kaaba (Piatra Neagră) – cel mai sfânt loc al musulmanilor. Este înconjurată de Moscheea Sfântă din Mecca.

Copil musulman, citind Coranul.

Muezinul anunță rugăciunea, din minaret.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ În limba arabă, Mahomed înseamnă *Preaslăvitul*, iar Coran – *lectură, recitare*?
- ✓ Legea islamică (*Sharia*) interzice consumul de băuturi alcoolice și carnea de porc, jocurile de noroc și cămătăria?
- ✓ *Ramadan* este a noua lună din calendarul musulman? În post, credincioșii se abțin de la consumul de alimente și apă, de la răsăritul până la apusul soarelui.
- ✓ Cele mai importante practici pentru un musulman sunt pelerinajul la Mecca și înconjurarea de 7 ori a Pietrei Negre (Kaaba)?

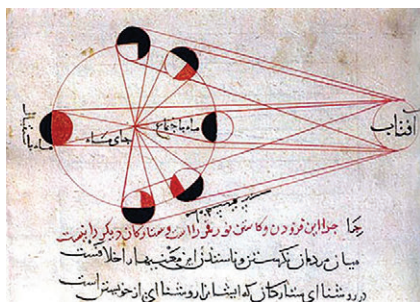

Sinbad este unul dintre personajele celor „O mie și una de nopți”.

DE REȚINUT!

- Expansiunea arabă s-a desfășurat pe trei continente: Asia, Africa și Europa.
- Lumea islamică a fost unită prin limbă, credință și comerț.
- Islamul a transmis europenilor invenții importante: cifrele, hârtia, busola, astrolabul, praful de pușcă.

Al-Biruni explică formarea eclipsei de lună din 17 septembrie 1019.

VOCABULAR

Astrolab = instrument care măsoară poziția astrilor.

Calif = locțiitor; conducător politic și religios.

Eclipsă = dispariția pentru scurt timp, totală sau parțială, a unui astru.

Expansiunea militară și culturală a Islamului

O mie și una de nopți

Se spune că, pentru a scăpa de pedeapsa cu moartea, Șeherezada a inventat povești atât de interesante încât califul Harun al-Rașid aștepta cu sufletul la gură continuarea lor. Așa a apărut o frumoasă culegere de povești: „O mie și una de nopți”.

Islamul și expansiunea militară. Urmașii lui Mahomed, *califii*, au dus o politică de expansiune militară. Prin cucerirea Siriei, Palestinei și Egiptului, primii califi au format Marele Califat Arab. Sub dinastia Omeiazilor, arabii au ajuns până la frontierele Indiei, iar din nordul Africii au trecut în Spania. Pentru a controla teritoriul, au stabilit capitala la Damasc. Omeiazii au fost înlocuiți de dinastia Abbasizilor, care au cucerit noi teritorii (Sicilia, Creta) și au mutat capitala la Bagdad. Pentru a plăti funcționarii și armata, califii au impus taxe populațiilor cucerite. Ei au introdus limba arabă în administrație, iar utilizarea monedei a favorizat schimburile comerciale. Cu timpul, Marele Califat Arab s-a dezmembrat. În secolul al X-lea, lumea arabă era împărțită în trei califate: Bagdad, Cairo și Cordoba.

Civilizația Islamului. În timpul Abbasizilor s-a dezvoltat mult cultura. Ridicat în deșert, Bagdadul a devenit o imensă grădină datorită refacerii sistemului de irigații. Meșteșugarii au fost renumiți pentru produsele din piele, fier, parfumuri, textile și covoare. Biblioteca din Bagdad („Casa Înțelepciunii”) a devenit centru de studiere a științei, medicinei și filosofiei. Folosind experimentele, învățații au dezvoltat cunoștințele științifice preluate de la popoarele cucerite. Astronomii au perfecționat instrumentele pentru observarea cerului. Secretul fabricării hârtiei, aflat de la chinezi, a stimulat literatura. Printre cele mai apreciate opere a fost culegerea de povești *O mie și una de nopți*. Arhitectura arabă s-a remarcat prin moschei și palate cu săli susținute de arcade frumos decorate cu motive geometrice și vegetale (arabescuri).

Moscheea din Cordoba – interior.

A. Cucerirea Peninsulei Iberice de către musulmani (711–732).

1. Stabilește, pe baza sursei A, direcția din care a fost atacată Spania. Identifică expedițiile militare care au dus la cucerirea ei.
2. Localizează pe harta din manualul digital teritoriile cucerite de arabi. Asociază perioadele în care au fost realizate, după următorul plan:
 - a. Teritorii cucerite în timpul primilor califi.
 - b. Teritorii cucerite în timpul Omeiazilor.

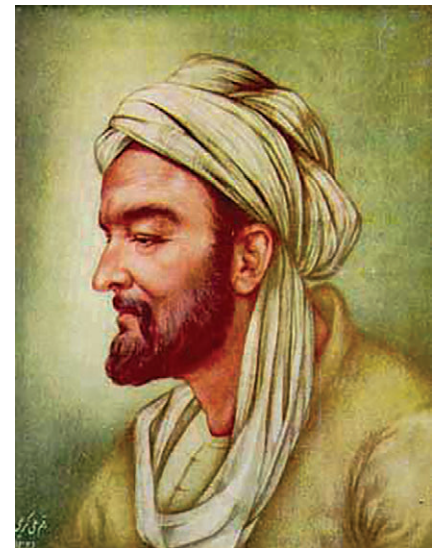
Descrierea științifică a ochiului.
Manuscris arab din secolul al XII-lea.

B. „Islamul n-a călătorit numai prin armele sale. El a dat civilizației Occidentului câteva din cele mai frumoase moșteniri ale sale. (...) cucerirea orașului Toledo, în 1085, va marca o cotitură decisivă a acestei istorii, intensificând mișcarea de traducere a lucrărilor arabe în latină și în ebraică (...) se naște o imensă febrilitate care va atinge mai ales filosofia, astronomia, medicina.”

(André Miguel,
Islamul și civilizația sa)

- Precizează, pe baza sursei B, două domenii științifice la dezvoltarea cărora au contribuit arabii.

- ✓ Utilizăm cuvinte de proveniență arabă, precum: almanah, bumbac, bazar, cafea, carafă, magazin, sirop, zahăr.
- ✓ Experimentele medicale și studiile asupra unor boli realizate de Avicenna au pus bazele medicinei moderne.
- ✓ Firul de catgut (din intestine de animale, care se resoarbe în organism după intervenția chirurgicală) a fost inventat de arabi.

Avicenna – nume latin, pe numele arab – Ibn Sina, savant persan, autor al lucrării Canonul de medicină.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Numele strămtorii Gibraltar vine din limba arabă? *Jebel at-Tariq* – Muntele lui Tariq se referă la comandantul arab care în 711 a condus expediția de cucerire a Spaniei.
- ✓ Gutuia, rodia, pepenele galben, citricele provin din regiunile arabe?

Evaluare

Marea Moschee din Damasc (Siria) sau Moscheea Omeiadă, una dintre cele mai vechi moschei din lume.

Cuvinte provenite din arabă:

alambic, alchimie, alcool, algebră, algoritm, astrolab, astrologie, azimut, cifră, elixir, trigonometrie, zenit

A. Ordonează cronologic, notând cu cifre de la 1 la 5, următoarele evenimente.

- ☐ Fuga lui Mahomed de la Mecca la Medina (Hegira)
- ☐ Moartea lui Mahomed
- ☐ Dinastia Abbasizilor
- ☐ Dinastia Omeiazilor
- ☐ Cucerirea orașului Mecca

B.

DOMENII	MARI ÎNVĂȚAȚI
Matematica	Al-Horezmi
Astronomie	Al-Biruni
Geografie	Al-Idrisi
Fizică	Ibn al-Haytham
Chimie	Al-Razi
Medicină	Ibn Sina (Avicenna)
Filosofie	Ibn Rojd (Averroes)
Istorie	Al-Tabari
Biologie	Al-Jahiz

• Alege din tabel două personalități. După ce te-ai documentat pe Internet sau la bibliotecă, descrie rolul pe care l-a avut fiecare în dezvoltarea științelor.

Averroes (Ibn Rojd), considerat ultimul mare filosof arab din Evul Mediu. A influențat filosofia europeană.

C. „Cairo a devenit centrul unei rețele comerciale extinse în Mediterana, Marea Roșie și Oceanul Indian. Mărfuri, precum porțelanul din China și mirodeniile din Asia de Sud-Est, erau aduse cu navele în porturile egiptene de la Marea Roșie. (...) Cairo nu era doar un centru de comerț important, ci și un centru de învățătură religioasă.”

(Adam Hart-Davis, *Istoria*)

1. Menționează, pe baza sursei, două motive pentru care orașul Cairo era considerat un centru important al lumii arabe.

2. Precizează, pe baza sursei C, două produse aduse în Cairo.

D. Descrie, în aproximativ o pagină, contribuția arabilor la dezvoltarea culturii universale, după următorul plan:

- a. precizarea unui teritoriu cucerit de arabi în Europa;
- b. menționarea a două construcții reprezentative ale arabilor în Europa și precizarea orașelor în care se află;
- c. prezentarea rolului unei personalități din lumea arabă în dezvoltarea științei;
- d. utilizarea corectă a termenilor: *astrolab*, *astrologie*, *aștri*, *eclipsă*.

8 EUROPA MEDIEVALĂ

LECȚIA 1: FORMAREA POPOARELOR EUROPENE

LECȚIA 2: ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ

LECȚIA 3: EUROPA CREȘTINĂ ÎN MILENIUL I

LECȚIA 4: VIAȚA COTIDIANĂ ÎN EVUL MEDIU

LECȚIA 5: STATELE MEDIEVALE: FRANȚA, ANGLIA, IMPERIUL ROMANO-GERMAN

CUNOȘTINȚE

În acest capitol, vei învăța cum au luat naștere popoarele europene. vei afla cum a influențat creștinismul modul de organizare a societății medievale și viața cotidiană a oamenilor. De asemenea, vei face cunoștință cu un nou mod de guvernare și de a purta războiul. Nu în ultimul rând, vei înțelege rolul civilizației medievale la îmbogățirea patrimoniului cultural universal.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse în acest capitol, vei reuși să localizezi pe hartă principalele grupe de popoare europene. Vei plasa pe axa timpului evenimente importante din istoria Europei medievale și vei lucra cu sursele istorice pentru a descrie modul de organizare a societății și rolul Bisericii în viața oamenilor. Vei analiza evenimente petrecute în Evul Mediu și vei descoperi rolul unor personalități în derularea acestora.

527–565, domnia lui Justinian

800, încoronarea lui Carol cel Mare

1054, Marea Schismă

1096–1270, Cruciadele

1330, bătălia de la Posada

1453, cucerirea Constantinopolului

Turnul Nibelungilor, Germania.

Formarea popoarelor europene

Cântecul Nibelungilor

Legenda spune că în Țara Nibelungilor, Soarele nu pătrundea. Piticii nibelungi păzeau o comoară magică și blestemată. Prințul Siegfrid a reușit să pună mâna pe comoară și pe Balmung, sabia făurită de zei. Epopeea „Cântecul Nibelungilor” cuprinde vechi legende, dar și întâmplări reale din timpul migrației germanilor.

La începutul Evului Mediu, populațiile migratoare au ocupat foste teritorii romane din jurul Mării Mediterane și din Europa. Cauzele migrației au fost: scăderea resurselor de hrană, răcirea climei, atracția orașelor romane, presiunea altor populații. După locul de origine, triburile migratorilor se împart în două grupe mari: europeni care locuiau la granițele Imperiului Roman și populații din Asia Centrală.

Neamurile germanice au locuit în regiunile din nordul, centrul și estul Europei. Din secolul al V-lea au ocupat teritorii întinse din Imperiul Roman de Apus. În funcție de zona în care s-au așezat și din conviețuirea cu autohtonii au rezultat noi popoare și familii de limbi. Austriecii, germanii, olandezii și alții au ca strămoși vechile triburi germanice. Francii, ostrogoții, vizigoții s-au așezat în teritorii intens romanizate și au adoptat cultura și civilizația populației autohtone. Așa au luat naștere popoarele și limbile romanice. În nordul Europei, triburile vikingilor (normanzii) au contribuit la formarea danezilor, suedezilor și norvegienilor.

Neamurile slave s-au deplasat sub presiunea triburilor asiatice și au ocupat teritorii în centrul, estul și sudul Europei. Aici și-au întemeiat propriile state și au dat naștere popoarelor europene din zilele noastre, vorbitoare de limbi slave.

Triburile origine din Asia Centrală, hunii și avarii, au întemeiat stăpâniri de scurtă durată. Triburile bulgarilor au cucerit teritorii slave și bizantine. Ei au fost asimilați de populația mai numeroasă a slavilor, dar au dat numele poporului bulgar. Ungurii au migrat din Asia spre vestul Europei.

Înaintarea lor a fost oprită de germani. S-au stabilit în Câmpia Pannonică.

Sat viking.

DE REȚINUT!

a. Migrația popoarelor a dus la apariția de noi popoare și limbi în Europa.

b. Limbile romanice (dezvoltate din limba latină), germanice și slave sunt vorbite de majoritatea popoarelor europene.

VOCABULAR

Autohtoni = populație care s-a format și dezvoltat pe teritoriul unde trăiește în prezent; băștinaș.

Evul Mediu = perioada de aproximativ o mie de ani, care se întinde din preajma anului 500 până în jurul anului 1500.

Migratori = populații care se deplasau de pe un teritoriu pe altul; grecii și romanii îi numeau *barbari*.

A. Marile migrații și urmările lor.

1. Identifică pe hartă traseul urmat de populațiile migratoare. Localizează pentru fiecare zonă din care a plecat și teritoriul în care s-a așezat.
2. Compară cele două tabele din manualul digital. Precizează un popor roman al cărui nume provine de la o populație de neam germanic.

B. „Limba latină s-a îmbogățit cu numeroase cuvinte uzuale: termeni referitori la război, la instituții, dar și cu termeni ai vieții cotidiene. (...) Regii barbari adoptă latina ca limbă administrativă, o vorbesc, o scriu uneori, dar fac mai mult pentru a se apropia de populațiile romanice: în organizarea «curții» lor folosesc nu doar terminologia [«Măria Ta», «Înălțimea Ta»] utilizată la curtea romană, ci, de asemenea, costumele.”

(P. Riché, Ph. Le Maitre, *Invaziile barbare*)

- Precizează, pe baza sursei B, două elemente preluate de barbari de la populațiile romanice. Menționează două categorii de termeni cu care s-a îmbogățit limba latină.

C. „Drumurile, atelierile, depozitele, sistemele de irigații, culturile rămân în paragină. Regresul tehnic afectează în special piatra, care lasă locul lemnului ca principal material de construcție. Retragera populației urbane înspre zonele rurale nu umple golul lăsat de regresul demografic.”

(Jacques le Goff, *Evol Mediu și nașterea Europei*)

- Pe baza sursei C și a informațiilor din lecție, prezintă, în aproximativ 10 rânduri, urmările migrațiilor, având în vedere:
 - a. două urmări în agricultură;
 - b. o consecință asupra schimbului de mărfuri;
 - c. o urmărire asupra populației autohtone.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Conducătorii vikingilor erau înmormântați cu navele lor?

Luptător viking.

- ✓ Alaric I, conducătorul vizigoților, s-a născut pe teritoriul Dobrogei de azi, în România?
- ✓ Migrația popoarelor se mai numește și „invaziile barbare”?

Etnogeneza românească

Împăratul Traian.

Opaiț de bronz creștin, România, secolul VI.

DE REȚINUT!

a. Romanizarea daco-geților și asimilarea slavilor de către populația daco-romană sunt cele două etape în formarea poporului român.

b. Caracterul romanic al limbii române constă în structura gramaticală și în fondul principal de cuvinte (*lexic*).

c. Așezarea masivă a slavilor la sudul Dunării a determinat separarea daco-romanilor de romanitatea orientală.

VOCABULAR

Etnogeneză = procesul istoric de formare a unui popor și a limbii sale.

Romanitatea orientală = spațiu ce reunește toate populațiile din partea de răsărit a Imperiului Roman, vorbitoare de limba latină.

Traian și Dochia

Se spune că Traian, împăratul Romei, s-a îndrăgostit de Dochia, sora (sau fiica) regelui Decebal, și a încercat să o convingă să meargă la Roma. Dochia l-a refuzat și s-a transformat în stană de piatră. Această poveste emoționantă este „scrisă” în piatră pe Columna lui Traian.

Formarea poporului român. Poporul român este rezultatul unui proces istoric desfășurat între secolul I î. H. și secolul VIII d. H. Etnogeneza românească a început odată cu influența romană la Dunăre și transformarea Daciei în provincie imperială romană. Romanizarea geto-dacilor este **prima etapă** în procesul de formare a poporului român. După retragerea armatei și administrației romane din Dacia, populația daco-romană s-a confruntat cu invaziile migratorilor, care au traversat fosta provincie romană. Slavii au avut cea mai mare influență. Din secolul al VII-lea, ei s-au așezat în număr mare la sudul Dunării și au separat populația daco-romană de romanitatea orientală. Dintre populațiile migratoare, slavii au avut cea mai mare influență.

A doua etapă în etnogeneza românească a însemnat asimilarea slavilor rămași la nordul Dunării de către autohtonii daco-romani.

Formarea limbii române. Limba română face parte din grupul limbilor romanice, alături de franceză, italiană, spaniolă și portugheză. Caracterul latin este dat de structura gramaticală și de fondul principal de cuvinte. Din limba geto-dacilor s-au păstrat în limba română în jur de 160 de cuvinte. Cele mai însemnate împrumuturi provin din limba slavilor, care au îmbogățit vocabularul limbii române, fără a modifica latinitatea acesteia.

Legiunea XIII Gemina, staționată la Apulum, între 106–268. Reconstituire.

A. „Toate popoarele romanice din Europa își datorează existența unei duble asimilări. Mai întâi se produce asimilarea elementului autohton de către elementul roman. (...) Rezultatul colonizării și romanizării este, pretutindeni, același: apariția unor sinteze romanice (ibero-romanii, galo-romanii, daco-romanii). (...) A doua asimilare a constat în «topirea» unor elemente migratoare în masa populațiilor romanice.”

(I. A. Pop, Th. Năgler, *Istoria Transilvaniei*)

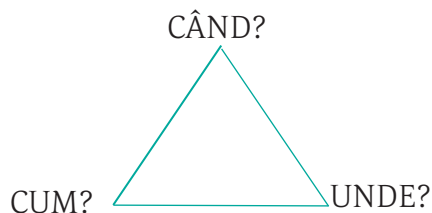
1. Precizați cele două etape în formarea popoarelor romanice.
2. Menționați alte două popoare romanice din Europa la formarea cărora au contribuit neamurile germanice.

B. Limba română.

cuvinte de origine daco-getică	mânz, mistreț, mazăre, brad, mătură, buză, pânză, bordei, măgură, mal; a arunca, a păstra, a răbda ș.a.
cuvinte de origine latină	om, soră, frate, părinte, fiu, fiică, bun, frumos, cruce, înger, a boteza, a ara, a semăna, grâu, secară, orz, ceapă, ridiche, pom, măr, berbec, ied, cal, iarbă, arc, săgeată, coif, spadă.
cuvinte de origine slavă	boier, maică, târg, plug, corabie, ceas, prieten, vreme, ceată, rai, stareț, voinic.

• Scrie un text ca caracter istoric de 10 rânduri, referitor la ocupațiile românilor, utilizând câte două cuvinte din fiecare rubrică a tabelului.

C. Răspunde la întrebările privind etnogeneza românească, prin completarea organizatorului grafic de alături.

D. Limbile romanice.

	ORIGINEA LATINĂ A LIMBILOR ROMANICE				
LIMBA	CUVINTE				
<i>Latină</i>	pater	nox	bonus	vita	mater
<i>Franceză</i>	père	nuit	bon	vie	mère
<i>Italiană</i>	padre	notte	buono	vita	madre
<i>Română</i>	tată	noapte	bun	viață	mamă
<i>Spaniolă</i>	padre	noche	bueno	vida	madre

1. Caută în dicționarele din bibliotecă sau on-line cel puțin cinci cuvinte care se scriu la fel în limba română și într-o altă limbă romanică.
2. Precizează un nume de apă, un nume de localitate și un nume de persoană împrumutate din limba slavă. Caută în dicționar semnificația cuvintelor în limba slavă.

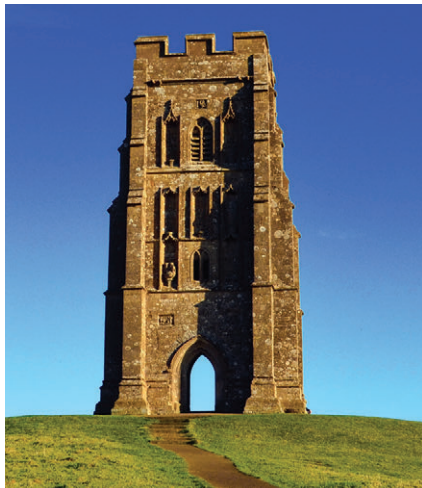

Inscripție descoperită în ruinele fostei capitale a Daciei romane, Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Reprezentarea unei familii romane pe o stelă funerară. Dacia, secolele II–III.

106, Dacia – provincie romană
271–275, retragerea aureliană
secolele III–V, teritoriul Daciei traversat de populații migratoare
602, trecerea masivă a slavilor în teritoriile Imperiului Roman de Răsărit

Turnul de pe colina Glastonbury, Marea Britanie, face parte din legendele despre regele Arthur.

Grigore I cel Mare, primul călugăr devenit papă (590–604).

DE REȚINUT!

a. În anul 1054, Marea Schismă a divizat creștinismul în două mari ramuri: ortodoxia și romano-catolicismul.

b Mănăstirile au fost centre de producție, loc de refugiu pentru pelerini și centre de cultură.

VOCABULAR

Misionar = persoană care răspândește o credință religioasă.

Vitraliu = plăci de sticlă colorată sau pictată folosite la ferestre, în special la biserici.

Europa creștină în mileniul I

Cavalerii Mesei Rotunde

Legenda spune că regele Britaniei, Arthur, înarmat cu Excalibur, sabia sa, a purtat multe războaie împotriva saxonilor. La reședința de la Camelot se afla Masa Rotundă, care aduna cei mai de seamă cavaleri din regat. Există un singur loc liber, destinat celui care ar fi găsit Sfântul Graal, pocalul din care a băut Iisus Hristos la Cina cea de Taină.

Biserica creștină. Împărțirea Imperiului Roman a dus la formarea a două mari centre de cultură creștină. În Apusul Europei, Biserica a fost singura instituție care a supraviețuit căderii Romei. Conducătorii germani au întemeiat regate, au trecut la creștinism și au primit sprijinul episcopilor în organizarea statului. Fără granițe stabile și slăbite de lupte interne pentru putere, multe regate romano-barbare (vandal, vizigot, ostrogot, longobard) au fost cucerite de vecini. Cele mai durabile formațiuni politice au fost întemeiate de anglo-saxoni în Britania și de franci în Galia. În Răsăritul Europei, Imperiul Bizantin era un stat puternic. Împărații se considerau de origine divină și controlau Biserica din Constantinopol. Ei erau recunoscuți de către regii barbari drept urmași ai împăraților romani. Prin încoronarea lui Carol cel Mare, regele francilor, ca împărat roman, episcopul Romei a dobândit o mare influență în Apusul Europei. Rivalitatea dintre Constantinopol și Roma a crescut în timpul misiunilor de creștinare a slavilor. Neînțelegerile de natură religioasă și diferențele politice dintre Apus și Răsărit au provocat Marea Schismă din 1054, care a separat definitiv creștinismul în Biserica ortodoxă (Constantinopol) și Biserica romano-catolică (Roma).

Răspândirea creștinismului. Populațiile migratoare au fost creștinate prin activitatea misionarilor și întemeierea de mănăstiri. Misionarii înfruntau pericole pentru a-și răspândi credința în regiuni îndepărtate din Europa. Mănăstirile au fost centre de producție agricolă, spitale pentru bolnavi și săraci, adăposturi pentru pelerini, centre de cultură. Călugării copiau texte, pe care le ilustrau cu miniaturi.

Mănăstirea Montecassino, Italia, construită în anul 529.

A. „În principiu, toți călugării (...) trebuiau să știe citi și scrie. «Regulele» monastice prevedeau obligativitatea predării scrisului și cititului, un număr de ore zilnic dedicate lecturii, existența unei biblioteci și copierea de manuscrise.”

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

1. Analizează sursa A. Menționează două motive pentru care mănăstirile au fost considerate centre de cultură.

2. Imaginează-ți că locuiești pentru o vreme într-o mănăstire medievală. Precizează activitățile pe care le desfășori pe parcursul unei zile.

B. „Pentru a evita căderea în zona de influență a Occidentului, slavii din Europa Centrală au acceptat creștinismul din mâinile bizantinilor (misiunile lui Chiril și Metodiu) și dependența ecleziastică de Constantinopol. Misionarii occidentali au reluat inițiativa (...) influența germană a pătruns în Polonia, Boemia și Ungaria.”

(*Istoria universală. Evul Mediu*)

• Precizează, pe baza textului, centrul religios de care au depins slavii. Identifică-l pe harta din manualul digital.

C. „Doi frați de la Salonic, învățați și evlavioși, Chiril și Metodiu, inventaseră un alfabet care să se potrivească limbilor slave (...) limba *slavonă*. Acestuia i se va zice mai târziu *alfabetul chirilic* (...) E alfabetul cu care mai scriu și azi bulgarii, sârbii și rușii, și cu care am scris și noi până mai ieri, adică până la domnia lui Cuza-Vodă, domnul Unirii Principatelor, din 1859.”

(Neagu Djuvara ș.a., *Cum s-a născut poporul român*)

• Menționează, din sursă, un motiv pentru care alfabetul chirilic a fost adoptat de popoarele slave.

D. Navighează pe Internet în căutarea legendei Regelui Arthur. Scrie în 8–10 rânduri „Povestea regelui Arthur și a lui Merlin”.

Castelul Tintagel, unul dintre presupusele locuri ale legendarului Camelot.

Monumentul Sfinților Chiril și Metodiu, Bulgaria.

ȘTIATI CĂ?

✓ În limba greacă termenul *mănăstire* înseamnă *loc retras, izolat*? Când Benedict de Nursia a întemeiat mănăstirea Montecassino, a impus călugărilor să respecte regula „Roagă-te și muncește” (*Ora et labora*).

Iosif, Maria și Iisus muncind. Reprezentare pe vitraliul unei catedrale din Belgia.

✓ Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia deține o parte a *Evangheliarului de la Lorsch*, din Germania? Manuscrisul este cunoscut sub numele de *Codex Aureus*, deoarece este scris cu litere de aur.

Studiu de caz

Nume: Carol cel Mare

Data și locul nașterii: 2 aprilie 742 (?)

Decedat: 28 ianuarie 814, Aachen (Aix-la-Chapelle)

Tatăl: Pepin cel Scurt

Mama: Bertrada de Laon

Educație: a înființat Școala Palatină

Urmaș: Ludovic cel Pios

Nepot: Roland (modelul cavalerului medieval, *Cântecul lui Roland*)

Pasiuni: arta războiului, vânătoarea, înotul

Obiectiv: refacerea unității Imperiului Roman de Apus

Repere în timp: 481–511, domnia lui Clovis (Chlodovech); 496, creștinarea francilor; 732, Carol Martel îi înfrânge pe arabi la Poitiers; 751–768, domnia lui Pepin; 754, actul de donație către papalitate – nucleul statului papal; 768–814, regele Carol cel Mare (Charlemagne); 843, Tratatul de la Verdun consfințește divizarea Imperiului carolingian.

CREȘTINAREA FRANCILOR. CAROL CEL MARE

Clovis a cucerit provincia romană Galia și i-a unit pe franci într-un regat creștin puternic. Carol Martel a oprit înaintarea arabilor în Europa, iar fiul său, Pepin, a devenit primul rege din dinastia Carolingienilor. Pentru a obține sprijinul Bisericii, el a oferit Papei un teritoriu în centrul Italiei. Carol cel Mare a transformat regatul franc într-un imperiu creștin. Granițele statului se întindeau din nordul Spaniei până la Dunăre și din nordul Italiei până la Elba. A fost încoronat ca *împărat roman* pe 25 decembrie 800, la Roma, de către Papa Leon al III-lea, și a stabilit capitala imperiului la Aachen (Aix-La-Chapelle). Limba de comunicare a devenit latina, folosită în biserică și administrație. Carol a sprijinit cultura și a chemat la curtea sa mari învățați, filosofi și arhitecți. Alcuin de York a condus *Școala Palatină* și a reorganizat sistemul de învățământ din imperiu. Reformarea scrierii a permis copierea multor manuscrise antice. După moartea lui Carol, imperiul s-a divizat în trei regate: Franța, Germania și Italia.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „El cultiva cu pasiune artele liberale și arătându-le o profundă cinstire celor care le predau îi copleșea pe aceștia cu onoruri. Pentru studiul gramaticii, el a luat lecții cu diaconul Petru din Pisa (...). Pentru celelalte discipline, maestrul său a fost Alcuin, omul cel mai învățat din acele vremuri.”

(Eginhard, *Viața lui Carol cel Mare*)

1. Precizați, pe baza sursei, numele a doi învățați din timpul lui Carol cel Mare.

2. Descrieți, pe baza sursei și a informațiilor din lecție, atitudinea lui Carol față de învățatii vremii.

B. „După jurământul lui Leon III ce a fost făcut în basilica Sf. Petru, totul a fost organizat în ziua de Crăciun (...). Apoi, venerabilul și pașnicul pontif l-a încoronat cu propriile sale mâini cu acea foarte prețioasă coroană. (...) Apoi, sfântul prelat și pontif l-a uns pe Carol, cel mai bun dintre fiii săi, cu sfântul ulei chiar în ziua nașterii Stăpânului nostru Iisus Hristos.”

(Culegere de surse istorice.
Antichitatea. Lumea medievală)

1. Descrie, pe baza sursei B, ceremonia de încoronare a lui Carol cel Mare.

2. Identifică pe harta din manualul digital regatele formate după divizarea Imperiului carolingian.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Minuscula carolingiană este o scriere caligrafică? Inovația a constatat în trecerea de la scrierea romană cu majuscule la una cu litere mici, de mână.

Repere în timp: 330, întemeierea Constantinopolului; 527–565, domnia lui Iustinian; 1054, Marea Schismă; 1071, bizantinii înfrânți la Manzikert; 1204, cucerirea Constantinopolului de către cruciați; 1453, căderea Constantinopolului (turcii otomani).

IMPERIUL BIZANTIN

După căderea Romei, Imperiul Roman de Răsărit a mai durat aproape un mileniu. Prosperitatea s-a datorat rutelor comerciale, care legau Orientul de Occident, armatei și administrației. Împăratul se considera „moștenitorul” Imperiului Roman și stăpânul lumii creștine. Treptat, s-au impus limba și cultura greacă, fiind numit Imperiul Bizantin. Împăratul Iustinian a recucerit teritoriile romane din nordul Africii, Italia și sudul Spaniei. Capitala, Constantinopol, a devenit un oraș bogat, cu edificii impresionante. După moartea lui Iustinian, granițele au fost supuse atacurilor populațiilor migratoare (longobarzi, arabi, slavi, bulgari). Imperiul a renăscut sub împărații din dinastia Macedoneană,

Asediul Constantinopolului, pictură de la Mănăstirea Moldovița, 1537.

dar luptele pentru ocuparea tronului au slăbit capacitatea de apărare. Cucerirea și jefuirea Constantinopolului de către cruciați au dat o grea lovitură. Imperiul a fost restaurat, dar cu granițe reduse la teritoriile capitalei. Constantinopolul a fost ocupat de turcii otomani conduși de sultanul Mahomed al II-lea.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Orașul Constantinopol a fost așa de mult mărit prin grija sa [Constantin cel Mare], încât cea mai mare parte a urmașilor săi, care și-au avut acolo reședința, au strâns o populație foarte mare, alcătuită din oameni veniți de pretutindeni pentru a îmbrățișa ocupații militare, comerciale sau de altă natură.”

(Orașul medieval)

B. „Orașul Constantinopol domina imperiul. Bogat și aglomerat, oferea divertisment tuturor categoriilor de oameni. Marele stadion, Hipodromul, se putea compara cu Colosseumul din Roma. (...) În provinciile rurale din jurul Constantinopolului, țăranii și meșteșugarii, deveniți soldați la nevoie, creșteau recoltele și făceau comerț – cu măsline, vin și aur lucrat cu măiestrie.”

(Istoria Lumii)

1. Precizează două avantaje ale așezării orașului Constantinopol.
2. Menționează două activități ale populației precizate în surse.

Studiu de caz

Nume: Flavius Petrus Sabbatius Justinianus

Anul și locul nașterii:

482, Tauresium

Decedat: 11 noiembrie 565, Constantinopol

Soție: Teodora

Obiectiv: refacerea unității Imperiului Roman

Realizări: Codul lui Iustinian (prima culegere de scrieri juridice), Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol (537), Biserica San Vitale din Ravenna (547)

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Orașul Constantinopol a fost întemeiat pe ruinele vechii colonii grecești, Byzantion?

✓ „Focul grecesc” era arma secretă a flotei bizantine? (Un lichid inflamabil folosit ca aruncător de flăcări.)

Statuia eroului Roland,
pe un timbru german.

Viata cotidiană în Evul Mediu

Cântecul lui Roland

Armata franceză a fost atacată în trecătoarea Roncevaux, din Munții Pirinei. Roland a căzut în luptă, apărându-și seniorul. A devenit erou al unui poem care povestește faptele de arme ale lui Carol cel Mare și ale cavalerilor săi.

Feudalismul – libertate și dependență. În Apusul Europei, declinul economic, războaiele și amenințarea invaziilor au dus la apariția feudalismului. Sistemul s-a întemeiat pe relații de dependență, bazate pe proprietatea asupra pământului – *feud*. Cel care acorda feudul se numea – *senior*, iar cel care îl primea – *vasal*. Între cei doi se stabileau obligații reciproce. Regele era stăpânul întregului teritoriu și senior suprem, acorda feude reprezentanților bisericii și nobililor în schimbul sprijinului militar. Feudalii au beneficiat de privilegii, printre care dreptul de a controla viața oamenilor de pe domeniile lor. Societatea medievală a fost organizată în trei ordine: 1. clerul, 2. nobilii și cavalerii, 3. țăranii și locuitorii orașelor.

Economie și tehnologie. Producția agricolă a crescut prin mărirea suprafețelor și îmbunătățirea tehnicilor de lucru: rotația culturilor, plugul greu cu roți, îngrășăminte naturale. Oamenii creșteau animale pentru lucrările agricole, alimentație și materia primă folosită în diverse meșteșuguri. Sistemul de înhămare a animalelor de tracțiune și potcoava de fier au dus la creșterea producției și a schimbului de mărfuri.

Viața cotidiană. Viața oamenilor a depins de mediu și s-a diferențiat în funcție de poziția ocupată în societate. Perioadele de dezvoltare economică au fost întrerupte de războaie, foamete și boli. Așezările au luat naștere în preajma terenurilor agricole și a bisericii. Familiile erau numeroase, hrana zilnică fiind pâinea, legumele și peștele.

Alimente de bază preparate de țăranii medievali.

DE REȚINUT!

a. În vârful piramidei feudale se afla regele (împăratul), toți feudalii (clerul, nobilii, cavalerii) fiind vasalii acestuia.

b. Invențiile tehnice au dus la creșterea producției și dezvoltarea comerțului.

c. Războaiele, foametea și bolile au influențat viața oamenilor.

VOCABULAR

Cler = din greacă, *klerikos* – om al bisericii; totalitatea preoților.

Investitură = act prin care cineva primește un drept, o demnitate, o autoritate.

Privilegii = avantaj, favoare, scutire de obligații.

Rentă feudală = obligațiile țăranilor dependenți față de stăpânii moșiei (muncă, produse, bani).

Senior = stăpânul unui domeniu feudal, asupra căruia își exercită autoritatea.

Suzeran = dreptul seniorului asupra vasalilor săi.

Vasal = cel care datora fidelitate și avea obligații față de suveran, în schimbul unui beneficiu.

ACTIVITĂȚI

A. „Au făcut *omagiul* astfel: Contele l-a întrebat dacă vrea să devină omul lui întru totul și acesta a răspuns «vreau», apoi și-a pus mâinile împreunate în cele ale comitelui (...). În al doilea rând, cel ce făcuse omagiu a jurat *credință* (...) Apoi, comitele le-a dat *investiturile* tuturor celor care îi prestaseră omagiu, îi promisese ră credință și de asemenea îi făcuseră jurământ.”

(Cronicarul Galbert de Bruges)

- Descrie etapele ceremoniei de investitură, după următorul plan:
 - a. comportamentul seniorului;
 - b. comportamentul vasalului.

Moară de vânt.

Moara de apă și moara de vânt au fost folosite și în prelucrarea resurselor naturale: sare, piatra de construcție, fier.

Structura societății medievale.

Calendar medieval.

Omul medieval nu înțelegea viața în afara bisericii creștine. Calendarul era fixat în funcție de marile sărbători religioase și de ritmul activităților agricole.

B. „Casa lui Dumnezeu, pe care oamenii o cred una, este deci împărțită în trei: *unii se roagă, alții se luptă, alții, în sfârșit, muncesc*. Aceste trei părți care coexistă nu suferă să fie despărțite: slujbele aduse de una sunt condiția împlinirii celorlalte două.”

(episcopul Adalbert din Laon)

1. Precizează, pe baza sursei B, cele trei stări din societatea medievală. Explică motivul pentru care nu puteau fi despărțite.
2. Identifică-le în schema de mai sus.

C. „Ciurma a fost de-a lungul secolelor una din cele mai teribile epidemii ale omenirii. (...) Deseori ciurma a fost precedată, așa cum s-a întâmplat în 1348, de furtuni, recolte proaste și crize alimentare, ca urmare a perioadelor de ploaie. (...) Între 1347 și 1351 au murit între 75 și 80 de milioane de europeni, aproximativ o treime din populația continentului.”

(Klaus Bergdolt, *Ciurma. Istoria morții negre*)

- Pe baza sursei C și a informațiilor găsite în biblioteca școlii, prezintă:
 - a. modul de manifestare a epidemiei de ciurmă;
 - b. legătura dintre condițiile de viață din Evul Mediu și ciurmă.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Invenția scăriței de la șă și forma șei au dus la creșterea rolului cavalerilor medievali? Aceste invenții au ajutat călăreții să își mențină stabilitatea în timpul luptelor.

Studiu de caz

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Termenul *castel* este derivat din cuvântul latin *castellum* și înseamnă cetate, fortăreață?

✓ Cel mai vechi castel medieval din lume este *Krak des Chevaliers*? A fost construit de cruciați în Siria, în anul 1150.

✓ Castelul *Mont Saint-Michel* a fost înălțat pe o stâncă din Marea Mânecii? În timpul fluxului, marea acoperă calea de acces, iar când se retrage iese de sub apă.

✓ Cel mai vechi castel european locuit este *Windsor*? Are peste 900 de ani și este una dintre reședințele reginei Angliei, Elisabeta a II-a.

Turnul medieval seamănă cu piesa de șah ce poartă același nume.

Structura unui castel

- a. donjon (turn)
- b. curte interioară (cu diverse construcții anexe)
- c. poartă de fier
- d. pod mobil
- e. turnuri de apărare
- f. șanț cu apă
- g. ziduri de piatră
- h. capelă

DOMENIUL FEUDAL

Un **domeniu feudal** cuprindea castelul, pământurile seniorului (terenuri arabile, vii, mori, iazuri, pășuni, păduri) și gospodăriile țărănești. Terenurile erau lucrate de slujitorii castelului și de țăranii dependenți, care primeau de la stăpânul domeniului loturi de teren cu drept de folosință, pentru care aveau obligații în produse și bani.

Castelul era simbolul puterii și bogăției unui senior. Construit la început pentru a controla teritoriul cucerit, mai târziu a devenit centrul domeniului feudal și loc de refugiu în caz de pericol. Putea fi ridicat pe o înălțime sau înconjurat de un șanț cu apă, pentru a rezista asediilor. Soldații supravegheau din turnurile de apărare împrejurimile, podul mobil și poarta de intrare. Donjonul a servit ca locuință pentru nobil și familia sa. Aici erau camerele de dormit, biblioteca, săli pentru ceremonii, iar la parter bucătăria. În curtea interioară se găseau locuințele slujitorilor, ateliere, hambare, depozitul de arme, grădina de legume și grajdurile pentru animale.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A.

□ Ruinele Castelului Goodrich, Marea Britanie.

□ Castelul Mont Saint-Michel, Franța.

B.

□ Cetatea Făgăraș, România.

□ Cetatea Râșnov, România.

• Menționează categoriile în care se încadrează cele patru cetăți, notând cu 1 cetatea ridicată pe înălțime și cu 2 cetatea cu șanț de apă.

ORAȘUL MEDIEVAL: SPAȚIU AL LIBERTĂȚII

Orașul – spațiu al libertății. Creșterea populației, inovațiile tehnice au stimulat producția meșteșugărească și schimbul de mărfuri. Unele orașe antice au devenit centre administrative și religioase. Noi așezări urbane (*burguri*) au fost întemeiate la intersecția drumurilor comerciale, pe cursul râurilor sau pe malul mărilor. Deseori, se aflau în apropierea castelului unui senior, care le oferea protecție. Centrul orașului era dominat de piață și catedrală. Meșteșugarii și negustorii au format majoritatea locuitorilor, fiind organizați pe străzi și asociații cu interese comune. Meșteșugarii s-au organizat în bresle, iar negustorii în ghilde. Cu timpul, au obținut de la seniori dreptul de a avea propriile reguli privind schimbul de mărfuri, producția meșteșugărească și organizarea apărării.

Orașele italiene și orașele germane. Orașele italiene și germane s-au administrat singure și s-au îmbogățit din comerț, producția de textile și afaceri bancare. Ele au format alianțe cu scopul protejării intereselor economice. Orașele italiene au controlat schimbul de mărfuri din Orient către Occident. *Hansa* a reunit orașele germane, care făceau negoț cu Anglia și nordul Europei, prin Marea Baltică. Progresul economic a favorizat un nou mod de viață, dezvoltarea învățământului și a culturii.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A.

1. Localizează pe harta din manualul digital trei orașe italiene care au controlat schimbul de mărfuri către Orient.
2. Localizează pe harta din manualul digital trei orașe germane care făceau parte din Hansa.
3. Precizează un factor care a favorizat dezvoltarea economică a acestor orașe.

B. „Drept urmare, pentru nevoile oamenilor din fortăreață au început să sosească (...) negustori, adică vânzători de mărfuri scumpe, apoi cârciumari, apoi hangii pentru hrana și găzduirea celor care aveau treburi cu seniorul. (...) Expresia lor era: «Să mergem la pod!». Locuitorii sporiră într-atât, încât a luat naștere un oraș de seamă, care până astăzi păstrează numele său în grai popular de pod, căci *brugge* în seamnă pod în grai popular.”

(*Orașul medieval. Culegere de texte*)

1. Menționează, pe baza sursei, doi factori care au favorizat formarea orașului Bruges.
2. Explică modul în care a fost dat numele orașului.

Studiu de caz

Orașul medieval Hamburg – „Veneția Nordului”, Germania. Are mai multe poduri decât Veneția, Amsterdam și Londra la un loc.

? ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Una din îndatoririle orașenilor era apărarea orașului? Fiecare locuitor era dator să aibă un echipament format din coif, lance și platoșă.
- ✓ Sighișoara este unul dintre cele mai bine păstrate orașe medievale din Europa?

a B VOCABULAR

Breaslă = asociație de meșteșugari, care practicau aceeași meserie, creată cu scopul apărării intereselor comune.

Burg = așezare întărită, oraș medieval (*burghez* a desemnat, inițial, locuitorul unui oraș medieval).

Ghildă = asociație formată din negustori.

Liga hanseatică (*Hansa*) = uniune comercială și politică a orașelor germane de la Marea Baltică și Marea Nordului.

Studiu de caz

Echipamentul cavalerului:

sabie, scut, coif, acoperitoare pentru gât, pieptar, armură pentru mână, apărătoare pentru picioare.

ȘTIAȚI CĂ?

- ✓ Obiceiul salutului militar are originea în Evul Mediu? Pentru a fi recunoscuți și a saluta regii, cavalerii ridicau vizorul armurii.
- ✓ Legenda istorică despre iubirea lui Sir Lancelot și a frumoasei Guinevere este exprimarea artistică a datoriei pe care o avea cavalerul față de regina sa?

Guinevere și Lancelot.
Timbru, Mare Britanie.

CAVALERISM ȘI ONOARE

Cavalerii erau luptători instruiți de la vârsta de 7 ani în arta războiului. Dacă noblețea se căpăta prin naștere, a fi cavaler însemna o lungă perioadă de pregătire. **Pajul** învăța regulile vieții de la curte, să călărească și să mânuiască arme simple. **Scutierul** deprindea meșteșugul armelor cavalești (spada, lancea, scutul, buzduganul) și arta stăpânirii calului de luptă (*destrier*). La împlinirea vârstei de 21 ani, printr-o ceremonie solemnă, tânărul primea de la senior spada. **Codul cavalerilor** cuprindea reguli de comportament în luptă și în societate. Printre cele mai apreciate virtuți s-au numărat onoarea, curajul, împărțirea dreptății, respectul față de femei. Echipamentul de luptă, caii și armura erau costisitoare, iar participarea în turnir reprezenta și o sursă de câștig.

Scenă de turnir,
reconstituire.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Un cavaler este nevoit adesea să postească, să bea puțin, să nu fie răsplătit pe măsură, să se trezească devreme; are adesea cai proști și nu îi este deloc ușor pe câmpul de luptă.”

(Sir Geoffroi de Charny, *Cartea cavalerilor*, 1350)

- Precizează, pe baza sursei, două aspecte din viața unui cavaler.

B. „Și nimenea pe vremea aceea n-ar fi fost atât de îndrăzneț încât să încalce pe cal înainte de a fi intrat în rândurile cavalerilor. (...) Li se cerea să fie buni cu toată lumea, în afară de ticăloși, milostivi față de cei bolnavi, gata să-i apere pe cei nevoiași și să-i dea în vileag pe tâlhari și ucigași, buni judecători, fără ură și fără părtinire.”

(Jacques Boulenger, *Romanele Mesei Rotunde*)

1. Enumeră, pe baza sursei B, două calități cerute cavalerilor.
2. Asociază calitățile identificate cu norme de comportament din zilele noastre.

Studiu de caz

Repere în timp: 1078, ocuparea Ierusalimului de către turcii selgiucizi (musulmani); 1095, papa Urban II îndeamnă la cruciadă; 1187, Saladin recucerește Ierusalimul; 1202, papa Inocențiu III lansează a patra cruciadă; 1291, recucerirea portului Acra de către musulmani.

CRUCIADELE

Sub pretextul eliberării *Țării Sfinte*, care fusese ocupată de turcii selgiucizi, la chemarea Papei s-au mobilizat mulți credincioși. Pe lângă motivația religioasă, cruciadele au avut cauze demografice (creșterea populației), politice și economice. Nobilii au dorit să obțină noi domenii, negustorii controlul comerțului cu mirodenii din Mediterana, țărâni o viață mai bună, iar cavalerii faimă și avere. Papalitatea a urmărit refacerea unității Bisericii creștine sub controlul său. Între secolele al XI-lea și al XIII-lea au fost organizate opt cruciade, primele patru fiind mai însemnate. Scopul lor nu a fost atins. Statele creștine întemeiate în Orient au fost recucerite de musulmani. Jefeirea și cucerirea Constantinopolului au dus la ruptura definitivă a unității creștine. Cu toate acestea, între Orient și Occident s-au intensificat schimburile comerciale. Europeanii au intrat în contact cu știința și civilizația islamică.

Fortăreața medievală Krak des Chevaliers – Cetatea Cavalerilor Ospitalieri, Siria.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A. „Au fost construite două mari ordine religioase militare: cel al Ospitalierilor, oamenii aceluia spital pe care creștinii l-au deschis la Ierusalim pentru îngrijirea pelerinilor bolnavi, și cel al Templierilor (...) cu scopul de a supraveghea drumurile. Și unul și celălalt, dar mai ales al doilea, au primit în rândurile lor călugări-soldăți de toate națiile, luptători excelenți, dar și excelenți bancheri, care vor acumula bogății imense, putere și glorie.”

(Jean-Paul Roux, *Istoria războiului dintre Islam și Creștinătate*)

• Precizează, pe baza sursei A, scopul pentru care a fost înființat fiecare dintre cele două ordine militare și religioase.

B. „Pelerini și negustori au adus din Asia Mică și Pământul Sfânt gustul pentru stofe și obiecte prețioase, practica unor noi culturi (orez, bumbac, fructe exotice) și cunoașterea unor noi tehnici: cârma, busola, numerația (...) gustul luxului, al hainelor scumpe, al vieții ușoare luând locul austerității și durității existenței feudale.”

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

• Explică, în 6-8 rânduri, modul în care a fost influențată viața europeanilor de cruciade. Urmărește harta din manualul digital.

? ȘTIAȚI CĂ?

✓ În 1212 a început o „cruciadă a copiilor”, un eveniment care îmbină detalii reale cu legende? Ei propovăduiau creștinarea musulmanilor prin metode pașnice.

Cavaleri cruciați din Ordinul Ospitalierilor, reconstituire.

Cavaler templier cu armură completă, reconstituire.

aB VOCABULAR

Cruciadă = nume dat expedițiilor militare organizate de creștinii occidentali împotriva musulmanilor pentru eliberarea Ierusalimului. Participanții s-au numit cruciați, deoarece aveau pe haine semnul crucii.

Studiu de caz

CATEDRALE ȘI UNIVERSITĂȚI

Biserica romanică
din Cetatea Cislădioara.

Catedrala din Köln (Cologne), una
dintre cele mai frumoase catedrale
gotice din Europa.

Catedralele. La început, bisericile au fost locuri de rugăciune și adăposturi în caz de primejdie. Zidurile erau groase, ferestrele mici, iar bolta amintea de vechile construcții romane. Din secolul al XII-lea, orașele s-au întrecut în a construi catedrale. Noile edificii au turle ascuțite, bolți suprapuse, ferestre cu vitralii prin care pătrunde lumina. Decorațiile prezintă povești biblice, cu rol educativ.

Universitățile. Universitățile au apărut în marile orașe, în secolele al XI-lea și al XII-lea. Inițial, materiile predate au fost teologia, filosofia și matematica. Treptat, s-au introdus medicina, astronomia și științele juridice. Predarea era orală, iar cursurile s-au bazat pe textele autorilor antici. Examenenele erau organizate ca dezbateri. Universitățile au atras studenți de pretutindeni. Cei care doreau să studieze filosofia sau teologia mergeau la Paris, iar pentru medicină la Salerno și Montpellier. Universitatea din Oxford era renumită pentru matematică și astronomie, iar cea din Bologna pentru științele juridice.

1. Stilul romanic = stil arhitectural caracterizat prin *bolta semi-circulară*, *contraforți masivi* (stâlpi de susținere), *portal* (deasupra intrării).

2. Stilul gotic = stil arhitectural, având ca elemente distincte *ogiva* (arcul frânt), *arcul butant* (de susținere), *fleșa* (turn ascuțit), *rozasa* (fereastră circulară de mari dimensiuni), *vitraliu* (bucăți de sticlă colorată).

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

A.

1. Identifică pe harta din manualul digital când și unde a apărut prima universitate din spațiul românesc. Dar prima din Europa?

2. Studiază harta cu atenție. Scrie pe coloane separate câte două universități pentru fiecare culoare marcată.

B. „În ce privește Facultatea de Arte, care constituie temeiul celorlalte hotărâmi: ca aspiranții la bacalaureat și la licență să fie obligați să poarte, când se duc la școală, robă pentru cursuri (...) ca învățăceii ce asistă la cursurile numitei Facultăți să se așeze pe pământ în fața dascălilor lor, și nu pe bănci sau scaune (...) pentru ca tinerii să fie feriți de orice prilej de vanitate [ambii].”

(Reforma Regulamentului de funcționare a Universității din Paris, 1366)

1. Menționează două dintre regulile Universității din Paris.

2. Compară normele din sursă cu regulile existente în clasa ta.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Termenul catedrală vine din latină (*cathedra*) și înseamnă *tron, scaun episcopal*?

✓ În spațiul românesc, cea mai veche construcție în *stil romanic* este Biserica Sf. Mihail din Cislădioara? Biserica Neagră din Brașov și Sf. Mihail din Cluj sunt cele mai cunoscute catedrale în *stil gotic*?

Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

Fecioara din Orléans

La 13 ani, Ioana d'Arc a început să audă „vocea lui Dumnezeu”, care i-a cerut să meargă în ajutorul regelui Franței, Carol al VII-lea. Fiind convinsă că misiunea ei este de a elibera Franța de sub ocupația Angliei, a insuflat încredere soldaților, luptând alături de ei. A fost arestată și condamnată la moarte prin ardere pe rug, 1431.

Statuia ecvestră a
Ioanei d'Arc, Orléans.

Franța și Anglia. Între secolele al XI-lea și al XV-lea, în unele state din apusul Europei a avut loc procesul de unificare teritorială. Monarhia a limitat puterea marilor seniori (nobili, Biserică). Regii Franței, Filip al II-lea August și Filip al IV-lea cel Frumos au consolidat autoritatea și au mărit domeniul regal. Reprezentanții orașelor au sprijinit monarhia și au făcut parte din *Adunarea Stărilor Generale*. În anul 1066, Wilhelm, ducele Normandiei a cucerit Anglia și a supus nobilii englezi. Henric II Plantagenet a continuat politica de centralizare și a mărit domeniul regal deținut în Franța. Puterea monarhiei a slăbit sub urmașii săi. În 1215, regele Ioan Fără de Țară a recunoscut vechile drepturi ale clerului, nobilimii și orașenilor bogați. Reprezentanții acestora au format *Parlamentul*.

Războiul de 100 de ani. Rivalitatea dintre Franța și Anglia a dus la declanșarea Războiului de 100 de ani. Cauzele conflictului au fost competiția economică și pretențiile regilor Angliei la tronul Franței. În 1429, orașul Orléans a fost eliberat de soldații francezi conduși de Ioana d'Arc.

Englezii au fost obligați să părăsească Franța, păstrând doar orașul Calais.

Imperiul Romano-German. Otto I al Germaniei a urmărit refacerea unității Imperiului Roman. În 962 a fost încoronat împărat la Roma, statul creat numindu-se Sfântul Imperiu Roman de Neam German. Lupta dintre papalitate și împărații germani a dus la creșterea puterii principilor, care au obținut dreptul de a alege împăratul. Orașele germane nu i-au susținut pe împărați să unifice teritoriul, fiind interesate de comerțul extern.

Domul (Catedrala) din Magdeburg, Germania, întemeiată de Otto I.

DE REȚINUT!

a. Centralizarea politică a fost favorizată de reducerea importanței domeniului feudal, dezvoltarea orașelor și dotarea armatelor regale cu arme de foc.

b. Unificarea și centralizarea politică au impus autoritatea monarhului, legi și instituții unice pe întreg teritoriul statului.

c. Războiul de 100 de ani (1337–1453) a fost un lung conflict purtat între monarhia franceză și monarhia engleză.

VOCABULAR

Centralizare politică = procesul de limitare a puterii feudalilor în favoarea monarhului.

Adunarea de stări = instituție medievală, care cuprindea reprezentanții celor trei stări (clerul, nobilimea, orașenii bogați). A purtat nume diferite de la o țară la alta (Adunarea Stărilor Generale, Parlament).

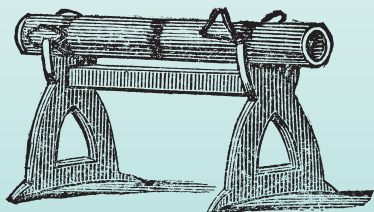

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Împărțirea în două camere a Parlamentului englez datează din 1265?

✓ Războiul de 100 de ani a avut și lungi perioade de pace?

✓ În timpul Războiului de 100 de ani a fost folosit pentru prima dată praful de pușcă în scopuri militare? Tunul era alimentat cu praf de pușcă, introdus cu ajutorul unei săgeți din fier.

Cronica Războiului de 100 de ani:

1346, victoria englezilor la Crecy

1347, englezii ocupă orașul Calais

1415, victoria englezilor la Azin-court

1429, Ioana d'Arc eliberează orașul Orléans

1453, victoria francezilor la Castillon. Sfârșitul războiului.

Bătălia de la Crecy:
Edward III îl învinge pe Philip VI.

ACTIVITĂȚI

A. „Către 1500, harta politică a Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană era complexă, un mozaic de teritorii dinastice și ecleziastice, cu orașe libere imperiale și castele ale cavalerilor imperiali independenți (...). Aceste teritorii erau supravegheate de împărat.”

(Mary Fulbrook, *O scurtă istorie a Germaniei*)

B. „Lunga domnie a lui Filip II [August] este marcată și de o întărire a puterii regale. Din ce în ce mai mult, suveranul caută să-și mărească autoritatea asupra vasalilor și să limiteze influența marilor feudali. El se sprijină pe burghezia orașelor, favorizând mișcarea de eliberare urbană și obținând, în schimb, bani și soldați pentru armata sa.”

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

• Stabilește, pe baza surselor A și B, o asemănare și o deosebire privind modul de organizare a celor două state.

C. Europa apuseană în secolul al XIII-lea.

1. Identifică pe hartă Regatele Franței și Angliei, precum și Imperiul Romano-German.

2. Numește statele care s-au confruntat în Războiul de 100 de ani.

Repere în timp: 1330, Basarab I a întemeiat statul independent Țara Românească; 1359, Bogdan I a întemeiat statul medieval Moldova; 1386–1418, domnia lui Mircea cel Bătrân; 1457–1504, domnia lui Ștefan cel Mare.

LUMEA ROMÂNEASCĂ ȘI STATELE MEDIEVALE ÎN SECOLELE XIV-XV. TÂRGOVIȘTE ȘI SUCEAVA

Formarea statelor medievale românești s-a realizat prin unificarea micilor formațiuni politice (cnezate, voievodate, „țări”) sub o conducere unică. Curtea domnească era locul din care domnii conduceau țara, ajutați de mitropolit și boieri. Cetatea de scaun a Țării Românești a fost stabilită de Mircea cel Bătrân la **Târgoviște**. Orașul era situat într-o poziție avantajoasă, fiind străbătut de drumul comercial care a legat orașele de la Dunăre cu Transilvania. Sub urmașii săi, s-au ridicat zidurile de apărare, case și biserici. Principala reședință domnească a Moldovei a fost **Suceava**. Construită în timpul lui Petru I Mușat, curtea a fost refăcută în timpul lui Ștefan cel Mare. El a sporit capacitatea de rezistență a fortificațiilor exterioare, iar șanțul cu apă a fost extins. Între zidurile puternice se aflau capela, locuința domnească, depozitele de alimente și muniții.

Ruinele curții domnești de la
Târgoviște.

Ruinele curții domnești de la
Suceava.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

1. Realizează câte o fișă de personalitate pentru Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare, după următorul plan:
 - a. țara în care a domnit
 - b. perioada domniei
 - c. două bătălii
 - d. două biserici ctitorite
 - e. o operă literară în care este reflectată personalitatea domnului.
2. Elaborează un pliant de prezentare pentru unul dintre orașele Suceava și Târgoviște, după următoarea structură:
 - a. anul întemeierii
 - b. date privind așezarea geografică
 - c. perioada în care a fost reședință domnească
 - d. imagini ale unor construcții din secolele XIV-XV
 - e. menționarea principalelor obiective turistice și programul de vizitare.

Studiu de caz

Mircea cel Bătrân, domnul Țării
Românești (1386–1418).

Ștefan cel Mare, domnul Moldovei
(1457–1504).

VOCABULAR

Cnezat = uniune de sate, condusă de un cneaz.

Domn = stăpânul întregii țări și al supușilor (din latină: *dominus*); Domnia a fost instituția centrală a Țării Românești și a Moldovei.

Mitropolie = instituția centrală a Bisericii ortodoxe în Țările Române, condusă de un mitropolit.

Voievodat = uniune de cnezate, condusă de un voievod, cu atribuții militare.

Studiu de caz

DIVERSITATE CULTURALĂ ÎN LUMEA ROMÂNEASCĂ: BRAȘOV ȘI CLUJ

Între secolul al XI-lea și al XIII-lea, teritoriul Transilvaniei a fost cucerit de Regatul Ungariei și organizat ca voievodat. Pentru consolidarea stăpânirii, regii maghiari au colonizat aici pe sași și secuși, încercând impunerea catolicismului în zonele locuite de români. Înruși cu maghiarii, secușii au avut în special atribuții militare, apărând granițele sud-estice ale statului. Sașii erau de neam germanic și au avut un rol deosebit în susținerea comerțului și în dezvoltarea orașelor. Ei s-au bucurat de privilegii și depindeau direct de regalitatea maghiară. Primind statutul de *orașe libere regești*, Brașov și Cluj au devenit centre meșteșugărești și comerciale importante. Au beneficiat de scutiri de taxe pentru mărfurile vândute, au avut dreptul la o conducere proprie și la ridicarea de fortificații pentru apărare. În Cluj au existat în jur de 20 de turnuri, întreținute și apărute de breslele meșteșugarilor (Bastionul Croitorilor, Bastionul Pantofarilor, Turnul Lăcătușilor). Brașov a fost centrul schimbului de produse între Orient și Occident, având strânse legături cu Țara Românească și Moldova.

ȘTIAȚI CĂ?

✓ Prima mențiune documentară a Clujului datează din anul 1173, sub numele de Clus (latină: „închis între dealuri”)?

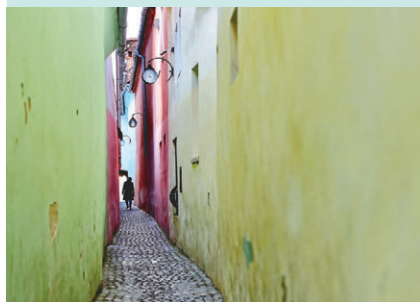
Turnul Croitorilor, Brașov.

✓ Denumirea orașului Cluj în limba germană este *Klausenburg*, iar în maghiară, *Kolozsvár*?

✓ Denumirea orașului Brașov în limba germană a fost *Corona*, apoi *Kronstadt*, iar în maghiară este *Brasso*?

✓ Cel mai vechi edificiu din Brașov este Biserica Sfântul Bartolomeu, ridicată de Cavalerii Teutoni în secolul al XIII-lea?

✓ *Strada Sforii* este o curiozitate a orașului Brașov? Se spune că ar fi cea mai îngustă stradă din Europa.

Strada Sforii, Brașov.

CITEȘTE ȘI APLICĂ:

Orașul Cluj, vedere de ansamblu.

Orașul Brașov, vedere aeriană.

1. Descrie orașele Brașov și Cluj în Evul Mediu, utilizând cuvintele-cheie din listă: *zidurile cetății*, *străzi înguste*, *străzi întortocheate*, *turnuri*, *catedrale*, *piața de mărfuri*.

2. Navighează pe site-urile oficiale ale primăriilor orașelor Cluj și Brașov pentru a prezenta fiecare oraș, după următorul plan:

- așezarea geografică
- explicarea provenienței denumirii orașului
- denumirea orașului în limba maghiară și în limba germană
- două evenimente importante din istoria orașului
- date despre locuitorii actuali ai orașului
- o sărbătoare comună și o sărbătoare specifică fiecărei comunități etnice.

Evaluare

A. Analizează imaginea de mai jos și completează tabelul:

Sursa	Prim-plan	Fundal
	Personaje	Personaje
	Acțiuni	Acțiuni
	Obiecte și simboluri	Obiecte și simboluri

Tapiseria de la Bayeux este o pânză brodată, de cca 70 m, care descrie evenimentele din timpul cuceririi Angliei de către ducele Normandiei, Wilhelm. Mai este cunoscută ca „Pânza Cuceritorului”.

B. Realizați corespondența dintre cele două coloane:

a. Carol cel Mare	A. Sfânta Sofia
b. Iustinian	B. procesul de centralizare
c. Ioan fără de Țară	C. cruciadă
d. Filip IV cel Frumos	D. Școala Palatină
e. Otto I cel Mare	E. <i>Magna Charta Libertatum</i>
f. Papa Inocențiu al III-lea	F. împărat german

Joc medieval de table, Anglia.

C. „Existau aceleași jocuri: arșice, bile, șotron, țintar, de-a v-ați ascunselea, jocuri cu mingea și balonul. (Mingile erau bucăți de cârpă sau de piele de animal umplute cu lână sau cu păr de cal din coadă sau din coamă.) Fetițele aveau păpuși sculptate din lemn, pictate și chiar cu articulații, din piele sau din țesături.”

(Geneviève D'Haucourt, *Viața în Evul Mediu*)

• Compară jocurile precizate în sursa de mai sus cu jocurile practicate astăzi. Menționează două asemănări și două deosebiri.

D. Imaginează-ți că ești cavaler medieval și participi la un turnir. Scrie o poveste legată de această experiență, având în vedere:

a. precizarea costumației și a armelor utilizate; b. menționarea locului desfășurării turnirului; c. descrierea celorlalți participanți; d. motivația participării; e. rezultatul întrecerii.

E. Încercuiește varianta corectă de răspuns pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos:

1. Întemeietorul Țării Românești a fost:	2. Orașul Suceava a fost capitala statului medieval:	3. În secolele XI-XIII, Transilvania a fost cucerită de:
a) Basarab I	a) Țara Românească	a) Regatul Franței
b) Mircea cel Bătrân	b) Moldova	b) Regatul Angliei
c) Bogdan I	c) Transilvania	c) Regatul Ungariei

F. Asociază datele din coloana **A** cu evenimentele istorice din coloana **B**:

A	B
800	începutul cruciadelor
1054	cucerirea Constantinopolului de către turci
1453	Marea Schismă
1096	încoronarea lui Carol cel Mare

Recapitulare finală

I. IZVOARE ISTORICE

SURSE PRIMARE	SURSE SECUNDARE	SURSE ORALE
• unelte, vase, podoabe, urme de locuire • coduri de legi, acte oficiale hărți, fotografii	• texte istorice, rapoarte, articole din reviste și ziare, enciclopedii, jurnale interne	• legende, mituri, povești, cântece transmise din generație în generație • mărturii și memorii ale unor persoane martore sau implicate în evenimente istorice

II. PREISTORIA

Perioadă istorică	Tipuri umane	Economie	Societate	Artă și credințe religioase
Paleolitic = epoca veche a pietrei	<i>Homo habilis</i> , <i>Homo erectus</i> , <i>Homo sapiens</i>	➤ unelte și arme din piatră cioplită ➤ vânătoarea și culesul ➤ omul descoperă focul	➤ comunități mici (ceata, ginta) ➤ apariția limbajului	➤ picturi rupestre
Neolitic = epoca nouă a pietrei	<i>Homo sapiens</i>	➤ unelte și arme din piatră șlefuită și perforată ➤ agricultura, creșterea animalelor, meșteșuguri casnice (olăritul, torsul și țesutul)	➤ comunități sedentare (tribul, uniuni de triburi)	➤ primele credințe religioase – cultul fertilității ➤ monumente megalitice
Epoca metalelor	<i>Homo sapiens sapiens</i>	➤ unelte, arme din bronz și fier ➤ schimbul de produse: moneda	➤ aristocrație și producătorii de bunuri	➤ cultul soarelui ➤ politeism

III. ANTICHITATEA

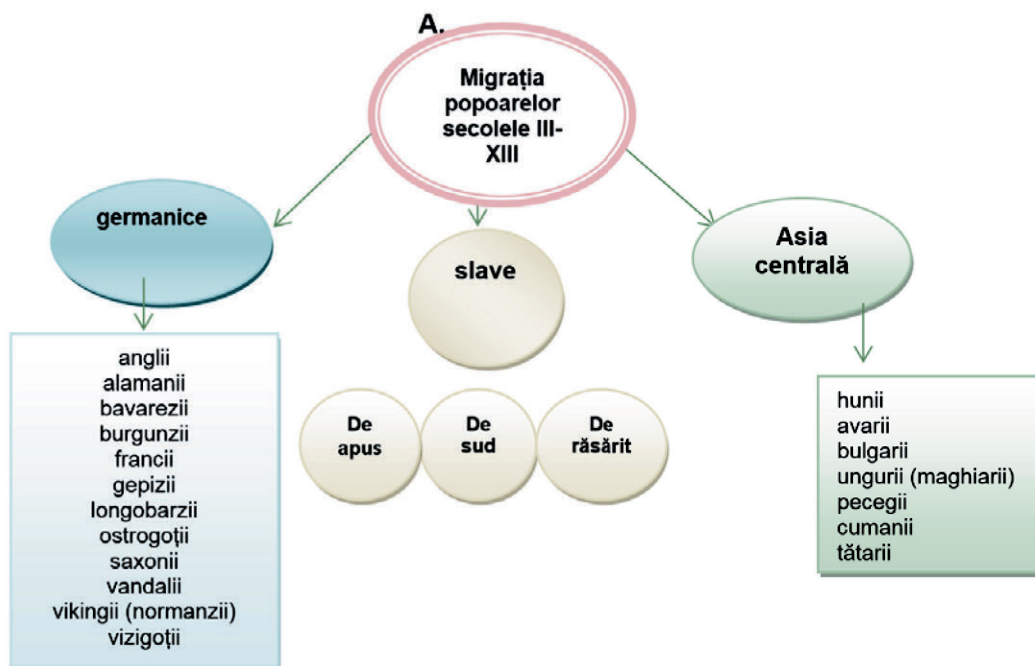
Popoare	Așezare geografică	Mod de guvernare	Cultură și tehnologie	Credințe
sumerieni akkadieni asirieni	➤ valea fertilă a fluviilor Tigru și Eufrat	➤ orașe-stat, imperii ➤ societate ierarhizată	➤ canale pentru irigații, roata, plugul, primul sistem de scriere	➤ politeism ➤ templul: ziggurat
egipteni	➤ fluviul Nilul	➤ unificarea Egiptului de către faraonul Menes	➤ calendar, astronomie, medicină ➤ scrierea hieroglifică	➤ politeism ➤ credința în viața după moarte
fenicienii	➤ litoralul de răsărit al Mării Mediterane	➤ orașe-stat: Tyr, Sidon, Byblos	➤ arta vopsitului stofelor, purpura, pergamamentul, alfabetul	➤ politeism

Popoare	Așezare geografică	Mod de guvernare	Cultură și tehnologie	Credințe
indienii	prima civilizație în valea Indului	➤ influențat de budism, regele Asoka a condus înțelept	➤ au inventat numărul zero, cifrele și sistemul zecimal	➤ hinduismul ➤ budismul a propovăduit calea de mijloc
chinezii	primii fermieri în văile fluviilor Galben și Albastru	➤ „mandatul cerului” învestea pe împărat cu autoritate	➤ arta turnării bronzului, hârtia, mătasea, busola, praful de pușcă	➤ cultul strămoșilor
grecii	➤ Europa: sudul Peninsulei Balcanice, insulele din Marea Mediterană și Marea Egee, țărmurile Asiei Mici	➤ orașe-stat ➤ monarhie (Sparta), democrație limitată (Atena) ➤ Imperiul Macedonean (Alexandru Macedon)	➤ poemele homerice: teatrul, filosofia, istoria, geografia, stilurile arhitectonice (<i>doric, ionic, corintic</i>) ➤ agricultura în terase, trirema, farul, moneda	➤ politeism; ➤ cele 9 Muze, protectoare ale culturii
romanii	➤ Europa: Peninsula Italică, insulele Sicilia, Sardinia și Corsica	➤ monarhie (753–509 î. H.) ➤ republică (509–27 î. H.) ➤ imperiu (27 î. H. – 476 d. H.). Din 395 d. H. – Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit	➤ poemul eroic <i>Eneida</i> ➤ au preluat alfabetul de la greci ➤ mozaic, bolta, arcul de triumf, apeducte, terme, procesul de urbanizare	➤ politeism ➤ creștinismul devenit religia oficială a imperiului
geto-dacii	➤ Europa: spațiul carpato-dunărean	➤ regi: Burebista (82–44 î. H.); Decebal (87–106 d. H.)	➤ arhitectura militară, religioasă și civilă (<i>murus dacicus</i>)	➤ politeism (zeul suprem – Zalmoxis)

IV. CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

Așezare geografică	Mod de guvernare	Cultură și tehnologie	Credințe
➤ Asia: Peninsula Arabiei	➤ Mahomed unifică triburile arabe cu ajutorul credinței islamice ➤ urmașii lui, pun bazele Marelui Califat Arab	➤ algebra, trigonometria, chimia, medicina, astronomia ➤ mari progrese în inginerie și agricultură	➤ politeism ➤ religie mono-teistă: <i>Islamul</i>

V. EUROPA MEDIEVALĂ

VI. VIAȚA COTIDIANĂ ÎN EVUL MEDIU

DOMENIUL FEUDAL

- cuprindea pământurile seniorului, castelul și gospodăriile țărănești;
- castelul: simbolul bogăției și puterii unui senior;
- locuințele țăranilor erau simple, construite din lemn sau pământ și iluminate cu opaite;
- țăranii aveau obligații în muncă, produse și bani față de seniori

ORAȘUL MEDIEVAL

- înconjurat de ziduri puternice, tip fortăreață;
- centrul era dominat de catedrală și piața de mărfuri;
- străzi înguste, rar pietruite, case construite pe înălțime;
- meșteșugarii s-au organizat în bresle, iar negustorii în gilde.

VII. STATUL MEDIEVAL

FĂRÂMIȚARE FEUDALĂ (secolele al IX-lea și al XI-lea)

- *Monarhii slabe*: autoritatea monarhului doar cu numele;
- *Marii seniori* dispun de armată, strâng impozite, împart dreptatea;
- *Domeniul feudal*: agricultura era ocupația de bază;
- *Oamenii depind de seniorii* sau conducătorii locali;
- *Cavalerii*: rol important în menținerea ordinii interne și apărare.

CENTRALIZARE POLITICĂ (secolele al XI-lea și al XIV-lea)

- *Monarhii puternice*: dispun de domeniu regal;
- *Restrângerea puterii marilor seniori*;
- Crește rolul *orașului*: se dezvoltă producția meșteșugărească și schimbul de mărfuri;
- *Oamenii se supun autorității monarhului* și legilor emise de acesta;
- *Armata regală*: dotată cu arme de foc; soldați plătiți (mercenari).

Evaluare finală

I. Realizează corespondența între definițiile din coloana **A** și termenii din coloana **B**:

A

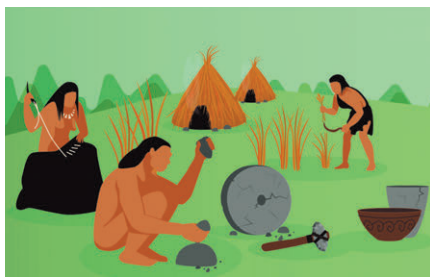
1. procesul apariției și evoluției speciei umane
2. epoca nouă a pietrei
3. epoca veche a pietrei
4. grup de oameni care au un strămoș comun
5. grup de oameni care se bucură de autoritate și putere datorită bogăției

B.

- a. nomad
- b. aristocrație
- c. Neolitic
- d. antropogeneză
- e. Paleolitic
- f. gintă

Ceramică de Cucuteni.

Familie în Epoca de Piatră.

Hrana primilor oameni.

II. PROIECT DE GRUP

Pornind de la imaginile de mai sus, lucrează împreună cu colegii de clasă pentru a realiza un proiect de muzeu virtual, organizat pe următoarele secțiuni: Paleolitic, Neolitic, Epoca Bronzului, Epoca Fierului. Folosind resursele de pe Internet, fiecare grupă va organiza o expoziție pentru una dintre secțiuni, selectând imagini cu obiecte folosite de oameni în epoca de care se ocupă. Proiectele vor fi evaluate în funcție de următoarele criterii:

- a. plasarea corectă în timp a obiectelor
- b. diversitatea și importanța surselor selectate
- c. modul de organizare și prezentare a exponatelor
- d. originalitatea prezentării proiectului
- e. indicarea surselor utilizate pentru realizarea proiectului
- f. asumarea unui rol în cadrul grupului de lucru

III. Recitește lecțiile din unitatea de învățare *Orientul Antic* și completează spațiile libere cu informațiile corespunzătoare:

2 conducători celebri din Orientului Antic

1. _____

2. _____

2 orașe-stat din Mesopotamia

1. _____

2. _____

2 tipuri de religii din Orientul Antic

1. _____

2. _____

2 imperii din Orientul Antic

1. _____

2. _____

IV. Pornind de la textul lui Strabon, caută alte informații din cărți sau de pe Internet, pentru a descrie *Grădinile Suspendate ale Semiramidei*.

„Grădina este alcătuită din terase boltite, realizate din cărămidă arsă și asfalt, ce se ridică una deasupra celeilalte și se sprijină pe piloni cubici. Pe acoperișul celei mai înalte terase se poate urca pe o scară. De-a lungul scării, există un sistem de alimentare cu apă din râul Eufrat.”

(Strabon, *Geografia*)

1. În realizarea descrierii, te vei ghida după următorul plan:

- (Unde) localizarea geografică.
- (Când) perioada în care au fost realizate.
- (Cine) le-a construit.
- (Ce) cuprind grădinile.
- (De ce) au fost construite.

2. Folosind modelul de mai sus, descrie alte două obiective incluse în *Cele șapte minuni ale lumii antice*.

V. Desenează o diagramă după modelul de mai jos. Scrie în fiecare căsuță litera din dreptul faptelor istorice din listă, respectând ordinea cronologică a desfășurării acestora:

a) reformele lui Solon	e) Bătălia de la Maraton
b) întemeierea coloniei Histria	f) moartea lui Alexandru Macedon
c) Războiul peloponesiac	g) primele Jocuri Olimpice în Grecia Antică
d) Bătălia de la Cheronea	h) Bătălia de la Termopile

VI. PORTOFOLIU

1. Analizează imaginea alăturată și asociază fiecare dintre simbolurile reprezentate cu un aspect al culturii și civilizației grecești.
2. Folosește informațiile identificate pentru a realiza un portofoliu în care să prezinți:
 - a) cel puțin trei domenii ale frumosului și cunoașterii
 - b) două aspecte privind modul de viață
 - c) un război în care a fost implicată lumea greacă

VII. COMPARĂ ȘI DESCRIE

1. Compară obiectele din imaginile alăturate și precizează:
 - a. o asemănare
 - b. o deosebire
2. Descrie în aproximativ șase rânduri meșteșugul prin care au fost realizate acestea, având în vedere:
 - a. denumirea meșteșugului
 - b. spațiul istoric în care au fost realizate obiectele
 - c. semnificația decorăției

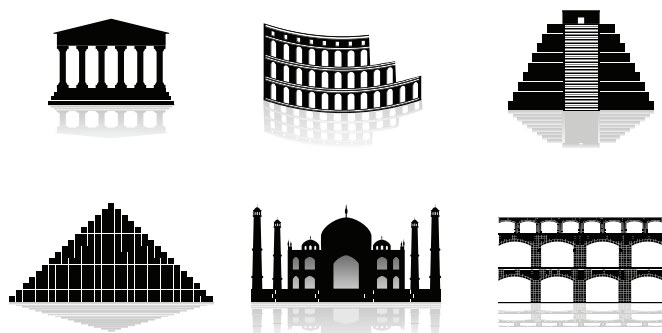
VIII. DOSAR TEMATIC

Selectează din imaginea alăturată cinci simboluri reprezentative pentru Roma antică și explică semnificația acestora. Caută informații la bibliotecă sau pe Internet și realizează un dosar tematic intitulat *De la Roma regală la Imperiu*, în care să incluzi:

- câte o prezentare a fiecăruia dintre cele cinci simboluri selectate
- câte o hartă reprezentând cuceririle romanilor din timpul Republicii și al Imperiului
- prezentarea a trei construcții importante ale romanilor, care pot fi vizitate în zilele noastre în trei continente diferite.

IX. ANALIZEAZĂ ȘI SELECTEAZĂ

Analizează cu atenție imaginile alăturate. Selectează tipul de construcție care corespunde unei civilizații din lista de mai jos:

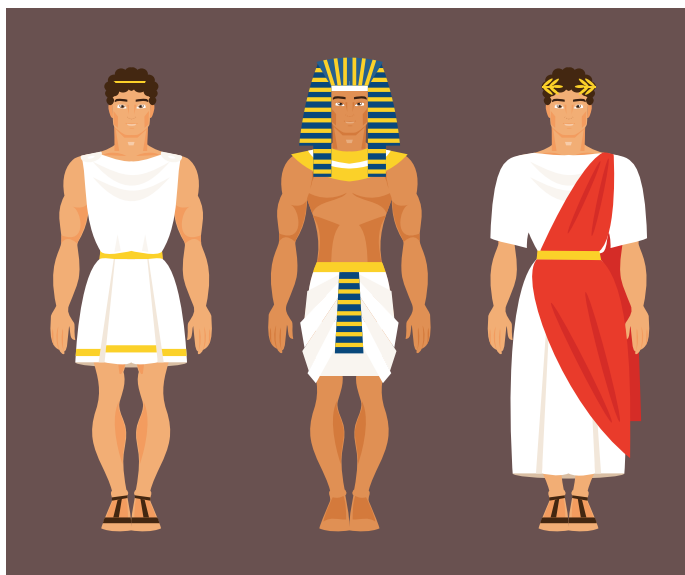
- Egiptul Antic
- Grecia Antică
- Roma Antică
- Mesopotamia

X. PROIECT DE GRUP

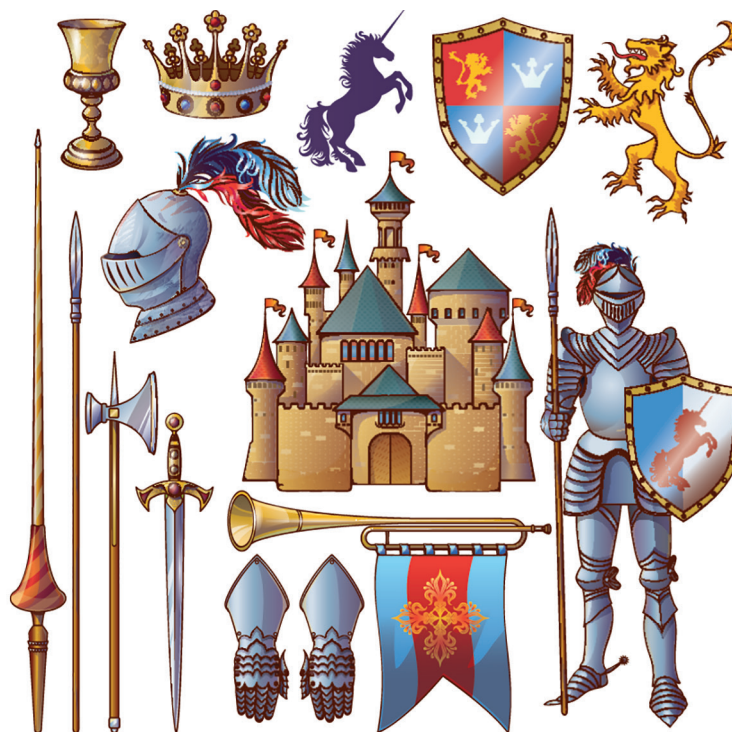
Precizați spațiul istoric în care a fost utilizat fiecare tip de îmbrăcăminte din imagine. Folosiți imagini și informații de pe Internet pentru a realiza o prezentare multimedia cu tema *Vestimentația în lumea antică*, având în vedere:

- descrierea obiectelor de vestimentație
- precizarea materialelor din care erau confecționate
- explicarea legăturii dintre mediul geografic și tipul de vestimentație
- menționarea unei deosebiri privind îmbrăcămintea, în funcție de poziția ocupată în societate

Fiecare grup de lucru va prezenta, la alegere, unul din spațiile istorice recunoscute din imagine.

XI. ANALIZEAZĂ ȘI DESCRIE

Analizează imaginea. Notează trei simboluri reprezentative pentru perioada medievală.

Caută informații în bibliotecă și pe Internet.

Realizează prezentarea unui simbol selectat, după următorul plan:

- denumirea
- rolul ocupat în societatea medievală
- un fapt istoric
- legendă/ povestire istorică

XII. FIȘĂ DE PREZENTARE

Notează sub fiecare imagine denumirea edificiului reprezentat. Elaborează pentru fiecare edificiu o fișă de prezentare, după modelul de la pagina 62.

a)

b)

c)

XIII. PORTOFOLIU

Realizează câte un portofoliu pentru fiecare unitate de învățare din manual, care să cuprindă:

- o hartă a spațiului istoric studiat
- o friză cronologică a principalelor evenimente istorice
- un minidicționar cu explicațiile a cel puțin cinci termeni istorici învățați
- o fișă de prezentare a unei personalități/ construcții/ invenții și descoperiri

Dicționar selectiv de personalități istorice

A

ASSURBANIPAL (?672–626 î. H.), rege al Asiriei. Războinic priceput, a cucerit Egiptul și Babilonul. A sprijinit cultura. Biblioteca sa de la Ninive cuprindea 22 000 de tăblițe de lut, aranjate pe subiecte. Printre acestea a fost *Epopoea lui Ghilgameș*.

ATTILA (434–453), conducător al hunilor – supranumit „biciul lui Dumnezeu”. A condus multe expediții de cucerire în Europa, care au provocat mari distrugerii, și a fost înfrânt în bătălia de la Câmpiile Catalaunice de către generalul roman Aetius, aflat în fruntea unei armate de „barbări” (franci și burgunzi).

AUGUSTUS (CAIUS OCTAVIANUS CAESAR, 63 î. H.–14 d. H.), împărat roman (27 î. H.–14 d. H.), a purtat titlul de *Princeps*. A mărit granițele statului roman și a impus *pax romana* (pacea romană) în imperiu. A sprijinit literatura și artele, la Roma a ridicat temple, amfiteatre, băi publice. Renumele de care s-a bucurat în timpul vieții s-a menținut și după moartea sa. Dovadă este urarea Senatului la încoronarea împăraților romani: *Să fii mai fericit decât Augustus și mai bun decât Traian*.

B

BASARAB I (1310–1352), întemeietor și domn al Țării Românești. A înlăturat suzeranitatea Ungariei, obținând victoria de la Posada împotriva regelui Carol Robert de Anjou. Și-a stabilit reședința la Câmpulung, unde este înmormântat.

BOGDAN I (1359–1365), voievod din Maramureș, s-a răsculat împotriva politicii regilor maghiari de restrângere a libertăților românilor. A trecut în Țara Moldovei, unde cu ajutorul forțelor locale a îndepărtat dependența de regatul Ungariei. Și-a consolidat puterea și a stabilit prima capitală a țării la Baia.

BUREBISTA (82–44 î. H.), rege al geto-dacilor; vezi p. 74.

C

CAESAR (CAIUS IULIUS, ?101–44 î.H.), om politic și general roman. După cucerirea Galliei, a preluat întreaga putere la Roma. Nu s-a proclamat rege, a păstrat titlul de *dictator pe viață* și a adoptat toga de purpură (culoarea roșie simboliza atributele imperiale). A conceput un vast plan de reconstruire a Romei și a introdus un nou calendar, numit *iulian*. A fost asasinat în Forul Roman.

CLISTENE (?–506 î. H.), om politic și legislator atenian. A propus un program de reforme, prin care a

întărit regimul democrației ateniene. A împărțit populația în 10 triburi, în funcție de zona locuită, limitând puterea aristocrației. A introdus ostracismul.

CLOVIS (CHLODOVECH, 481–511), primul rege al francilor. A cucerit Gallia, a pus bazele statului unificat, stabilind capitala la Soissons. A impus creștinismul tuturor francilor. În conducerea statului, s-a bazat pe vechea administrație romană.

CONSTANTIN CEL MARE (306–337), împărat roman. S-a botezat în ziua morții, dar a rămas în istorie ca primul împărat creștin. A construit orașul Constantinopol (*a doua Romă*) pe locul vechii colonii grecești Byzantion, punct de trecere între Occident și Orient. Orașul avea șapte coline principale, 14 regiuni, fortificații puternice și monumente splendide.

D

DECEBAL (86–106) rege al geto-dacilor; vezi p. 47.

F

FILIP al II-lea (?382–336 î. Hr.), regele Macedoniei. A dus o politică de cuceriri teritoriale, a organizat „falanga macedoneană” și a înfrumusețat capitala statului, Pella. După victoria de la Cheronea, a devenit stăpânul Greciei.

FILIP al IV-lea CEL FRUMOS (1285–1314), rege al Franței, supranumit „regele de marmură”. A avut o contribuție mare la procesul de centralizare politică. A anexat provincia Champagne și a îngădit influența papalității în statul francez. A confiscat averile *Cavalerilor Templieri* și a desființat Ordinul. A convocat pentru prima dată *Adunarea Stărilor Generale*.

H

HANNIBAL (247–183 î. H.), general cartaginez. A fost figura centrală a celui de-al doilea război purtat de Cartagina cu romanii pentru controlul Mării Mediterane (218–202 î. H.). Bun strateg, a obținut victoriile de la Ticinus, Trebia și Cannae. A fost pentru romani un adversar redutabil, rămas în memoria Romei prin expresia „Hannibal ante portas” (Hannibal în fața Orașului). A fost înfrânt în bătălia de la Zama (202 î. H.) de generalul roman Publius Cornelius Scipio, supranumit „Africanul”.

HARUN AL-RAȘID (786–809), calif al Bagdadului. Sub conducerea sa, califatul a cunoscut gloria maximă. A

întreprins expediții de cucerire împotriva Imperiului Bizantin, care i-a plătit mari sume de bani. A avut legături diplomatice cu regele francilor, Carol cel Mare, a sprijinit cultura, iar culegerea de povești *O mie și una de nopți* îl are ca personaj central.

M

MOISE, potrivit Bibliei, a reușit să-i elibereze pe evrei din sclavia egipteană. Sub conducerea sa, evreii au traversat deșertul către „Pământul Făgăduinței” (Canaan). Pe Muntele Sinai, Moise a primit de la Yahve-Dumnezeu *Decalogul* (Cele 10 Porunci).

N

NABUCODONOSOR al II-lea (?630–562 î. H.), conducătorul Imperiului Neobabilonian. A purtat numeroase expediții pentru supunerea Siriei, Egiptului, Palestinei. După cucerirea regatului Iudeea, a distrus Templul din Ierusalim și a deportat populația în Mesopotamia. S-a preocupat de reconstrucția imperiului și dezvoltarea capitalei sale, Babilon.

O

OTTO I CEL MARE (936–973), rege, apoi împărat al Sfântului Imperiu Roman de Neam German. A fost încoronat de papa Ioan al XII-lea ca împărat roman, demnitate recunoscută pentru o scurtă perioadă și de Imperiul Bizantin. A oprit expansiunea ungarilor către apusul Europei în urma bătăliei de la Lechfeld (955).

P

PERICLE (445–429 î. H.), om politic atenian. Reformele sale au consolidat democrația ateniană (tragerea la sorți a funcțiilor, plata funcțiilor). A deținut funcția de strateg timp de 15 ani și a purtat bătălii pentru a consolida poziția Atenei în lumea greacă. În timpul său, cetatea a cunoscut perioada de înflorire maximă. S-a bucurat de prietenia unor mari oameni de cultură (Herodot, Sofocle, Anaxagoras, Fidias, Protagoras).

R

RAMSES al II-lea (1306–1224 î. H.), faraon al Egiptului. În timpul său, regatul cunoaște cea mai mare întindere teritorială. A fost unul dintre marii constructori ai Egiptului antic. A ridicat o nouă capitală („Casa lui Ramses”) și a înfrumusețat templele din Teba, Luxor și Karnak. Săpat în stâncă, ansamblul de la Abu-Simbel domină Valea Nilului.

RICHARD I „INIMĂ DE LEU” (1189–1199), rege al Angliei. S-a implicat activ în politica de cruciadă, motiv pentru care a lipsit mult timp din Anglia. A fost adversarul lui Saladin, dar fără a reuși să recucerească

Ierusalimul. A obținut pentru creștini dreptul de pelerinaj la mormântul lui Iisus.

ROMULUS AUGUSTULUS (475–476), ultimul împărat al Imperiului Roman de Apus. A fost detronat de Odoacru, comandantul gărzii, care a trimis însemnele imperiale la Constantinopol.

S

SALADIN (1171–1193), sultan al Egiptului și Siriei, supranumit „cel Aurit”. A cucerit teritorii întinse în numele credinței islamice, iar în 1187 și Ierusalimul. A dat dovadă de toleranță și a lăsat Biserica Sfântului Mormânt în administrația creștinilor.

SPARTACUS (cca 100–71 î. H.), conducătorul răscoalei gladiatorilor din Capua, la care s-au aliat sclavi de pe domeniile agricole. Începută în 73 î. H., răscoala a fost înfrântă după doi ani de generalul roman Crassus. Spartacus a murit în luptă, iar romanii au crucificat 6000 de prizonieri pe via Appia, între Capua și Roma.

T

TRAIAN (53–117 d. H.), împărat roman între 98–117. În timpul său, Imperiul Roman a cunoscut cea mai mare întindere teritorială. A cucerit Dacia lui Decebal, iar comoara regelui dac a fost folosită pentru a finanța construcțiile din Roma. Forumul a fost opera arhitectului Apollodor din Damasc și cuprindea o basilică, două biblioteci, Columna care sărbătorea triumful asupra dacilor. După moarte, cenușa lui Traian a fost depusă la baza Columnei.

THEODORIC CEL MARE (473–526), rege al ostrogoților. Și-a stabilit capitala la Ravenna. A menținut vechea administrație romană, dar funcțiile în stat erau deținute de goți. S-a înconjurat de oameni de cultură și a ridicat la Ravenna monumente impozante, cel mai important fiind Mausoleul (unde a fost înmormântat).

V

VASILE al II-lea (976–1025), împărat bizantin. A purtat multe campanii pentru a restabili granițele statului. I-a înfrânt pe bulgari după un îndelungat conflict, aducându-i supranumele de „Bulgaroctonul” („omorătorul de bulgari”). În timpul său, Imperiul Bizantin a avut cea mai mare întindere teritorială. A contribuit la creștinarea rușilor și la intrarea acestora în aria culturii bizantine.

W

WILHELM I (1066–1087), duce al Normandiei și rege al Angliei. După victoria de la Hastings, s-a încoronat la Londra în ziua de Crăciun. A dorit să-și cunoască noile proprietăți și a ordonat recensământul populației și al proprietăților (*Domesday Book*). A realizat un vast program de fortificații, printre care și Turnul Londrei.

PACHETUL EDUCAȚIONAL
este compus din:

- **Manual** (carte + CD)
- **Caietul elevului**
- **Ghidul profesorului,**
accesibil gratuit la adresa
www.pasaport-cultura.ro,
secțiunea RESURSE GRATUITE

